

The Project Gutenberg eBook of Haudan partaalla: Palkittu romaani, by E. Juncker

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Haudan partaalla: Palkittu romaani

Author: E. Juncker

Translator: Yrjö Heilala

Release date: April 12, 2015 [EBook #48692]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK HAUDAN PARTAALLA: PALKITTU ROMAANI ***

Produced by Tapio Riikonen

HAUDAN PARTAALLA

Palkittu romaani

Kirj.

E. JUNCKER [Elisa Schmieden]

Suomentanut Yrjö Heilala

Arvi A. Karisto, Hämeenlinna, 1912.

O.-Y. Hämeenlinnan Uusi Kirjapaino.

Berlin 25 p. toukok. 1886.

Tänään olen minä täyttänyt kaksikymmentäyksi vuotta ja holhoojani juhlallisten selitysten mukaan samalla tullut käteni ja omaisuuteni herraksi. Minä en tiennyt olevani niin rikas, ja minä kasvoin omissa silmissäni Voldemar-sedän lukiessa luetteloa kiinnityksistäni ja osakkeistani, mutta enimmänsä riemastutti minua se tosiasia, että minä täst'edes voisin ilman mitään silmälläpitoa kuluttaa kymmenen tuhatta markkaa vuodessa. Loput koroista tahtoi kunnan holhoojani huolellisesti lisätä pääomaan. Siihen olen täysin tyytyväinen, kunhan vain minua ei estetä oman pääni mukaan lennättämästä niitä

kymmentä tuhatta jokaiselle ilman suunnalle.

Tänään on ollut oikea toukokuun päivä ja minut on melkein peitetty kukilla ja onnentoivotuksilla. Kauniimman kukkavihon, minkä sain, lähetti minulle vanha ihailijani ja hyvä ystäväni nuori tohtori Lehdén. Yleensä luullaan, että hän ajan oloon tulee minulle enemmänkin arvoiseksi. Niin, minun täytyy tunnustaa olevan hetken, jolloin hänen reipas, tarmokas luonteensa viehättää minua siinä määrin, että melkein itsekin sitä uskon. Se kuitenkin on varmaa, että hän on kaikkein miellyttävien kosijoistani ja ainoa, josta tiedän, ettei hän tavoittele minua rahojeni vuoksi tai ainoastaan *pour mes beaux yeux*, ainoa, jonka kanssa voin nauraa huolettomasti koko sydämestäni. Ja tänäänkin kertoi hän kerrassaan hausalla tavalla unensa, minkä hän oli nähnyt ja jonka hän väitti olevan huonon enteen ystävydellemme.

"Armollinen neitini", hän kutsuu minua aina sillä tavalla, "näin unta, että te olitte setänne kanssa Italiassa ja minä päällikköni kanssa. Tämä viimeksimainittu kuului myöskin luonnollisesti teiden lukuisiin ihailijoihinne ja kun minun virkaikäni näytti hänestä tässä suhteessa epämukavalta, lähetti hän minut pois yhtä armottomalla kuin minua ällistyttävällä tavalla, kun hän teidän läsnäollessanne sanoi minulle:

"Rakas virkaveljeni, olen unhoittanut partaveitseni San Franciscoon. Tekisitte minulle suuren palveluksen, jos heti lähtisitte hakemaan sen minulle, mutta takasin tullessa voisitte kernaasti pistäytyä Arkangelissa ottamassa selvää, kummoinen ilma siellä on 17 päivänä lokakuuta.' Olin pakoitettu tottelemaan hänen mahtisanaansa ja siten tulin karkoitetuksi kultaoranssien maasta ja teidän läheisyydestänne, armollinen neitini. Enkö ole oikeassa väittäissäni, että tämä uni syntymäpäivänne edellisenä yönä on paha enne?"

Minun täytyi purskahtaa makeaan nauruun hänen hauskan kertomustapansa takia, mutta kun minä katsoin hänen harvinaisen totisiin, sinisiin silmiinsä, tulin samassa sanattomaksi ja neuvottomaksi ja minusta tuntui todelliselta helpoitukselta, kun Voldemar-setä samalla hetkellä kutsui tohtori Lehdénin luoksensa. He sopivat niin hyvin keskenään, tuo vanha filosofisesti kouluutunut holhoojani ja nuori "havaintotieteilijä", kuten holhoojani häntä leikillään kutsuu; he eivät koskaan väsy toistensa kanssa keskustelemaan yhtä vähän kuin minä kuuntelemaan heitä. Tänään, kun minä syntymäpäivälapsena olin seuran keskipisteenä, en voinut hyötyä heidän keskustelustaan, vaan minun täytyi olla jokaisen kanssa, s.t.s. ei kenenkään, ja vieläpä minun piti suureksi harmikseni laulaakin.

Oi, sinä jalo, ihana taiteeni, kuinka halveksitulta sinä minusta tunnut joka kerta kun minä olen pakoitettu sinun kanssasi upeilemaan salongissa niin monen kutsumattoman korvan kuullen, ja, sitten kun olen paraani pannut, ottamaan vastaan virallisin vaatimattomin kasvoniilmein kaikki teeskennellyt tai sydämeistä lähteneet ah! ja oi! ihailut. Miksi meille sitten sellaista valetta opetetaan? Luullaanko sillä keinoin voitavan lahjoa kateutta? Mutta oi taivas, enhän ole itse itselleni kasvojani hankkinut enkä ääntäni, vaan olen varmaankin sekä sokea että kuuro, ellen lopultakin pääsisi selville siitä, mitä minulle tuhat kertaa on sanottu, että molemmat ovat kauniit. Eilen olin minä erittäin hyvällä tuulella, niin että unhoitin koko ympäristöni ja kohousin korkeuteen kuin leivo jättäen maan mitättömine ihmisineen. Kun ääni-aallot kohottivat minut puhtaaseen eetteriin, oli kuin uljas kotka olisi minuun yhtynyt ja voimakkailla siivillään kantanut minua vielä paljon korkeammalle. Ja riemuiten tervehdin minä häntä ja aurinkoa ja tunsin, että rintani koko hiljainen kaiho irtausi säveliin — ja kohta sen jälkeen tylsty herätettiin ihastusmyrskyyn, joka ympärilläni tulvi.

"Tänään olette vienyt itseltänne voiton — on väärin ihmiskuntaa kohtaan, ettei sellaisella äänellä ruveta konserttilaulajaksi." Tällaista ja enemmänkin, mitä tavallisesti sanotaan, viserrettiin minulle kaikissa mahdollisissa äänilajeissa. Oi, jospa nämä seurapiirien papukaijat edes tietäisivät, kuinka yksi ainoa katse sanoo paljon enemmän kuin kaikki pilviä tavoittelevat korulauseet. Silloin annan minä paljon suuremman arvon tohtori Lehdénin rehelliselle äänettömyydelle; hän ei ymmärrä musiikkia, mutta hän ei myöskään koskaan teeskentele ihastusta, jota hän ei tunne. Hän on ja jää omituiseksi ihmiseksi, jota minä en koskaan opi oikein ymmärtämään. Olla kuuro ihmissydämen alkukielelle, joka alkaa siinä, missä sanat vaikenevat, jäädä vieraaksi siinä henkikuorossa, joka duurissa ja mollissa lipuu ohitsemme, olla tuntematta nautintoa, kun kaihoava ääni hajautuu perussäveleeseen, tuntuu minusta melkein käsittämättömältä.

Edessäni kirjoituspöydälläni on jäljennös nuorekkaasta, kauniista miehen kädestä, jonka isäni aikoinaan osti Pompeijista uskomattoman suuresta hinnasta. Kuvapatsasta esille kaivettaessa kuuluu siitä särkyneen jonkun varomattomuuden takia koko muu osa, ainoastaan tämä suloinen käsi pelastui. Voldemar-setä ei suvaitse minun siitä puhuvan ja väittää, että isäni keräämiskiihko on johtanut hänet anastamaan museoiden oikeuksia; mutta minä, joka olen tämän kauniin käden onnellinen omistajatar, olen hänelle siitä hyvin kiitollinen. Kuinka usein olenkaan yksinäisinä hetkinäni koettanut mielessäni kuvitella käsivartta ja vartaloa, niin, vieläpä päätäkin, joka kuului tähän intelligenttiin käteen, ja minä menin yhä etemmäs ja etemmäs rohkeissa mukailuissani ja koetin käden hienoista piirteistä päättää

hänen luonnettansa, järkeänsä ja sydäntänsä. Mutta onkohan se sitten niin aivan hullu lähtökohta. Eikö käsi ole henkilöllisyytemme välittömin ja selvin leima? Kuinka helposti voivatkaan silmät ja suu valehdella! — Kädet eivät koskaan! Mitä pää harkitsee sen tekee käsi. Se on fyysillisten ja siveellisten kärsimystemme astemittari, se on magneettisten vaikutustemme napa, luonnon ennustuskirja, josta tietäjät lukevat. Jesus Kristus paransi sairaita käden kosketuksella, mehän sanomme, jos jotain valtavaa ja ennen kuulumatonta tapahtuu: "se on 'Jumalan käsi'."

Mutta sinä, paras kaikista käsistä, mitä tähän saakka olen nähnyt, sanot minulle enemmän kuin etevimmän mestarin maalaama parhain valokuva; minulla ei ole mitään omakohtaista särjettävää sinussa, minä voin ainoastaan aina uudelleen ihmetellä tuota yhtä hienoa kuin voimakastakin rannetta sirojen sormien yläpuolella ja muotoa, joka ilmaisee sekä voimaa että kauneutta. Oi, minä voisin vannoa, että sinä kuuluit jollekin etevälle miehelle, kenties jollekin roomalaiselle, joka Pompeijissa tahtoi tavata rakastettuaan ja siellä kohtasi hänet julma kohtalo.

Tohtori Lehdén on kieltämättä kaunis mies, mutta hänen kätensä on kulmikas ja kädenpuristuksensa jonkun verran kova, epämusikaalinen, niin sanoakseni.

Avatusta ikkunasta tunkeutuu huoneeseen painostava yö-ilma, alhaalla kadulla seisovat puut niin hiljaa, ei edes pieninkään lehti liiku lyhtyjen valossa ja minä en kuule mitään muuta kuin oman hengitykseni!

On kuitenkin pari asiaa, jotka minä halusta tahtoisin tietää. Ensinnäkin, millainen olen minä ja kohtaloni vuoden kuluttua? Toiseksi, josko jonkun toisen tytön päässä on yhtä hassuja ajatuksia kuin minun?

Mutta ylipäänsä luulen, rakas roomalaiseni, minulle olevan onneksi, että sinä jo useita vuosisatoja sitten kuljit elonpolkusi tällä taivaankappaleella ja ettei se koskaan ole risteillyt minun polkuni kanssa!

26 p. toukok. 1886.

Kuinka tulinkaan iloiseksi, kun Voldemar-setä tänään sanoi haluavansa lähteä kanssani riemujuhlanäyttelyyn ja Liina-täti samalla sanoi olevansa väsynyt eilisistä syntymäpäiväkekkereistäni, niin ettei hän nyt voinut tehdä meille seuraa. Eihän tosin voida väittää, ettei hänellä olisi taiteen ymmärrystä, mutta hän on aina siinä luulossa, että kaikki muut ihmiset kulkevat sokeina ja kuuroina maailman läpi, ja että hän yksin on kauneusapostoli, jonka täytyy avata heidän silmiään. Sen hän tekeekin kuunnellessamme simfoniaa tai katsellessamme jotain taulua tuolla hänelle ominaisella turhantarkalla ja herkkätunteisella tavallaan niin perinpohjin, niin juurtajaksain, että hän häiritsee koko huvini. Minulle on arvoitus, kuinka voidaan levitä niin moniin sanoihin ja olla niin kaltaisensa silloin kun suuren mestarin käsiala niin voimakkaasti vaikuttaa jonkun sieluun. Minä tarkoitan, että oikean, syvän tunteen täytyy olla ujon ja vaatimattoman ja uskaltautua esiin ainoastaan hyvin harvoille ihmisille!

Tästä syystä olin siis hyvin hyvilläni, että Liina-täti jäi kotiin ja puin joutuin päälleni uuden harmaan kävelypukuni, joka jo parin kymmenen askeleen päähän ilmaisee pariisilaisen kotoperänsä, pistin päähäni ihmeellisen, himmeän punaisilla höyhenillä koristellun hattuni, heitin vielä viimeisen katseen lukemattomiin kukkavihkoihin huoneessani ja kiepsahdin sen jälkeen setäni viereen vaunuihimme.

Berlini näyttää hauskalta toukokuussa, Tiergarteni on vielä uusimmassa, poimukkeimmassa kevätpuvussaan, linnuilla on paras laulun-aika ja ihmiset häpeävät esiintyä uudistuneen luonnon edessä talven huveista veltostuneine muotoineen. Tosin oli tavattoman lämmin vuodenaikaan nähden, mutta ajaessamme kävi raitis henkäys.

Tultuamme näyttelypuiston läheisyyteen voivat vaunumme vain hyvin hitaasti liikkua suuressa ajopelien tungoksessa, kunnes tulimme määräpaikkaamme, mikä tarjosi viehättävän ja elokkaan näyn. Me seisomme jotenkin kauvan puistossa Reinhold Begas'in ihanan kenttaurin edessä, joka kantaa selässään kukkeata naisolentoa ja ihailimme sen pehmeitä piirteitä, ennenkuin astuimme sisään näyttelyrakennukseen. En kuitenkaan tahdo nyt puhua niistä erilaisista vaikutelmista, vaan ainoastaan yhdestä, valtavimmasta, johon sulivat kaikki muut. Valdemar-setä oli jo hyvän aikaa kulkenut kanssani, kun hän kohtasi erään rakkaan lapsuuden ystävänsä, jota hän ei ollut tavannut useaan vuoteen. Minä huomasin, että molemmat ystävykset olisivat enemmän hyvillään neljän silmän kesken tapahtuvasta keskustelusta ja sen takia lupasin tunnin kuluttua olla pergamenisessä temppelissä ja jatkoin kulkuani omin päin. Siten tulini minä pääsaleista vasemman puoleisiin kylkirakennuksiin, joidenka komeromaisissa osastoissa suuri ihmisvirta risteili. Eräs osasto, se kai oli joko kolmas tai neljäs, oli melkein tyhjä; siellä oli vain yksi ainoa katselija, joka selin minuun ja käsivarret ristissä seisoi liikkumatta syventyneenä tarkkaavaan mietiskelyyn. Minä lähestyin häntä, nähdäkseni, mikä taulu hänen huomiotaan niin kiinnitti, mutta silloin unhotin minä ajan ja paikan, itseni ja elämän pienine pyyteineen. — — —

Se oli Böcklin'in taulu, "Vainajain saari", jota katselin, tuo ihmeellinen, salaperäinen taru, joka kuin joku Beethoven'in adagio sai sieluni tärisemään suloisella kaiholtaan.

[Böcklin on etevä saksalainen maalari syntynyt 1827. Useimmat hänen tauluistaan säilytetään suurimmissa saksalaisissa museoissa. Hän on oikeastaan maisemanmaalaaja, mutta hänen myöhemmät taulunsa saivat enemmän mielikuvituksellisen luonteen. Suoment. muist.]

Keskellä merta kohoutuu pieni luoto. Kalliot ovat syntyisin tulivuorista, luonto on ne ylös pusertanut, ne eivät ole ihmiskäden luomia. Meren, taivaan ja korkeiden sypressien yllä lepää kaamea synkkyys, aaltokaan ei rantaan lyö, pilven hattarakaan ei liiku, tuuli ei suhise, ilma on raskas, ei yhtään lintua avaruudessa, meri on lyijyn harmaa, jossa ei näytä olevan yhtään elävää oliota.

Vene lipuu esille, sen kokassa makaa paareilla ruumis. Ruumiin yli kumartuu elähtänyt naisolento puettuna valkeaan vaippaan. Liike, jolla hän vetää avaraa pukuansa kiinteämmälle, osoittaa eristystä ja pois vetäytymistä siitä maailmasta, josta hän tulee, jollaista ainoastaan suuri tuska kykenee ilmi tuomaan. Näkee selvään, että hän tälle saarelle on hautaava viimeisensä, rakkaimpansa ja on itselleenkin hankkinut oikeuden saada levätä noiden sypressien varjossa.

Aivan taulun kiinnittämänä olin minä lähestynyt sitä, kun naapurini liikahdus sai minut nostamaan katseeni ja antoi minun katsoa pariin suuria, tummia ja totisia silmiä, jotka kirkastivat nuoren, kauniin miehen kasvoja.

"Todellakin, syvimmin kärsivänkin täytyy löytää rauha tästä taulusta", sanoi hän äänellä, jonka syvä, lämmin sointu vaikutti minuun niin ihmeellisesti. "Minä olen jo seisonut täällä toista tuntia, enkä voi irtautua tuosta ja minusta tuntuu kuin tulisi yhä hiljaisemmaksi ja hiljaisemmaksi sisässäni. Täytyy uskoa tämän saaren hiljaisuuteen, tämän saaren, missä sypressit eivät huminoi ja josta elämän viimeinen vihannoiva aalto vetäytyy syrjään. Vain kerran, kun auringon säde osui kalliopaasille luulin kuulevani kallion synkän kuolinlaulun."

"Muistatteko säveltä", kysyin minä, vieraan viehätysvoiman vaikutteen alaisena vallan unhottaen, että hyvien tapojen säännöt eivät salli nuoren tytön antautua keskusteluun tuntemattoman miehen kanssa.

Hän hymyili hiljaa itsekseen, otti muistikirjan taskustaan ja kirjoitti muutamia nuotteja. Sen jälkeen repäsi hän lehden ja ojensi sen minulle kumartaen, tavalla, jonka arvokkuus kummastutti minua.

"Tässä on soivain kallioiden sävel", sanoi hän, "säilyttäkää se, jos armollinen neitiseni luulee sen maksavan vaivan. Minulle se on oleva yhtä unhoittumaton muisto kuin tämä hetki."

Ennen kuin olin tointunut hämmästyksestäni ja ehtinyt sopertaa kiitoksen, oli hän pyyhkäissyt ylös tumman, kiharaisen tukkansa, joka kirjoittaessa oli otsalle valahtanut ja sanoi minulle äkkiä hyvästi. Minä voin nähdä, että hänellä oli korkea, siro ja kapeahartiainen vartalo ja huomasin hänen tervehtivän erästä nuorta miestä, joka näytti häntä hakeneen, ja sen jälkeen poistuvan hänen seurassaan. Vasta silloin heräsin minä huumauksesta, jonka tämä pieni seikkailu oli minulle tuottanut ja luin kädessäni olevalle lehdelle kirjoitetun säveleen.

Se oli todellakin sangen synkkä ja se on seurannut minua koko pitkän päivän, ei näyttelypuistossa meluava soitto eikä vaunujen räminäkään voinut haihduttaa sitä mielestäni. Niin usein kun minä pianollani soitan sen tahteja, katselee minua syvä, tumma, suuri ja totinen silmäpari, jonka minä olen varmasti ennen nähnyt, vaikkapa se sitten olisi ollut ainoastaan unessa. Kuka hän oli tämä muukalainen, joka puhui niin erilailla kuin kaikki muut nuoret miehet ja jolleka jäykät kalliioseivät heti muuttuivat "soiviksi kalliioiksi"?

28 p. toukok. puoliyön jälkeen.

Nyt sen tiedän, mutta tahdon asianomaisessa aikajärjestyksessä kertoa tästä merkillisestä illasta, joka painostavan ahdistavana lepäsi vanhan Berlinimme yllä.

Meidät oli kutsuttu suuriin kesteihin Seegersille. Minulla oli ylläni uusi pitsipukuni ja sen somisteeeksi tuoreita ruusuja tukassa ja rinnassa. Luonnollisesti täytyi minun Liina-tädin kanssa kestää salainen kamppailu, joka oli peitetty sokerimakeiden sanojen taakse, sillä hän piti pukuani nuorelle tytölle liian huomiotaherättävän upeana. Tuo tarkoin harkittu, yksinkertainen, etten sanoisi vanhanaikainen tapa, joten hän itse itsensä pukee, on paljon huomiota herättävämpi; ja että hän sileällä, suoralla jakauksellaan ja suloisella, alistuvalla hymyllään ja viehkeästi juoksevalla puheellaan poikkeaa meidän ajastamme, on kyllä aivan paikallaan ja tuntuu tarkoin harkitulta. —

Tämän väittelyn jälkeen, joka ei jättänyt mitään jälkeä sedän järkähtämättömän rauhalliseen luonteeseen, lähdimme lopultakin kutsuihin; mutta vaikka jo oli jotenkin myöhänen ilta, eivät

kuitenkaan kaikki olleet vielä tulleet.

Tohtori Lehdén oli ensimmäisiä, jotka minua tervehtivät.

"Armollinen neitini", sanoi hän, "antakaa minun olla joku minuutti läheisyydessänne, ja minä vakuutan olevani kiitollinen, minä en puhu miss Grant'in pitkistä hansikkaista, enkä Eberlein'in mainiosta paimenpojasta tai elämän suruista ja vastuksista. Kaikki nämä ovat puheenaiheina ja antavat kielille tointa. — Kunhan ei vain olisi niin hävyttömän kuuma; on kuin meillä olisi mätäkuu ennen aikaansa. Mitä armollinen neitini niin etsien katselee?"

"Minä haen raitista ilmaa", vastasin ja raivasin itselleni tien avoimelle lasiovelle ja astuin parvekkeelle. "Tulen aivan sekasin päästäni tässä ilmakehässä, ja tahdon myöskin kadottaa emäntämme näköpiiristä, jotta hän ei voi pakottaa minua laulamaan."

"Se olisi vahinko", sanoi kelpo tohtorini joka seurasi minua ulos, "minä olen hartaasti toivonut saavani kuulla joitakin teidän laulujanne."

"Menkää tiehenne; teidän olette raakalainen, kun on kysymys musiikista", huudahdin minä nauraen ja kumarruin parvekkeen kaidepuun yli. Stüler-katu oli äänetönnä ja ainoastaan heikosti kuului kaukainen kaupunki-elämän häly. Tähdekäs yötaivas kaareutui tumman sinisenä hiljaa suhisevien puunlatvojen yllä ja etelätuuli kantoi meille syreenin tuoksua varmana kevät-sanomana.

Tohtori Lehdén puhui minulle innostuneena, mutta koskiko se illan ihanuutta tai minun ääntäni, sitä en tiedä, sillä salongista kuului samassa hetkessä g-dur-akkordi, millä Beethovenin verraton g-dur konsertti alkaa. Kuin sähköitettynä kuuntelin sitä, kosketin tohtorin käsivartta viuhkallani saadakseni hänen olemaan hiljaa ja annoin sieluni kylpeä kristallikirkkaissa ääniaalloissa, puhtaammassa, jotka koskaan ovat virranneet säveltäjän sielusta. Ei koskaan ole mestari Beethoven tuntunut minusta niin yksinkertaiselta ja samalla kertaa niin valtavan suurelta kuin tänä unhoitumattomana iltana. Mutta minkä tulkitsian oli hän löytänytään tuossa tuntemattomassa taiteilijassa, jonka innostuneissa käsissä säveltäjän hienoimmat kukat kehittyivät täyteen kukoistukseensa ja sulouteensa. Minä olin vaipunut tuolille ja kun "*tasaisesti*" seurasi *allegro ma non troppo*, tunsin ainoastaan, kuinka sieluni, toisin kuin koskaan ennen, levitti siipensä ja seurasi etevämpää johdattajaansa, joka nousi sen kanssa yhä ylemmäs ja ylemmäs. Vasta nyt ymmärsin minä sen kromaattis-intohimoisen elementin, joka "tasaisesti"-tahdin lopussa sukeltautuu uudelleen esille, kuten elosalama edellisestä tahdistamme sammuaakseen hiljalleen sen jälkeen "tasaisesti"-tahdin suloihin soituihin ja en koskaan, ei, en koskaan eläissäni ole kokenut sellaista tunnetta kun silloin, kun lopuksi *fis* viimeisen kerran soi niin ihmeellisen kaihoisesti, ennen kuin se kirkkaasti ja puhtaasti kohosi *e-mol-akkord'iin*. — — —

Kuin unissakävijä olin minä asettunut ovelle ja väijyin soittajaa, jonka ympärille kerääntyivät ihmetellen kaikki ne seurasta, jotka ymmärsivät musiikkia ja minä vavahdin kuin todellisen onnen lävistämänä, kun havaitsin hänet samaksi soreaksi, ulkolaiseksi henkilöksi, jonka olin tavannut "Vainajain saaren" edessä.

"Kuka on tuo nuori mies", kysyin tohtori Lehdéniltä samalla kun katselin taiteilijaa, "ja mistä johtuu, ettei yhtä ainoaa kertaa koko talvikautena ole kuultu tuollaista taiteilijaa."

"Siitä aivan yksinkertaisesta syystä, että hän on viettänyt talven Parisissa ja palannut tänne ensimmäisen pääskynen mukana", vastasi vaaleaverinen jumaloitsijani merkillisen lyhyesti ja kuivasti.

"Mutta tunnustakaa kuitenkin herra tohtori", sanoin hymyillen, "että te olette ylettänyt musiikkivastenmielisyytenne myöskin sen kannattajiin, silli te näytätte niin synkältä kuin joku tavallinen taiteenharrastaja olisi meitä piinannut, eikä joku niistä Jumalan armosta valituista olisi esittänyt meille Beethovenin jättäjäluoman. Laskekaa minut, näen tuolla talonemännän, ja minun täytyy häneltä saada kuulla lähemmin vieraasta."

Hetkellinen punastus ajautui äkkiä yli nuoren lääkärin valkoisen otsan, mutta hän tuli pian entiselleen ja sanoi:

"Se on tarpeetonta, armollinen neitini, te ette voi minua varmempaa tietojen antajaa löytää; kukaan muu ei voi taiteilijasta antaa tarkempia tietoja kuin minä, koska hän on korkean esimieheni lääkärikäsittelyn alaisena, ja minä olen usein tämän käskystä käynyt hänen luonaan. Hän on venäläinen syntyjään, vaikkakaan hänen kasvojensa muodosta, tai mielenlaadustaan ei voisi löytää jälkeäkään 'synkkämielisestä slavilaisesta', ja hän on myöskin hyvin lahjakas säveltäjä, kuten asianymmärtävät vakuuttavat, kavaljeeri kiireestä kantapäähän, mutta sen hän myös tietää itsekin sangen hyvin ja käyttäytyy samanikäisiä herroja kohtaan tavallisesti vastenmielisesti, etten sanoisi ylpeästi. Me olemme kuitenkin sopineet merkillisen hyvin yhteen. Minun persoonalliseen mieltymykseeni liittyy myöskin myötätunto, jonka tämän omituisen ihmisen surullinen kohtalo täytyy herättää."

Minä seurasin jännityksellä tohtorin sanoja ja minun selkiselällään olevat silmäni tekivät kai sen kysymyksen, jota sanattomat huuleni kieltäytyivät esittämästä, sillä hän lisäsi kuin selitykseksi:

"Herra Jegor Aleksandrovitsch Morosoffia vaivaa sekä isänsä että äitinsä puolelta periytyvä keuhkotauti. Molemmat keuhkot ovat heikontuneet ja oikea jo osittain pilalla. Häntä on lopullisesti neuvottu menemään johonkin sellaiseen kylpypaikkaan kuin Gördersdorf tai Falkenstein, koska häneen nykyisellä elintavallansa molemmin päin sytytetty kynttilä on pian lopussa. Hänen voimansa eivät riitä liian rasittavaan työhön ja elämän nautintoihin."

Minä pidän paljon tohtori Lehdénistä, hänhän on ihailijoistani ainoa, jolla aina on makua ja aina kiinnittää mieltäni terveellä, suorasukaisella käytöksellään, mutta tällä hetkellä, kun hän ammattimiehen kylmyydellä lausui kuolemantuomion hyvin lahjakkaalle taiteilijalle, tuntui hän minusta raa'alta ja hänen jokainen sanansa koski minuun kuin puukon isku. Minä olin sen takia kaksinkertaisesti iloinen kun talon isäntä lähestyi minua nuoren venäläisen kanssa ja esitteli minut hänelle. Hän tervehti minua kuin hän olisi minulle täydellisesti vieras ja kun me hetken kuluttua keskustelimme kahden kesken ei hän silloinkaan maininnut mitään kohtauksestamme "Vainajain saaren" edessä. Me keskustelimme *g-dur* konsertista, johon hän, kuten hän hymyillen selitti, oli persoonallisessa suhteessa pitäen erityisesti tavattoman ansiokkaana, että väljakson säestys tapahtui ainoastaan jouhikvartetilla. Sitten hän sanoi aivan äkkiä:

"Minä olen kuullut, että te, armollinen neiti, laulatte ja että toivotaan teidän tänään onnellistuttavan seuraa muutamilla lauluilla."

"Oi, ei, ei", vastasin minä kiivaasti, "niin monelle ihmiselle en voi laulaa."

Myötätuntoinen katse hänen syivistä, tummista silmistään kohtasi minua.

"Sen hyvin uskon", sanoi hän, "sillä se ei käy paremmin minullakaan. Minä voin soittaa hyvin, se tahtoo sanoa, että sieluni on mukana, ainoastaan silloin, kun vain aniharvoja ihmisiä on läsnä."

"Ja kuitenkin on soittonne tänään ollut kerrassaan valtavaa", huudahdin.

"Sitä se ei kuitenkaan ollut näille ihmisille", vastasi hän, liikauttaen päätään melkein halveksuvasti. "Konserttia antaessani haihdutan minä mielestäni pois yleisön ja ajattelen ainoastaan harvoja ystäviäni. Tänään olen soittanut ainoastaan yhdelle ainoalle ihmiselle."

Hänen sanansa tekivät minuun surullisen vaikutuksen, tuntui kuin minulla ei olisi ollut mitään oikeutta äskeiseen nautintooni, mutta ennenkuin minä ehdin heittäytyä siihen ajatukseen, jatkoi hän:

"He kuulevat tosin itse säveleen, mutta säveleen runous jää kuitenkin heille salaisuudeksi."

"Mutta niinhän se on jokaisessa taidelajissa", huudahdin minä kiihkeästi. "Ne silmät, jotka osaavat eroittaa jalon epäjalosta, ovat harvinaisia. Vasta tänään olen minä saanut kuulla, että Böcklinin 'Vainajain saari' on epäonnistunut värikokeilu."

Tänään näyttää olevan osanani joutua sellaisiin aineisiin, joita mieluummin tahtoisin välttää, ja tuskin olin nämä sanat lausunut, ennen kuin tunsin, kuinka tulinen puna levisi poskilleni. Oli hänen onnensa, oi niin, se oli hänen onnensa, että hän tällä tärkeällä hetkellä ei hymyillyt jokapäiväisen tavallisesti, vaan aivan yksinkertaisesti sanoi:

"Olette oikeassa: 'Few men think, but all wil have opinions'. Minun käsitykseni mukaan olisi kuitenkin oikeampaa jos sanottaisiin, että ainoastaan harvat ihmiset tuntevat; sillä kaunista ei löydetä mietiskelyllä, vaan se käsitetään yhteistunteella. Kun minä joku päivä sitten, paljon ennemmin kuin te, armollinen neitini, minut huomasiitte, näin minkä vaikutuksen 'Vainajain saari' teihin teki, silloin vasta minäkin tunsin sen koko kauneuden. Sen takia olen teille kaksinkertaisessa velassa niin hyvin tästä onnesta kuin myöskin ennakkoluulottomuudesta ja suopeudesta, jolla te sulatitte minun vähemmän tavallisen puhuttelutapani. Te olette siten valmistanut minulle hauskan yllätyksen ja kaksinkertaisen yllätyksen sen takia että yllätyksen aiheuttajana oli nuori saksalainen neito."

Minä jäin hänelle vastauksen velkaa, sillä hän laski kätensä avatun pianon koskettimelle ja antoi aivan hiljaa äänen "soivien kallioiden" laululle, samalla kun hänen silmänsä tällä välin ihmeellisellä välkkeellä etsivät katsettani. Mutta katse ja sävel eivät tällä kerralla voineet minua kiinnittää, koska minulla ei ollut silmää eikä tunnetta muuhun kuin tuohon hienopiirteiseen, sirosormiseen ylhäiseen intelligenttiin käteen, käteen, joka ei ollut minulle vieras, jonka edessä minä jo niin monta hämyhetkeä olin istunut syventyneenä mietiskelyyn ja jonka omistajan minä niin usein olin toivonut näkeväni lihassa ja veressä. — Ei, se ei ollut mikään harhanäky: harvinaisin oikuin oli luonto toistanut itsensä vuosituhansien jälkeen, oli vielä kerran luonut saman yhtä hienon kuin vahvankin ranteen, samat sormet, jotka kuvastivat sekä voimaa että pehmeyttä, ja vieläpä sen määräämättömän, yksilöllisen

jonkun joka näyttäytyy ainoastaan muodossa ja ryhdissä! Ja kun luonto on siten tehnyt käteen nähden, niin miksei sitten koko ihmiseen, silmiinkin, jotka ensi näkemällä minussa herättivät hämärän muiston älystä ja hienostuksesta, jotka molemmat painavat leimansa ulkonaisiin muotoihin. — — —

Suloinen väristys kulki lävitseni, salaman nopea aavistus, niinkuin seisaisin ennestään luotettavan, vanhan ystävän edessä ja samalla haavaa valtasi minut suurimman mieltymyksen ja syvimmän tuskan tunne, jollaista en koskaan ennen ole tuntenut. Minä sain niin rajun väristyksen, että tuntui kuin kaikki kynttilät ja kaasuvalot olisivat äkkiä leimahtaneet yhdeksi valomereksi kohta taas sen jälkeen sammuaakseen öiseksi pimeydeksi. Polveni vapisivat, huijonneet silmäni eivät nähneet mitään ja vaistomaisesti tapailin minä tukea. Silloin katosi tuo hullu kummittelu suoranaisen, todellisen tuskan takia, minkä tunsin kädessäni, joka oli joutunut pianon kannen väliin, jonka herra Morosoff samalla hetkellä laski kiinni.

Minä en voinut pidättää tuskan huudahdusta joka heti herätti vastakaiun. En koskaan ennen ole nähnyt kenenkään kasvojen ilmaisevan niin paljoa osanottoa kuin nyt taiteilijan pitäessään loukkaantunutta kättäni omassaan ja kuiskatessaan: "Oih että minä onneton tein teille pahaa, *minä teille!*"

Minä hillitsin itseäni kaikin voimin ja selitin ettei se mitään merkinnyt, mutta laskin kuitenkin hiljaa jokaisen minuutin, joka vei minua lähemmäksi kotiinlähtöä ja sen mukana vapautumista. No niin, se tuli sitten lopulta, ja nyt olen minä jo istunut täällä tunnin verran ja antanut vanhan imettäjäni pitää jääkääreitä kädelläni. Kun minä kerroin hänelle vieraasta, joka tahtomattaan oli ollut syynä kärsimykseni, pudisti hän totisena harmaata päätään ja katsoi syvälle painuneilla silmillään synkännäköisenä minua.

"Varo vain, rakkaani, ettei se ulkomaalainen herra saata sydämellesi yhtä suurta kärsimystä kuin käsi-raukallesi. On huono merkki, että tapasit hänet ensi kerran 'Vainajain saari'-nimisen taulun luona, mutta vielä pahempi enne on tämä, kun hän teki sinulle tänään näin pahaa. Jos minä saisin sinua neuvoa, niin tulisi sinun karttaa häntä, sillä hän heittää tiellesi tumman varjon."

Hanna muistuttaa jotakin vanhaa tietäjä-ämmää lasketellessaan taikauskaisia varoituksiaan ja kun tänään olin liikutettuna puristausi rintani hätääntyneenä kokoon, niin että en minä edes voinut nauraa hänelle, kuten tavallisesti.

Karttaa! — voiko sitten inhimillinen heikkous välttää kaikkivaltiasta kohtaloa, olemmeko todellakin tekojemme herroja tai onko Goethe oikeassa sanoessaan: me ihmiset emme johda itse itseämme, pahoille hengille on annettu valta ylitsemme, että ne saisivat riemuita meidän turmiollamme.

Kuinka myöhäinen jo onkaan! Rastaskin puutarhassa, joka tavallisesti ei tahdo voida lakata, on nyt väsynyt ja vaijennut. Kaikki nukkuu, kaikki hengittää syvään ja hiljaa, minun ajatukseni vain harhailevat ilman lepoa kuin perhonen mielikuvituksen liekin ympärillä... Kuinka kamalaa se onkaan, että tuo ulkonaisesti ja sisäisesti jalosukuinen ihminen on tuomittu ennenaikaiseen kuolemaan... Lieneeköhän tosi vanhojen puhe jumalien kateudesta; kohdistavatko he vihansa niihin ihmisiin, jotka ovat liian heidän kaltaisiansa, jouduttaako todellakin kauneus tyhjiin raukeamista? — — —

29 p. toukok.

Jo aikasin aamulla lähetti herra Morosoff minulle kukkaskorin täynnä tumman punaisia ruusuja ja päivällisen seuduissa tuli hän itse kuulemaan kuinka kipeän käteni laita oli. Tietysti Liina-täti otti hänet vastaan ja kietoi hänet kaunotieteiseen keskusteluun siinä määrin että hän tuskin oli tilaisuudessa lausumaan minulle yhtäkään sanaa. Fenerooch, Ferdinand Meyer, Roseggerin koulumestari, suuri Bach, kaikkien täytyi esiintyä tullakseen arvioituiksi ja punnituiksi ja suositelluiksi herra Morosoffille terveellisenä ja hyödyllisenä ravintona. Hän kesti urhoollisesti myrskyn, ilman rypistystäkään silmäkulmissa, mutta minulta ei jäänyt huomaamatta, että hän hermostumisen painostamana repi pari nappia irti hansikkaistaan. Mutta kun hän lopultakin sai suunvuoroa, sanoi hän suureksi mielihyväkseni:

"Armollinen rouvani, ei kukaan ihminen voi asettaa Bachia eikä Beethovenia korkeammalle kuin minä, sillä ovathan he ihmiskunnan leipää. Jos minä siitä huolimatta tunnen itseni enemmän sukulaiseksi Chopinille, Wagnerille ja Lisztille, johtuu se siitä, että minä, kuten oikea aikani lapsi, haluan voimakkaita mausteita, ja sitä paitsi on vielä eräs seikka, joka sallii minun, yhtä hyvin kuin näiden suurien uranaukaisijoidenkin, tehdä kunniaa muutamille musikaalisille totumuksille ja myöskin omassa sävellyksissäni lyöttäytyä toisille urille kuin vanhat.

"Ennen vanhaan työskenneltiin etupäässä säveleen kimpussa, joka punottiin kaikkialle. Minä sitä vastoin näen *harmoniossa* puunjuuren; lähden aina siitä ja muodostan siitä johdonmukaisesti sen

kukan, säveleen."

Oli kerrassaan ihme, että Liina-täti antoi taiteilijan lopettaa lauseensa; minä luulen, että rohkea tunnustus oli järkyttänyt häntä, tuota muumioitunutta klassillisuuden palvelijaa. Hän kutsui kuitenkin herra Morosoffin tulemaan ylihuomenna teelle, mutta hänen kasvonsa saivat happaman makean ilmeen, kun herra Morosoff pyysi minulta lupaa saada lähettää nähtäväkseni laulujansa.

"Kenties uskallan toivoa saada kuulla teidän, armollinen neitini, laulavan niistä yhden tai toisen", sanoi hän ja hyvästeli hienolla tavallaan, joka ilmaisee niin paljon hellää ujoutta ja koskettaa meihin kuin tahallinen henkilöllinen mairittelu.

30 p. toukok. 1886.

Koko pitkän päivän olen laulellut hänen laulujansa, jotka hän jo eilen minulle lähetti. Itse Liina-tädinkin on täytynyt tunnustaa, että ne ovat kauniita, syviä ja alkuperäisiä, mutta hän väittää niissä olevan jotakin sairaloista. Tietysti hän sillä vain tarkoitti tuota hänelle täydellisesti vierasta, raskasmielistä slavilaista ainesta, jota tavataan niin hyvin Puschkinissa, Lermontoffissa, Gogolissa, Turgenjewissa kuin Chopinissakin. Minä vastasin hänelle jotakuinkin härsyttävästi, että sitten täytyi hänen pitää koko venäläistä kansallisuutta sairaana, jotain, jota hän ei kuitenkaan tuntunut olevan halukas tekemään. Kuinka minä vihaan noita kansallisia ja sosiaalisia ennakkoluuloja ja kuinka se aina tuntuu minusta omituiselta koska sivistyneillä ihmisillä ei ole sitä henkistä vapautta, että he ensi kädessä kiintyisivät inhimillisesti pysyväiseen. Voidaan aivan hyvin rakastaa isänmaataan ja kokonaan kuulua kansallisuudelleen, tarvitsematta silti unhoittaa, että tässä suuressa maailman teatterissa kaikki muodot tulevat ja menevät ja että löytyy ainoastaan yksi ainoa kestävä yksiys, ijäinen luonto ja siinä ijäinen inhimillisuus.

Suo anteeksi, Voldemar-setä, tuo viimeinen oli henkinen varkaus sinulta; olen sen aivan äskettäin kuullut sinun suustasi, kun sinä saarnasit suvaitsevaisuutta tohtori Lehdénille. Kunpa minä vain ymmärtäisin, kuinka sinun vapaa sielusi voi kestää tuota henkisesti liioittelevaa ja kuitenkin itse asiassa niin kuohuilevaa naista, jonka hirmuinen fetisipalvelus perustuu perheen jumaloimiseen, jolle en ole koskaan vertaa nähnyt. On todellakin siunaus, etteivät enää kumpainkaan serkkuni asu täällä ja että Sofia-serkkuni on häämatkallaan. Herra Morosoff sai kuitenkin jo ensimmäisellä tervehdyksilläkään tietää tarpeeksi asti Wolzogen-perheen yleisestä merkityksestä ja sen jokaisen eri jäsenen yksilöllisyydestä. Ainoastaan minä, joka olen niin onnellisen onneton ollessani julistettu Voldemar-sedän lempilapseksi, olen alhaisoon kuuluva Liina-tädin silmissä, jonkillaan henkinen vaihdokas, joka on jäänyt parasta perintöosaansa vaille, tuota ylevää naisellista yksipuolisuutta. Ja minkä takia? Koska minua ei miellytä naissuvun yleinen kainous eikä perinnäinen itsepäisyyskään, vaan teen ajatukseni ja työni tarkoin tutuiksi ja omistan pikaisen tunteen jolle äkkiä annan muodon. — *Fi donc* Erna, sinun tulisi karsia itsestäsi pois hyödytön ja haikaileva ja ottaa esimerkkiä Voldemar-sedästä, joka taistelee ainoastaan hienoilla ivan aseilla, jos hän ylipäänsä niistäkään välittää! Siis ei siitä sen enempiä.

Kuinka selvä ja vakava ja samalla kertaa niin ihmeellisen hieno ja omituinen onkaan tuon venäläisen taiteilijan käsiala. Hänen nuottinsa ovat kuin kaiverrettuja. Muuten hän ei ainoastaan puhu, vaan myöskin kirjottaa saksaa kuin äidinkieltään vaikkakin latinalaisella tyylillä. Lauluja seuraa sävellys, jolle hän on antanut nimeksi "Kysymys".

"Kenties te joskus heitätte silmäyksen tähän vähäpätöiseen, alakuloiseen lauluun, joka eilen hämärässä sielussani virisi, armollinen neitini", kirjoitti hän. "Elämässäni löytyy hiljaisia päiviä, jolloin ei ainoastaan lausuttu sana koske minuun huomattavasti, vaan myöskin kynäni rapina häiritsee sieluni sunnuntairauhaa. Tänään on nyt sellainen hiljainen päivä, tämä tervehdys tunkeutuu kuitenkin esiin luoksenne liidelläkseen. Kaikki herättää minussa näkyjä, sanattomia ajatuksia. Tätä tunnelmaa säestäää luonto, jossa kaikki sielua tynnyttävät harmoniot vaikenivat, koska synkkä moll-akkordi lakkaamatta sukeltautuu esiin ikkunani edessä olevien märkien puiden runkojen välitse."

Olen usean kerran soittanut itselleni tämän "kysymyksen" ja sen soinnuissa tuntenut tuskaisan halun. Tuska kiertäytyy johdonmukaisesti kiintopisteeseensä, mutta pysähtyy lopuksi keskellä tätä sopusointujen verkkoa. Niin tämä soitannollinen kysymys on synkän syvä ja kuiskaa korvaani: "Mitä etsit sinä kaihoava sydän maailmasta? Pää-parka, aiotko elämän ongelmaa selittää?"

Hämärä oli jo verkkojaan kutonut ja minä istuin vielä pianon edessä salongissa ja soitin tämän synkän laulun muunnelmia, soitin niin kuin sydämeni tunsu, kaihoten ja väsyneesti, kun äkkiä tunsin epämääräisen, mutta varman tunteen, että joku kuunteli minua. Kun käännysin, näin tohtori Lehdénin istuvan äänetönnä ikkunan vieressä. Hypähdin ylös, suljin pianon ja tein pilaa siitä ikävästä, johon olin hänet tietämättäni tuominut. Mutta hänen siniset silmänsä katselivat minua niin tavattoman totisina,

että pila kuoli huulilleni, ja minä loin katseeni alas.

"Neiti Erna, ettekö ole kuullut Varnhagenin sanoja Rahelille? 'Sinä kuljet läpi kaikkien todellisuus-äärien, sillävälän kun minä taivallan ainoastaan muutamissa; mutta kun sinä tulet minun käsityspiireihini, löydät minut kuitenkin aina, ja jos sinä menet taloon, johon en minä voi sinua seurata, odotan minä levollisesti oven ulkopuolella.' Näettekö, tämä on sopusoinnussa tunteitteni kanssa verraten teidän tunteisiinne siiloin, kun te Melusinan tavalla sukeltaudutte minulle vieraseen, mutta teille tuttuun aineeseen."

Minä ojensin hänelle käteni, muuta en voinut; mitä hän sanoi, oli niin surumielistä, ja tapa, jolla hän sen lausui oli samalla kertaa niin uljas ja vaatimaton. Ilta-auringon viimeinen loiste valahti hänen vaalean harmaalle tukalleen ja loi sille kultaisen heijastuksen; ei koskaan ole hän näyttänyt miehekkäämmältä eikä kauniimmalta kuin tällä hetkellä! Ja kuitenkin minä en voi käsittää, kuinka mies antaa vaimonsa astua käsityspiireihin, joihin hän ei voi seurata häntä, ja rauhallisesti odottaa portilla, kunnes vaimo palaa hänen luokseen ja kotilieden ääreen, oltuaan seurustelussa jumalien ja henkien kanssa. Luisignan kreivi ei myöskään kyennyt sitä kestäämään, vaan mursi turmiollisen luolan oven ja tuhosi siten taikakalun joka suojeli hänen onneansa. — — —

8 p. kesäk. 1886.

Vaikka minä eläisin sata vuotta, niin en kuitenkaan koskaan unhoittaisi tätä iltaa. Voldemar-setä oli erinomaisella tuulella tullessaan salonkiin teetä juomaan; kohta tuli myöskin herra Morosoff, ainoastaan tohtori Lehdéniä saatiin vielä odottaa. Viime päivien ukkosilma oli tehnyt lopun sietämättömästä kuumuudesta. Avatuista parvekkeen ovista leyhähteli sisään raikas iltatuuli, mutta toisinaan leyhähteli niin viileästi että meidän täytyi ovet sulkea. Tunsin itsensä kuin vapautuneeksi jostain kuormasta ja jälleen voitiin ajatella ja puhella pitkän paussin jälkeen. Voldemar-setä oli kysynyt herra Morosoffilta hänen suunnitelmiaan ja tämä oli vastannut hänelle, että jos hän voi haluansa seurata, niin viettäisi hän syksyn ja talven Roomassa.

"Silloin kyllä vetää halunne teitä Lisztin luo", tokasin minä.

Hän katsoi minua hymyillen. "Aivan varmasti ilostuisin nähdessäni jälleen vanhan opettajani, mutta se ei matkaani määrää. Aina nuoruusvuosiltani saakka olen sydämessäni kätkenyt hehkuvan halun Italiaan ja en voi kuulla Rooman nimeä tuntematta tuskaista tunnetta, joka muistuttaa koti-ikävää; siellä olenkin jo kuin kotonani sillä tunnen jokaisen kadun, jokaisen torin, niin, voisinpa rohkeasti väittää, jokaisen katsomista ansaitsevan raunion."

"Jos olette valmistautunut niin perinpohjaisiin tutkimuksiin, tulee matkastanne olemaan teille todellista hyötyä", huomautti Liina-täti pauhuintoisesti kutoessaan ahkerasti valkoista sukkaansa — se onneton olento käyttää aina valkosia sukkaa.

Musiikkimies ei ollut huomaavinansakaan hänen kasvatustavasta esitystään vaan katsoi edelleen ulos, kuten se, joka on ajatuksineen kaukana poissa, ja lausui sitten hiljaa, melkein epäröiden:

"Ellei se olisi niin hullu ja järjetön päähänpisto, jota tuskin uskaltaa ymmärtäväisille ihmisille ilmaistaakaan, niin sanoisin, että olen jo kerran ennenkin ollut tällä taivaankappaleella ja silloin keisariaikuisena roomalaisena ja että minulla on siitä hämärä muisto ja ainainen halu vanhaan kotiin."

Oli hyvä, ettei kukaan tällä hetkellä kiinnittänyt minuun huomiotaan sillä minä olin varmasti kalmankalpea ja näytin kai aivan riutuneelta. "Käsi, käsi Pompeijista", kuului ääni sisästäni silmät seljällään tuijottaessani taiteilijan kaunista, elinvoimaista kättä, joka nyt näytti kaamealta tuolin kaiteen punaista samettia vastaan. Voldemar-setä sitä vastoin tyyneästi alkoi:

"Minkä takia te sanotte järjettömäksi sitä uskoa, joka on peräisin ihmissuvun vanhemmilta ajoilta ja alati ollut levinneenä useiden maan asukasten keskuuteen, niin, oikeastaan kuulunut kaikkiin uskontoihin paitsi juutalaiseen ja siitä lähteneisiin. Buddhalaisuus on muodostanut tätä uskoa huolellisimmin ja tavalla, joka on osunut totuutta lähimmäs, se kun ei opeta metafysiikkaa, sielunvaellusta, vaan omituista, siveelliselle pohjalle perustuvaa takaperoissyntyoppia s.t.s. uudestasytymistä. Tämän opin tunnustajat eivät odota jälleen näkemistä toisessa maailmassa, pikemmin tapahtuu jälleen näkeminen jo nyt, joskin tuntemattomana. Se supistuu kuitenkin sen suhteen unen tapaiseen aavistukseen, hämärään, varjontapaiseen muistoon. Ainoastaan Buddha itse tekee poikkeuksen, hänellä yksin on kyky muistaa sekä omansa että toisten syntyminen. Takaperoissyntyoppia uskoivat myöskin egyptiläiset ja Platon ja Pytagoras saivat heiltä oppinsa. Sama oppi oli johtolankana kreikkalaisten salaopissa ja niin hyvin eddaaneilla kuin druiideilla löydämme sen uskonnon perustana, niin, vieläpä voimme sitä huomata neekerikansoillakin. Uskossa metafysiikkaan — sillä rahvaalle saarnattiin oppia tässä muodossa, koska se oli helpommin käsitettävää kuin vaikea

takaperoissyntyoppioteoria — on jokaiselle ihmiselle, joka sitä ennakkoluulottomasti harkitsee, jotain erinomaisen vakuuttavaa ja selvää.

"Sanoohan itse epäilijä Humekin: 'metafyysikka on ainoa järjestelmä sitä lajia, jolle filosofia voi kallistaa korvansa', ja Lessing levittää aivan ilmeisesti samaa oppia 'Ihmissuvun kasvatustieteiden' kirjansa seitsemässä viimeisessä pykälässä, sanoessaan: 'Samaa rataa, jota ihmissuku kulkee täydellisyyteensä, täytyy jokaisen yksilön ennemmin tai myöhemmin olla ennen läpi kulkenut. Miksi ei jokainen ihminen olisi ollut muuta kuin yhden ainoan kerran täällä tässä maailmassa, miksi en minä tulisi jälleen niin usein kuin on minun vallassani voittaakseni uusia tietoja ja taitoja. Otanko minä mukaani kerta kaikkiaan niin paljon, ettei maksaisi vaivaa uudelleen tulla?'"

Luonnollisesti olen minä nyt kirjottanut lainauksen Lessingistäni, mutta silloin heti kysyin Voldemar-setältä pakoitetulla, värjäväällä äänellä:

"Otaksuuko Lessing meillä olevan järeällä muiston olemisemme aikaisemmista jaksoista?"

Hän hymyili hyväntahtoisesti, kuten ainoastaan hän voi hymyillä. "Ei, pieni tiedonhaluinen Ernani, hän luulee päinvastoin, että muisto edellisestä olostani tekisi meidät kelpaamattomaksi nykyiseen." Setä jatkoi senjälkeen puhuen vielä enemmän kuolonunen tuottamasta virkistyksestä ja uudesta tietoisuudesta, mutta aivo-parkani, joita tähän saakka olen pitänyt selvinä ja hyvin kouluuntuneina, kieltäytyi tekemästä tehtävänsä enkä voinut seurata näitä vaikeita selittelyjä ja kysymyksiä. Vasta silloin jaksoin seurata kun herra Morosoff alkoi puhua:

"Mutta tästä puhuessa, ette saa unhoittaa erästä suurinta profeettaanne, sillä runoilijathan ovat tietäjiä." Luodessaan minuun tummat silmänsä, joiden kimmellys näytti tänään olevan verhottu, jatkoi hän: "Goethe kirjoitti kerran rouva Steinille: 'Kuinka hyvä onkaan, että ihminen kuolee haihduttaakseen ainoastaan vaikutelmia ja palatakseen jälleen puhdistuneena.'"

Jos minä olen koskaan aavistanut jotain salaperäistä, ihmeellistä yhteyttä tuntemattomien voimien kanssa, jos koskaan elämässäni joku henkimaailmallinen ilmentys on minulle näyttäytynyt ja vallannut voimani ja tehnyt minusta voimakkaamman vallanalaisen tahdottoman orjan, niin oli se nyt tässä silmänräpäyksessä, istuessani liikkumaton silmä silmää vasten tuon vieraan miehen kanssa. Kykenemättömänä tekemään yhtä ainoakaan liikettä, en edes katsettani kääntämään, tunsin sellaisen tunteen, kuin koko tietoisuuteni olisi minut jättänyt ja sukeltaisi alas lotuskukan tavalla, joka yöksi painautuu alas virtaan. Minusta tuntui kuin tätä harvinaista tilaa olisi kestänyt kauvan, hyvin kauvan; sitä enemmän minä ihmettelin kun äkkiä huomasin olevani kynnyksellä herra Morosoffin edessä, joka aivan rauhallisesti keskusteli setäni kanssa, Liina-tädin yhtämittä kutoessa valkoista sukkaansa. Katsoin kelloa, joka silloin löi yhdeksää, kun venäläinen taiteilija kertasi Goethen sanoja, nyt se oli kolme minuuttia yli. Ja kuitenkin tiesin, että minä sillä välin olin nähnyt pitkän, levottoman unen, unelman täynnä kirjavia, vaihtelevia kuvia, joista en ainoakaan voinut säilyttää ja jotka siitä huolimatta jättivät sieluuni omituisen uupumuksen. Emmekö kenties elä uneksussamme ja uneksu eläessämme?

Harvoin olen niin sydämestäni iloinnut tohtori Lehdénin tulolle, kuin nyt hänen avatessaan oven tällä tärkeällä hetkellä. Tuntuu aina kuin hänen mukanaan tunkeutuisi huoneeseen raitis ilmavirta ja kirkas auringonsäde. Sitä suuremmalta tuntui minusta pettymys, kun myöskin hän näytti tavattoman totiselta ja ilmeisesti jonkun näkymättömän painostuksen alaiselta, jota hän ei kyennyt päältä pois pudistamaan. Tätä ei edes Liina-tätikään ollut huomaamatta, ja ojentaessaan hänelle teekuppia otti hän härkää sarvista ja sanoi:

"Näky ulkomuodostanne, herra tohtori, että teillä on tänään ollut onneton sairastapaus."

Hän ravisti kieltävästi päätään ja leikki lepotuolin tupsulla, jonka melkein säännöllisesti siirrän häntä lähemmäs, silloin kun hän on pitemmän hetken luonamme, koska hänellä aina täytyy olla jotain käsissään leikitelläkseen.

"Ei, armollinen rouvani, ammatillani ei ole mitään tekemistä alakuloisuuteni kanssa." Ja kääntyen Voldemar-setään sanoi hän: "Olen juuri äsken saanut tiedon että serkkuni Hugo Lehdén on ampunut itsensä erään synkkämielisyysohjelmaansa aikana."

Meistä ei kukaan voinut pidättää tuntemamme osanoton ja kauhun huudahdusta, kuultuamme, että niin kyvykkään ihmisen elämä oli saanut sellaisen lopun. Siitä ei ole montakaan kuukautta, kun juttelin muutamia miellyttäviä ja virkistäviä hetkiä tuon nuoren muinaistutkijan kanssa, jolla oli niin kirkkaat, arvostelevat silmät ja niin elävä ja henkevä keskustelutaito.

"Eikö tässäkin tapauksessa voida kysyä: *ou est la femme?*" huomautti Voldemar-setä. Sitä ei kuitenkaan tohtori Lehdén uskonut, vaan hän mieluummin uskoi surullisen päätöksen johtuneen puhtaasti ruumiillisista syistä.

"Siinä kuulee taas lääkärin esiintyvän", huudahti herra Morosoff innokkaana. "Osatakseen oikein tuomita sellaista tekoa, täytyy olla tarkoin tutkinut itsensämurhaajan salaisuuksia, ajatuksia, tunteita, suruja, sanalla sanoen sisäistä, eikä ulkonaista, yhtenäisyyttä siten päätetyssä kärsimyshistoriassa; mutta sellainen on mahdollista kaikkein harvinaisimmissa tapauksissa. Yleensä tahdon heti tunnustaa maata ja sanoa, että olen samassa käsityksessä muinaisaikaisten kanssa ja pidän itsemurhaa, jota nykyaika ei hyväksy, monessa tapauksessa yksilön oikeutena ja velvollisuutena, en rikoksena. Jos kävisi, kuten minä tahtoisin, niin meillä olisi niin hyvin Eurotasvirta niille lapsille, jotka jo syntyissään ovat heikkoja ja kivuloisia, kuin myöskin myrkkynuoma, jonka viranomaiset Massiliassa ja Ceossaarella ojensivat niille, jotka voivat esittää perustellut syyt elämänsä katkasemiseen."

"Molempia mainittuja yltiöpäisiä lääkkeitä vastaan väittämään velvoittaa minua jo itsensä säilytysvaistokin", huomautti tohtori Lehdén kuivasti, "sillä sekä Eurotas että myrkkynuoma tekisivät sekä lääkkeet että lääkärit jotenkin ylenpalttiseksi."

Liina-täti ei voinut hillitä kuohuuntuneita tunteitaan, vaan sanoi, että täytyi pitää Jumalan suomaa elämää pyhänä ja jos se ennen aikaansa lopetettaisiin, niin näytettäisiin siten sekä omaa kelvottomuuttaan että raukkamaisuuttaan, hän oli lyhyesti sanoen kiihas kuin zelootti, joka hän oikeastaan onkin huolimatta kaikista hameistaan. Voldemar-setä katsoi tätiä hyväntahtoisella, osanottavalla kasvojen ilmeellään, joka, silloin kun se kohdistuu minuun, ei ole koskaan herättämättä kainouttani ja liikutustani, mutta vasta kun täti oli lopettanut sanoi hän:

"Rakas ystävä, ne syyt, jotka sinä esität itsemurhaa vastaan eivät ole mitään muita kuin usein toistettuja yleisiä lauseparsia, heikkoja ja helposti kumottuja verukepäätelmiä. Jos maailmassa löytyy jotain, jonka ylitse minulla on kieltämätön *oikeus*, niin on se oma persoonani, mutta mistään rakkauden velvollisuuksista sitä kohtaan tuskin kuitenkaan voitane puhua, koska rakkaus itseensä on, kuten tunnettua, rakastamistaidon huippu. Rauhoittaakseni sinua, täytyy minun muistuttaa sinua siitä, että monet muinaisajan urhot ja viisaat miehet lopettivat elämänsä itsemurhalla, niin, että ei vanhassa eikä uudessa testamentissa löydy yhtään kieltoa tai edes moitetta siitä. Tavallinen itsemurhan hyväksymättömyys, yritys leimata se joksikin rikokseksi, johtuu osaksi hyötyopillisista näkökohdista, osaksi pelosta voida oikeaksi väittää sitä, mitä se vaikeasti kärsivä olento siten sälyttää kaikkivanhurskaan äärettömän hyvän jumaluuden hartioille. Tästä syystä ovat myöskin papit ja ne filosofit, jotka kannattavat uskontoa, armottomimpia itsemurhan tuomitsijoita, kun sitä vastoin itsenäiset ajattelijat ovat lausuneet äsken esitettyjä mielipiteitä."

"Te siis kannatatte sitä mielipidettä, että kun elämän tuskat ovat suuremmat kuoleman tuskia, saa ihminen huoletta käydä käsiksi tähän *ultimum refugiumiin*?" huudahti herra Morosoff innokkaana.

Setä loi tuuheiden kulmakarvojensa alta synkän katseen taiteilijaan.

"Tähän asti olen puhunut ainoastaan tavallisista, pintapuolisista todisteista joita tuodaan esiin itsemurhan puolustukseksi", sanoi hän. "Sitä vastoin tunnustan, että todella oikeat, siveelliset syyt puhuvat sitä vastaan, mutta ne ovat niin syvällä, että niitä ei voida saavuttaa 'tavallisen siveysopin riippaluodilla', vaan ne kuuluvat Divina Comedian viimeisiin salaisuuksiin. Mutta niihin syventyminen ei ole soveliaista tänään, koska jo olemme kohtuuttoman kauvan puhelleet vakavista asioista. Mutta sen tahdon avoimesti tunnustaa, että olen todellakin toivonut saavani rasittavan toimistotyöni jälkeen puhdistaa sieluni musiikilla jokapäiväisyyden tomusta."

Herra Morosoff istuutui heti pianon ääreen ja soitti Chopinin surumarssin ja antoi äskeisen keskustelumme toistua sävelissä. Se oli mestarillista esitystä, luuli kuin kuulevansa kuoleman raudan kovia, varmoja askeleita, jotka yhä enemmän ja enemmän työnsivät syrjään vellovaa, hurmaavaa elämän suonta, joka pujahtautuu väliin kuin unikuva. Sen jälkeen pyysi hän saada säästää minulle jonkun laulun. Sen lupasin mielelläni, sillä sydämeni oli niin täysi kuin uhkaisu se haljeta, ja minä ikävöin saada ilmaista, saada antaa ilmaa kaikelle sisäiselle tuskalle ja taistolleni. Lauloin aluksi *hänen* laulujaan, ja minä tunsin laulavani ne hyvin. Jo ensimmäisen laulun jälkeen katsoi hän minuun ja sanoi:

"Tähän saakka olen pitänyt mahdottomuutena tulla ymmärretyksi ja tulkituksi aina soitannollisen tunnelman enimmäin peitettyyn kätköön saakka. Oi, tapahtuu vielä ihmeitä ja tunnustähtiä tässä vanhassa maailmassa! Teidän äänenne on kultaa, puhdasta kultaa ja se on teidän hallittavissanne — oi, minä puhun tyhmyyksiä! sanat eivät riitä."

Ja uljas kotkani kävi käsiksi uuteen lauluun ja kuljetti minut yhä korkeammalle eetteriin, paljon korkeammalle itseäni ja pientä maata. Lopetettuamme toisti hän viimeisen johtosoinnun ja antoi sen hiljaa sammua jälkisointuun, heitti hänelle ominaisella liikkeellään tumman, kiharaisen tukkansa otsaltaan ja nosti säteilevän katseensa minuun.

"Nyt tunnette minut täydellisesti, sillä minä olen avomielisesti keskustellut kanssanne kielelläni. Nyt te myöskin tiedätte, että elämäni on koottu kiihoittuneista kolmisoinnuista ja että kaihoava ääni soi aina

sen puhtaimmassa ja kirkkaimmassa akordissa. Oi, maan päällä on kuitenkin niin kaunista, niin kaunista; minä en kuitenkaan voi itse auttaa itseäni, minä en voi päästä lepoon kuten toiset."

"Ettekö luule", sanoin minä, "ihmisiä tavallaan seuraavan läpi koko elämän kaihoavan äänen koska heidän mielestään aina ainoastaan tavoiteltavalla, eikä saavutetulla, on arvoa. Niin seuraa ikävöivä ääni Faustia koko elämän läpi, silloin, kun se ensi kerran hajaantui ja majesteetillisesti muuttui perussäveleeksi, oli elämä lopussa."

Hän antoi vielä pari akordia hiljaa sammua ja laski päänsä alas merkiksi, että hän oli samaa mieltä kanssani.

"Se on totta, todellakin totta, mutta mikä on Faust muu kuin ruumistunut, ijäisesti himoitseva tahto; mitä on kaihoava ääni muuta kuin soitannollinen käännös tästä ijäisesti rauhottomasta halusta, mitä on perussäveleeksi vaihtuminen muuta kuin tämän villin tahdon tilapäistä rauhoittamista? Mutta löytyy jotain täyttymätöntä, jonka vasta kuolema kykenee täyttämään."

Illan loppupuolesta on minulla vain hämärä muisto, mutta tiedän, että tohtori Lehdén näytti alakuloiselta, koska minä olin mennyt taloon, jonne hän ei voinut minua seurata.

Nyt olen huoneeni yksinäisyydessä töhertänyt paperia vaihtelevilla vaikutelmillani, koska toivoin siten pääseväni niistä vapaaksi! Mutta ei edes sekään tahdo auttaa; sisässäni kuohuilee levottomuus, jota ei mikään voi rauhoittaa. Satakieli laulaa puutarhassa — se soi kuin yhtenäin kaihoavat äänet, puiden latvoissa henkii yötuuli, mutta noita kaikkia ääniä voimakkaammin kohisee sydämeni valtava sävel! —

Kuka sitten on tämä mies ja mikä voima hänet minulle lähetti? Onko se totta, onko hänellä menneiltä ajoilta vanha oikeus minuun, kuten hänen tummat silmänsä tuntuvat sanova katsoessaan minuun? Heti kun hän soittaa, kasvaa sieluni, ajatukset, joita ei koskaan ennen ole ajateltu, sukeltautuvat esiin kunnes päätäni alkaa pyörryttää ja minun täytyy sulkea huijenneet silmäni!

12 p. kesäk. 1886.

"Niin kauvan on päivää kuin elän!
Tulevaisuuden varjoille käännän mä selän."

Nämä sanat ilmaisevat tämän päivän perustunnelman ja tämä on merkityksellisin päivä, mitä olen koskaan elänyt. Minun täytyy, minä tahdon sanoa, että olen onnellinen, onnellisempi kuin koskaan voin ajatella tai ymmärtää, ei mitättömänä ihmisenä, vaan jumalana, jonka vertaiseksi itseni tunnen.

Eräälle tervehdyskäynnille, jonka minä halusin tehdä erään ystävättäreni luo Charlottenburgiin, oli setä antanut vaununsa käytettäväkseni. Kun en häntä tavannut kotoa, kävelin minä linnan puistossa, joka minua suuresti viehättyttää. Oi, nyt on maailmassa kevät, ja Pohjolan talven jälkeinen kevät tuntuu persoonalliselta, voimakkaalta onnelta. Puistossa vallitsee sellainen sireenien loisto, jonka vertaista en koskaan voi ajatella nähneeni. Puiden korkuisista pensaista oli kaikki viheriä täydellisesti kadonnut, sen sijaan olivat ne hulveisillaan punaisia ja sinisiä kukkaterttuja. Ne kiertelivät ylöspäin, tunkeilivat toistensa päälle ja yli, antoivat jättiläiskimppujen riippua tielle ja sen yli sekä leiriytyivät ruohomatolle ja tantereelle. Mentyäni hermeskuvapatsaiden ohi läpi synkän hopeakuusikon lehtikujan, joiden totiset muratin peittämät rungot muodostivat omituisen vastakohtan kirkkaille, valkoisen vihreille oksille, tuli herra Morosoff minua vastaan hautarakennuksesta. Sydämeni löi niin rajusti kuin se tahtois haljeta, mutta asettui kohta sen jälkeen.

"Olen jo kauvan tuntenut teidän lähestyvän", sanoi hän hattuaan nostaen. "Kun tuo valkoinen kesäpuku näyttäytyi lehtikujan päässä, tiesin minä, kuka sen omistajatar oli, ja vielä enemmänkin, minä tiesin, että välittömästi teihin suuntautunut sieluni kutsui teitä tänne."

"Se on kuitenkin ainoastaan puhtaasti tilapäistä; en tavannut ystävätärtäni ja siten äkkiä päätin kävellä tänne."

Hän pudisti päätään.

"Älkää sitä uskoko", sanoi hän, "myöskin se, mikä näyttää tilapäiseltä on välttämätöntä ja aikoja sitten määrätty; se tapauksien kaksinkertainen kausaalinen ketju, joka solmii yhteen kaksi toisistaan riippumatonta ihmiskohtaloa, on raudasta, mutta sitä kannattavilla pylväillä on tukensa toisissa maailmoissa. Eli uskotteko todellakin sen olleen paljaan sattuman, joka 26 p. toukok. vei teidät 'Vainajain saaren' luo samalla hetkellä, kun minä siellä seisoin?"

Tahdoin laskea leikkiä, tahdoin sanoa, etten ollut sitä lähemmin ajatellut, mutta katsottuani hänen loistaviin silmiinsä, tunsin itseni niin pieneksi ja mitättömäksi tuollaisine tavallisine valheineni.

"Olette oikeassa, Jegor Aleksandrovitsch", sanoin, "kohtauksemme siellä oli välttämätön."

Äkkinäinen punastus levisi hänen kalpeille kasvoilleensa.

"Kaksinkertainen kiitos siitä sanasta", sanoi hän. "Jos voisitte aavistaa mitä mielessäni liikkui seisoessani sen taulun edessä ja te, kuten vestaalit vanhassa Roomassa yhdellä ainoalla silmäyksellä armahditte minut, kuolemaan tuomitun."

"Sanokaa se", pyysin minä ja istuuduin eräälle penkille tien vieressä, "tänään on niin sopiva päivä."

Hän vieritti esille kiven, niin että voin siihen jalkojani tukea ja istuutui viereeni.

"Niin", sanoi hän, "päivä on sopiva ja taivas oikein mieleni mukainen. Minua kiusaa aina, kun en näe luontoa sopusoinnussa sisäisen tunnelmani kanssa — dur-sävel moll-soinnussa. Mutta tänään on maailma ihastuttava, taivas kirkas ja kuulakas. Kaikki harmaa kangastaa pehmeässä sinessä, eikä ainoastaan luonnossa, vaan myöskin sielussani. Te olette kyllä oleva suopea minua kohtaan ja itse lukeva parhaan sanattomilta huuliltani, Erna-neiti. En voi puhua, kun sydämeni on niin täysi, kaikista vähimmin silloin kun se kuitenkin tulee ymmärretyksi."

Nyökäytin päätäni hänelle hymyillen.

"Sopertakaa te vain", sanoin minä, "koskettakaa ainoastaan pariin perusääneen, minä täytän sen, mitä puuttuu."

Jegor Morosoff laski penkille hattunsa ja sively vasemmalla kädellään tuuheita kiharoitaan.

"Olen alati ollut yksinäinen ihminen", alotti hän. "En ole koskaan tuntenut isää enkä äitiä, jotka molemmat jälekkäin kuolivat keuhkotautiin. Iso-äitini, joka asui Moskovassa, kasvatti meidät, kolme orpoa sisarusta, mutta silloin kun minä, nuorin, olin ainoastaan yhdeksän vuoden, tempasi kuolema hänetkin äkkiä. Silloin jouduin erääseen kasvatuslaitokseen, kävin yleisten koulujen läpi, mutta ennen kuin kahdeksastoista vuoteni oli kulunut oli minulla syvä tuska nähdä veljeni ja sisareni saman murhanekelin surmaamina, joka oli vanhempamme pois temmannut. Erittäinkin sisareni kadottaminen koski syvästi mieleeni; hän oli niin rakastettava ja mielikuvarikas tyttö, joka oli tehnyt lapsuuteni todelliseksi paratiisiksi. Nähdessäni hänet paareilla, kalpeana kuin ennen aikaansa taitettu kukka, pienissä, jäykistyneissä käsissä valkosista ja vaalean keltasista sireeneistä tehty kukkasvihko ja suun ympärillä katkera, syyttävä piirre, kuin häneltä olisi riistetty hänen oikeutensa ja liian aikaseen 'eroitettu elämän kööristä', silloin tein ensi kerran tuon uhmailevan kysymyksen, mikä on syy sellaiseen sukukiroukseen, sellaiseen huutavaan epäsointuun, joka aina katkaisi niin kauniisti aloitetun sävelmän."

Äänetönnä asetin käteni, josta olin hiljaa vetänyt hansikkaani, hänen kädelleen; sydämeni tunsin osanottoa hänen kohtaloonsa. Hän painoi sen huulilleen ja sen jälkeen silmilleen, mutta antoi sen äkkiä laskeutua, kun etäämpänä pari kävelijää näyttäytyi. Sen jälkeen hän jatkoi:

"Kohta sen jälkeen jätin minä Moskovan ja oleilin, paitsi viime talvea, jonka vietin Parisissa, yksinomaan Saksassa, joka tuli toiseksi kodikseni. Nuorsaksalaisesta koulusta saamani vaikutelmat, Wagnerin nerokkaat luomat, joita vasta nyt opin oikein ymmärtämään ja arvostamaan, tutkimukset Lisztin johdolla ja persoonallinen, sydämellinen seurustelu hänen kanssaan, niin, ja myöskin saksalaisen kirjallisuuden ihmeelliset aarteet, vaikuttivat täyden vallankumouksen mielipiteissäni. Minä tunsin ilman suuren mestarini vakuutuksiakin, että minulla itselläni oli taipumusta tulla siksi, että minulla oli jotain itsenäistä ja uutta sanottavaa maailmassa, että hallitsin kokonaista rikasten hankkeiden runsauden sarvea. Aluksi halusin ainoastaan päästä täysin tekniikan herraksi, niin että voin täydellisesti tulkita sankareita, ennenkuin uskalsin luovana taiteilijana taistella kauniimmista laakereista. Tässä aikeessa tulin Berliiniin — silloin kohtasi minua se kauhea —."

"Sanokaa se, Jegor Aleksandrovitsch; se kadottaa kauhunsa kun me molemmat sen tiedämme."

Hän hengitti syvään ja raskaasti ja katsoi minua avuttomalla, kysyvällä katseella. "Jos te, Erna, ymmärtäisitte minua väärin, ymmärtäisitte väärin tällä hetkellä, voisi se tehdä minusta mielipuolen. Mutta ei — ainoastaan silmänräpäyksenkin kestävä epäilyys suuruudestanne olisi herjaus. Minä lasken sydämeni luottavin mielin rakkaaseen käteenne — tahdotteko sen pitää, tai antaa pudota, on teidän asianne!" —

"Jo silloin kun kotimaastani läksin ulkomaille, ajattelin itsekseni, että minä yhtä hyvin kuin koko perheemme olin perintövihollisemme vallassa mutta toivoin kuitenkin varovaisella, säännöllisellä elämällä voivani pysytellä sitä ulompana hyvän aikaa. Sen kuitenkin älysin, etteivät voimani riittäisi sekä työhön että nautintoihin, ja että minun sen takia täytyi kokonaan kieltäytyä toisesta. Valinta ei ollut vaikea, sillä vaikkakaan en ollut rahtuakaan paremmanluontoinen kuin toiset miehet, oli elementillä kuitenkin minussa ylivalta maisen tomun yli, ja paljon yli päivän halujen tähtäsi tinkimätön

uskoni taiteilijakutsumukseeni. Siten elin Parisissakin, tässä uudenaikaisessa Babelissa, lihankurittajan elämää, hiljaisten, luovien riemujen kirkastamia jumalallisia hetkiä; lopulla talvea tulin Berliiniin. Tosin olin jo useita kertoja tuntenut, kuin vihollinen rinnassani olisi alkanut liikkua, mutta neuvon kysyminen lääkäriltä ei tullut mieleenikään, koska sisarteni kohtaloista olin tullut vakuutetuksi sen hyödyttömyydestä. Silloin opin tuntemaan tohtori Lehdénin, hän tuli vastaan huomattavalla osanotolla ja sai taivutetuksi minut kysymään neuvoa hänen päälliköltään. Tämä toimitti perinpohjaisen tutkimuksen, mutta tulos oli masentava. Kun molemmat keuhkot huomattiin olevan vialla, tulisi minun ensi kädessä kieltäytyä kaikista opinnoista, kaikesta työstä ja lähteä parantolaan kaikkinen kurjuuksineen, jossa tohtori on vanginvartija. Elostella, huolehtia hengestänsä niin, että se voisi vielä kestää korkeintaan pari vuotta, hengittää keskellä vapisevien haamujen, jotka kouristuksentapaisesti käyvät kiinni varjoelämäänsä — ei, sitä en minä voinut. Kun minun kuitenkin piti kuolla, niin halusin sen edes tehdä omalla tavallani, vielä ottaa syvän siemauksen nautinnoiden vielä koskemattomasta, juovuttavasta pikarista ja sen jälkeen antautua sille taipumattomalle vapaaehtoisesti ja tietoisesti. Oi, suloinen, rakastettava Erna, älkää toki katsoko minua niin alakuloisena noilla kauniilla silmillänne, mistä minä muutoin saan voimaa sanoa teille kaikkea ja kuitenkin täytyy teidän tulla tuntemaan sieluni umpinaisimmat sopukat, sillä minä jätän itseni kokonaan teille."

"Jatkakaa vain", sanoin minä hänelle, "mutta suokaa minulle anteeksi jos minä en tekeydy vahvemmaksi kuin olen, sillä minun täytyy tunnustaa, Jegor Morosoff, että värisen teitä kuunnellessani."

Minä tunsin todellakin, huolimatta kauniista, suloisesta kevätpäivästä, kylmän väristyksen kulkevan selkäpiissäni ja kuinka kokematon sydämeni kouristi kuin raudankovan käden puserruksesta. Hän suuntasi katseensa alas ja sanoi äkkiä:

"Älkää peljätkö, että minä kertoisin jotain sellaista. Mutta minä en ole voinut oikeiden ihmisten tavalla työssä eikä nautinnoissa tai nyt rakkaudessa jakaa jotain. Mitä tunsin, mitä tein, oli aina täydellistä. Ja niin se oli tälläkin kerralla, ainoastaan siten, että inho tuohon mielettömään elämään alkoi pikemmin kuin olin luullut, ja mitä olin pitänyt todellisena oli enemmän valheellista, enemmän aavemaista kuin mitä tähän saakka olen oppinut tuntemaan. Tuntuu kuin olisin juonut viiniä, sanoin itsekseni, palatessani kello kuuden ajoissa aamulla kotiin iloisten runoniekkujen kanssa vietetyn yön jälkeen, tyytymättömänä itseeni ja maailmaan, jolla ei enää ollut tarjottavana minulle mitään suurta ja todellista."

"Missä vain katselin ympärilleni, näin kuinka pääkaupunki oli heräämisillään; ensimmäiset maitovaunut ja leipuripojat risteilivät tielläni, uniset sanomalehtiakat odottelivat aamulehtien toimistojen ulkopuolella ja ainoastaan minun asunnossani oli hiljaista ja autiota, niinkuin joku siellä olisi kuollut. Mutta katsoessani koskemattomalle vuoteelleni, kohosi tämä tunne siinä määrin, että sanoin itsekseni, että jo olisi aika hakea varmempaa lepopaikkaa, viisi jalkaa maan sisässä. Tämä päätös kypsyi joutuin ja antoi minulle rauhaa, jollaista en pitkään aikaan ollut tuntenut. Sitten kun olin antanut ulkonaisen ihmiseni pukeutua juhlapukuunsa, istuuduin pianoni ääreen joka oli ollut luotettavin ystäväni ja jolle olin aina voinut uskoa mielikuvitukseni rohkeimmat ilmaretket. Koetin soittaa pois kaiken sisäisen kärsimykseni mutta se ei onnistunut, kuten ennen. Tosin tunsin, kuinka sävelet taas liikuttivat rintaani, jossa viime aikoina oli ollut aivan hiljaista ja kuollutta mutta tuskaiset värähdykset sisässäni eivät läheskään voineet korvata sydämeni valtavia lyöntejä koska se eli vain taidettansa varten. Ja silloin heräsi minussa ajatus, että minä ainoastaan silloin voisin löytää täydellisen sovituksen jos minä vielä viimeisen kerran antaisin suuren taideteoksen vaikuttaa sieluuni ja niin päätin minä tehdä pyhiinvaelluksen Böcklinin 'Vainajain saaren' luo."

Tällä välin oli päivä kääntynyt iltapuolelle, linnut visertelivät niin äänekkäästi ikäänkuin ne tahtoisivat perin pohjin riehua ennen lähestyvää juhannusta, puiden ja pensaiden läpi puhalteli voimakkaasti iltatuuli; sireeneistä putosi hiljaa tuoksuva kukkaissade. Hänen puhuessaan oli sieluni avartunut niin, että tunsin tuskaa, mutta nyt en tuntenut kipua enää samassa paikassa; nousin ylös ja pyysin häntä lähtemään kanssani pienelle kävelymatkalle. Hän nousi heti ylös ja tarjosi käsivartensa minulle ja vei minut kirkkoon, kauniin vesilammikon reunalle, missä yksinäinen joutsen hiljaa souteli liekehtivää iltaruskoa kajastavalla pinnalla.

Jegor Morosoff jatkoi matalammalla äänellä.

"'Vainajain saaren' edessä kohtasin menestykseni, onneni, kohtasin teidät, Erna. Olin jo seissyt siinä kauan, silloin tulitte te, neitseellisenä ja lupaavana kuin kevät-aamu, heititte katseen tauluun, värisitte hieman, kuten aina teette, kun joku suuremmoinen teihin vaikuttaa, ja teidät valtasi syvä hartaus. En vielä koskaan ole nähnyt minkään naissilmän siinä määrin itsensä unhoittaneena katselevan taideteosta, en vielä koskaan ole nähnyt niin selvästi ihmiskasvojen kuvastavan puhtaan, tahdottoman tunteen vaikutusta. Oi, ne olivat niin kauniit nuo kalpeat, kiihtyneet kasvot, syvine, sydämellisine henkevyyksineen. Tiesin heti ensi silmäyksellä että kohtaloni oli vieressäni, että olin syntynyt sinua

rakastamaan. Suo anteeksi tämä sinä, tarkoituksettomana pääsi se huuliltani, mutta sielunihan on jo kauan sitten kutsunut sinua, tunsihan sieluni sinut jo menneiltä ajoilta. Sen vuoksi ei se koskaan kyennyt rakastamaan ketään toista naista, sen takia on se harhailut vieraana maailmassa, kunnes se luonasi löysi kodin ja sen mukana paikan, missä kaikki kärsimys talttuu."

Hän lopetti. Katsoin hänen silmiinsä, joista kokonainen rakkausmailma loisti minua kohtaan, ja minä tunsin, että onnetar oli kutonut tummin langoin meidän molempien elämät yhteen. Mutta se ei saanut minua alakuloiseksi, sillä minä tiesin, että todellinen, ehjä ihminen oli lahjoittanut sydämensä minulle, joka ei kehnut hyveistänsä eikä hävennyt vikojansa ja joka oli elämäni ihanne. Musertakoon kohtalo, joka meidät niin lujasti toisiimme sitoi, meidät, jos niin haluaa; hänen ja minun välilleen jää kuitenkin suuri ja kaunis suhde nyt ja ijäisesti. Mutta kun hän kumartui nähdäkseen silmiini ja kysyi:

"Erna, rakastettuni, mitä ajattelet?" silloin vastasin aivan levollisesti:

"Että sinä tästä päivästä olet asettanut elämäsi minun käsiini, Jegor, ja sinulla ei enää ole oikeutta sitä yksin hallita. Jos maa joskus tuntuisi sinusta kolkolta vankilalta ja sinä halajaisit sen jättää, saisit sen tehdä ainoastaan sillä ehdolla, että ottaisit minut mukaasi seuraksesi vainajien rauhalliselle, äännettömälle saarelle."

Hän laski käsivarteni, kätki kasvonsa molempiin käsiinsä ja nojautui erääseen puuhun. Hänen ruumiinsa värisi kuin myrskyn käsissä ja vaikka hän voikin hallita ne nyyhkytykset, jotka aluksi kohosivat hänen rinnastaan, niin ei hän kuitenkaan kyennyt estämään kyyneleitä, jotka kierivät hänen käsiensä välistä. Seisoin useita minuutteja hiljaa hänen vierellään, onnen valtaamana, joka oli niin läheistä sukua tuskalle. Mutta kun hän jälleen käänsi kasvonsa minuun, voi niissä ainoastaan nähdä pelkkää autuutta, ja ei koskaan ole hän minusta näyttänyt miehekkäämmältä ja kauniimmalta, kuin nyt vetäessään minut vasten rintaansa, painaessaan suutelon otsalleni ja kuiskatessaan:

"Sinä olet sen sanonut, meitä ei täst'edes erota elämä eikä kuolema. Mutta nyt, kun omistan korkeinta, olen minä järkähtämättä antava olemassaolon tulla hurjan haluni päämääräksi, ja taisto on oleva tuima, ennenkun sorrnun. Minulla on vielä joku aika elettävänä joka on tuhansin kerroin enemmän elämisen arvoinen ja minä en anna siinä itseäni pettää."

Sen jälkeen otti hän jälleen käsivarteni ja kuljetti minua hiljaisessa, leudossa kesäillassa tummien puistokäytävien läpi vaunuillemme, joihin hänkin kutsustani nousi. Sinisellä taivaalla tuikkivat ensimmäiset tähdet, lehmusten kruunuissa suhisi ja kuiski iltatuuli ja sireenit tuoksuivat puutarhoissa ikäänkuin niiden juuri tänä yönä täytyisi huokaista viimeinen hengenvetonsa. Ei koskaan tähän asti ollut luonto puhellut minulle näissä sävelissä, mutta en koskaan, oi, en koskaan ennen ollut minä istunut runoilijan vieressä, joka voi ymmärtää tuulen kuiskeen ja hattaran lennon, ja voi tuntea hetken tenhon sen hienoimmissa häivähdyksissä. Maailmoita oli kulkenut sieluni silmien ohi, kun vaunu seisahtuu asuntoni edustalle, ja minä irrotin hänen kädestään käteni, jota hän sillä välin oli suudellut pari kertaa varkain, mutta tulisesti ja kuumeisesti.

"Hyvästi, rakkauteni! Minä sepitän nyt päivän hiljaa loppuun". Näillä sanoilla erosi hän minusta. Riensin huoneeseni, keksin syykseni päänkivistyksen ja sulkeusin kahden kesken tämän uskollisimman ystäväni kanssa. Oi, te sanattomat lehdet, kuinka minä voisin tulla toimeen ilman teitä, kuinka usein te jo olettekaan ollut lohtuna minulle, jonka sydän on niin yksinäinen. Huomenna alkaa tulinen taistelu, jossa järki, syntyperä, pysyvä mieltymys, suoranaiset avioliittolliset riemut, sanalla sanoen koko ahdasmielinen elämä legioonine ennakkoluuloineen varmasti asettuu sotaan haihtuvaa, suloista onneani vastaan. Useimmat ihmisethän pitävät elämän päätarkoituksena olemassa olon pidentämistä ja tämän päämäärän saavuttamiseksi kehräävät he elonsa lankaa mahdollisimman rauhallisella ja yksitoikkoisella tavalla. Kuka heidän kanssaan viitsisi riidellä, kuka sokean kanssa väristä puhuu ja tekisi heille ymmärrettäväksi, ettei se riipu elämän pituudesta, vaan sen laadusta. "Päivä voi olla helmi, mutta vuosisata ei!" Tämän teorian mukaan on elämäni jo ollut helminauha!

13 p. kesäk. 1886.

Minä olin valmistautunut paljon, pilkkaan ja nuhteisiin ja väärinkäsitykseen, mutta en tähän, oi ei, en tähän. Minusta tuntuu enimmäen katkeralta, että se oli sedän rakas käsi, joka jäykästi veti sivuun peitteen noilta ankarilta Isiskasvoilta ja siten antoi minun nähdä uuden ja kaamean kuvan maailmasta.

Kun Voldemar-setä myöhään iltapäivällä palasi toimistaan, ilmoittautui Jegor hänen puheilleen. Hän jäi sinne kauvaksi, kauvaksi aikaa ja tällä välin löi sydämeni kovasti. Mutta se oli vaikeinta, kun hän jätti asuntonne ennenkuin minut kutsuttiin sisälle. Vasta puolisen tuntia sen jälkeen käski setä pyytää minua luokseen. Minä toivoin hänen olevan kiivaan, kuten hän toisinaan voi olla. Se olisi antanut minulle asean käteen, kun nyt sitä vastoin hänen syvä, surumielinen katseensa masensi minut. Hän sanoi Jegor Morosoffin kertoneen kaiken mitä eilen illalla tapahtui hänen ja minun välillään; hän sanoi

myöskin että se oli hänelle ollut suuri yllätys, koska hän oli tähän saakka pitänyt aivan tiettyä että katselin tohtori Lehdénia suopein silmin. Sen jälkeen pyysi hän minua tarkasti punnitsemaan tunteitani eikä niin tärkeässä kysymyksessä seuraamaan hetkellistä vaikutinta, olkoonpa vaikka voimakastakin.

Sain vaivoin hillityksi itseni enkä keskeyttänyt Voldemar-sedän puhetta en äännähdyksin enkä liikkein. Vasta hänen lopetettuaan aloin minä hiljaa ja kainosti mutta sen jälkeen yhä kiihkeämmin ja voimakkaammin kertoa siitä mikä oli liikuttanut minua viime viikkona, meidän ensimmäisestä kohtauksestamme, hänen soitostaan, siitä intohimoisesta vaikutuksesta minkä tämän miehen luonne herättää minun luonteessani, meidän sielujemme sukulaisuudesta, sanalla sanoen siitä maailmasta, missä minä olin yksinomaan elänyt. Minä en käsitä, mistä minä sain sanat ja rohkeuden, minä kun niin vastenmielisesti kerron omista tunteistani mutta molemmat minä sain kuin helluntai-ihmeen kautta, nyt kun oli kysymyksessä suurimman onneni puolustaminen. Mitä pitemmälle puheessani pääsin sitä surullisemmaksi kävi Voldemar-sedän katse mutta keskeyttäessäni, ääntäni säikähtäen sanoi hän:

"Riittää, Erna, riittää! Minä huomaan liiankin hyvin, etten ole tekemisessä minkään tyttö-oikun, jonkun ohi menevän rakastumisen kanssa, vaan erään niistä suurista intohimoista, joilla itsessään on luonnollinen oikeutensa ja jotka usein kyllä purkautuvat esiin yhteiskuntajärjestelmän kustannuksella. Jos minä sanon sinulle ja Jegor Morosoffille: Te erehdytte, se mitä te tavoittelette suurimpana onnenanne täytyy kääntyä päinvastaiseksi, sillä ei vielä koskaan ole rakennettu avioliittoa luonnon intohimolle, niin olisi se samaa kuin puhua kuuroille korville. En myöskään onnistuisi sen paremmin koettaessani todistaa kuinka oikukas taiteilijaluonne harvoin kykenee hallitsemaan sitä voimien tasapainoa mitä ilman ihminen ei voi päästä sopusointuun sisimmässään ja kuinka tuskallisen katkeralta sellaiselle luonteelle tuntuvat elämän soraäänät ja että se, jonka hän on valinnut elämän kumppalukseen joutuu aina kärsiväksi."

"Minä tiedän, Voldemar-setä, minä tiedän", keskeytin minä hänet hiljaa, mutta varmasti. "Simpukka kärsii helmestä sisässään, mutta kuka tahtois sen vaihettaa terveeseen mutta tyhjään simpukkaan?" Hän hymyili jälleen hyväntahtoista alakuloista hymyään.

"Sittenhän me olemme aivan yhtä mieltä, rakas lapsi ja olisikin hyödytöntä minun puhua enempää tästä asiasta. Minä voisinkin jo tänä päivänä ilman muita vastaväitteitä, antaa suostumukseni ja siunaukseni sydämesi valinnalle, ellei löytyisi erästä seikkaa mikä tekee ne molemmat minulle mahdottomiksi. Jegor Morosoff on parantumaton sairas, kuten tohtori Lehdén on minulle vakuuttanut."

"Senkin tiedän, Voldemar-setä."

"Kuinka, sinä tiedät sen?" huudahti hän kummissaan, mutta jatkoi heti: "Sinä et kuitenkaan aavista kuinka vaikeasti hän on sairas ja että hänellä suotuisammassa tapauksessa on ainoastaan yksi tai kaksi vuotta elinaikaa."

"Siinäpä vielä lisäksi yksi syy tehdä hänet niin onnelliseksi kuin suinkin tänä lyhyenä aikana", sanoin minä.

Voldemar-setä hypähti ylös tuoiltaan, käveli levottomana edestakaisin huoneessa ja siveli kiihkeästi ruskeaa kokopartaansa, mikä menettely hänellä on kovasti järkkyleneiden tunteiden varmana merkinä.

"Erna, Erna, sinähän pakoitat minut sanomaan viimeisen ja vaikeimman", mutisi hän. "Jospa tietäisit miltä minusta tuntuu nähdä sydämeni rakastetun kietoutuneena synkimpiin maailman arvoituksiin ja olla pakoitettu selittämään hänelle seikkoja, joista useimmat ihmiset ovat tuskin ohimennenkään ajatelleet! Ja kuitenkin sen täytyy tapahtua!"

Minä pelästyin itsekin, kun hän tätä sanoessaan istuutui viereeni sohvalle, otti käteni molempien käsiensä väliin ja sen jälkeen lausui tavallista vakavammin:

"Tavallisella nuorten tyttöjen lailla olet sinä luonnollisesti vain ajatellut lähintä tulevaisuutta etkä niitä seurauksia, mitä avioliitto tuo muassaan. Herra Morosoffia vaivaa perinnöllinen tauti, eivätkä ainoastaan hänen vanhempansa ja sisarensa vaan myöskin hänen isänsä koko suku on kuollut samaan tautiin. Hennoisitko sinä todellakin itsekkään onnen tarpeen takia uudelleen istuttaa tuota vanhaa kirousta saattamalla maailmaan ihmislapsia, joissa itsessään on ennenaikaisen, tuskaisen kuoleman siemen? Morosoff puolsi äskettäin innokkaasti omalta näkökannaltaan Eurotasta ja myrkkymaljaa, niin, hän osoitti että se hoito ja huoli, jolla meidän humaninen vuosisatamme kohtelee köyhiä ja kurjia itse asiassa on tuskin niin humanista kuin Eurotas ja myrkkymalja. Täytyykö minun sitten sanoa sinulle mikä erehdys tämä on, sillä se on vain näkyväisten seurausten, eikä suinkaan pahan lähteiden pois nyhtämistä."

Voldemar-sedän sanoista olin ensin lentänyt tulipunaiseksi, sitten kuolonkalpeaksi. Vasta nyt laski hän käteni irti.

"Sinä olet kauhea", sopersin minä.

"Lapsi raukkani", vastasi hän hellästi, "jospa aavistaisit kuinka tämä minuun koskee. Mutta koska sinulla ei ole isää eikä äitiä niin täytyy minun täyttää tämä vaikea tehtävä. Ja siitä syystä haluan minä selittää sinulle ankaran ja armottoman elämäkatsomuksen mikä tykkänään eroaa pintapuolisesta optimismista, joka kokee peittää kaikki haavat pintapuolisella maailman-ihailunsa valkoisella laastarilla. Jos kuljemme sairashuoneissamme ja parantoloissamme, jos lähemmin tarkastelemme avioliittoja ja syitä avioeroihin, niin, jos voimme seurata tuota kauheaa kärsimystä sen lähteille, niin kohtaamme alituisesti tuon armottoman tuomion: 'isäin pahat teot lasten päälle kolmanteen ja neljänteen polveen'. On siunausrikas hedelmä, minkä ihmiskunnan kehityshistoria on kypsyttänyt, nimittäin ettei sairaan elämää väkivaltaisesti katkasta, vaan että koetetaan sitä hoitaa ja ylläpitää kaikin keinoin mitä tiede ja ihmisyys voivat tarjota. Sillä kaikella, jolla on osa tähän olevaisuuteen on oikeus elämiseen ja täytyy sen saavuttaa sille asetettu päämäärä, jos mieli että elämän suuri päämäärä voi tulla täyttymään.

"Toiselta puolen on kuitenkin kaiken kärsimyksen ja kurjuuden alkuna tuo jokaisen yksilön synnynnäinen harhaluulo, että ollaan luotu onnellisena oloa varten. Tämä virvatuli on koko inhimillisen murhenäytelmän sisällyksenä ja sen tuulentuvan takia taistelevat ja riehuvat intohimot, ja rakkaus omaan itseensä vallitsee kaikkia muita tunteita. Ja vaikkapa ihminen pystyttäisikin temppeleitä ja alttareita tälle harhaluulolle josta ainoastaan elämä voi vähitellen parantua ja saisi yhä uudelleen kokea, että se odotettu nautinto ja toivottu onni ei ole todellisuuden kanssa yhtä pitävä, niin ei hän saa kuitenkaan mennä niin pitkälle kevytmielisyydessä että hän kirjoittaa vekseleitä tulevaisuuteen, joita toiset elävät saavat lunastaa. Mitä ei mikään kirjoitettu laki voi sisältää, ei mikään siveyssääntö voi määrätä, sen täytyy jokaisen jalosti ja vapaasti ajattelevan ihmisen tehdä säälistä ja ihmistunteesta ja kieltäytyä henkilöllisestä onnesta, joka voitetaan toisten kustannuksella.

"Niihin moniin sanontatapoihin ja lauseparsiin joita tämä maailmoista paras on täynnä, kuuluu myöskin lauseparsi lasten ehdottomasta kunnioituksesta ja kiitollisuudesta vanhempiaan kohtaan. Tämä lauseparsi on usein liikuttanut minun rehellisyyttäni, minun totuudenrakkauttani. Mitä kiitollisuuden syytä useinkaan on noilla olentoraukoilla niitä kohtaan, jotka ovat heidät aiheettomasti saattaneet tähän elämään? Sairas ruumis, pimitetty järki, risatauti joka ottaa milloin yhden milloin toisen muodon, sairaudet, jotka heikontavat työkykyä ja estävät jalomprien voimien täyden kehityksen. Tämä on inhimillisen yhteiskunnan paise, jonka tänään sinulle paljastan, lapsi-raukkani, paise, jota hyvät ihmiset huolellisesti koettavat peittää, koska he pitävät minun perinpohjaista parannuskeinoani liian julmana. Ja kunnialliset ihmiset, jotka levollisina laskeutuvat kuolinvuoteelleen kun he ensin ovat ulkonaisesti turvanneet lastensa tulevaisuuden, eivät mielellään halua kuulla siitä puhuttavan. He eivät halua mielellään kuulla puhuttavan siitä, että heidän velvollisuutensa lapsiaan kohtaan alkavat jo ennen niiden syntymistä, niin, että vanhemmat itse asiassa ovat velkaa lapsillensa, joilta lapset voivat vaatia tiliä, ei rahojen ja omaisuuden suhteen, mutta sitä paremmin tervettä sielua terveessä ruumiissa."

Minä hypähdin väristen ylös, koko maailma näytti minusta yhdeltä ainoalta suurelta sairashuoneelta. "Lopeta, Voldemar-setä, lopeta! Minä en voi kestää enempää", sopersin minä. Hän laski hellästi käsivartensa olalleni ja siveli hyväillen tukkaani.

"Sinun täytyy se oppia ja sinä olet sen oppiva", sanoi hän rauhallisesti, "sillä sinähän olet Erna Wolzogen, joka et koskaan tyytynyt siihen sovinnaiseen maailmankuvaan, jota pitemmälle useimmat naiset eivät voi päästä koko vaelluksensa aikana kehdestä hautaan. Saadaksesi valistusta ja voittaaksesi itsekkäisyytesi täytyy sinun aina asettaa korkea päämäärä ja vakuuttaa itsellesi aina, että sinun menestyksesi tässä ajassa on liian mitätön, epätäydellinen ja katoavainen seikka, että sen on mahdoton muodostua elämän viimeiseksi päämääräksi. Jegorin, joka myöskin omaksuu opin ihmisten jälleensyntymisestä maan päälle, vaikkakin hän kai on vielä liian nuori käsittämään sen koko merkityksen, toivon minä yhä enemmän ja enemmän oppivan ymmärtämään sen voiman. Ajattele ja tutki kaikkea mitä olen sanonut ja päätä sitten, sillä sinä olet kätesi ja päätösesi herra."

Sitten hän jätti minut! — —

Minä sulkeuduin huoneeseni, koetin rauhassa koota ajatuksiani ja tarkkaan toistamalla Voldemar-sedän puheet saattaa ajatukseni ja tunteeni järjestykseen. Turhaan! Kauhea ristiriita jää vallitsevaksi, vanha sfinksi katselee uhaten minua pohjattomilla silmillään, leijonan kynnet tuntuvat repivän minut kappaleiksi. Kuka ratkaisee tuon kauhean maailman arvoituksen, kuka selittää minulle kuinka sama luonto jo menneinä aikoina voi salaisilla siteillä solmia yhteen kaksi oliota ja sen jälkeen kohottaa ylipääsemättömän esteen heidän välilleen?

"*Nemo contra deum nisi deus ipse*", "ei kukaan ole Jumalaa vastaan muu kuin Jumala itse", tämä ihmeellinen kieli, joka aina on minusta tuntunut niin tarkoituksettomalta, painaa minua tänään ja minä aavistan sen merkityksen. Oi, te taivaalliset voimat, kuinka minä kadehdin teidän iäistä selvyyttänne, kuinka minua värisyttävät nuo järkähtämättömät intohimoiset voimat, jotka osaksi ulkoapäin tarraavat kiinni elämäämme, osaksi asuvat omassa rinnassamme! —

16 p. kesäk. 1886.

Minun päätökseni on ollut jo kauan sitten valmis. Seuraavana päivänä tuosta ratkaisevasta keskustelusta Voldemar-sedän kanssa ilmoitin hänelle, että minä myönnyin hänen syittensä takia ja kieltäytyisin avioliitosta Jegor Morosoffin kanssa.

Ainoastaan se seikka saisi aikaan muutoksen, jos hän nimittäin äkkiä sairastuisi ja pikainen loppu olisi odotettavissa. Sellaisen sattuessa en minä epäröisi hetkeäkään antaessani vihkiä itseni hänen kanssaan, koska yksistään se antaisi minulle maailman silmissä oikeuden hoitaa häntä.

Voldemar-setä ravisti tosin päätään tätä selitystä kuullessaan, mutta näytti kuitenkin tyytyväiseltä ja on sitten jos mahdollista osoittanut vielä suurempaa sydämellisyyttä ja rakkautta minua kohtaan. Luulen hänen ajattelevan: Joka voittaa aikaa, voittaa kaikki; pitkä tukka ja lyhyt muisto. Jegorille olen kirjoittanut vain muutamilla sanoilla itse asian, mutta neuvoin häntä Voldemar-sedän luo joka selittäisi hänelle kaiken suullisesti, ja lisäsin sitten:

"Älä koskaan pelkää, että mitään on muuttunut tai voi koskaan muuttua meidän sydämellisessä suhteessamme toisiimme, sillä se on liian korkealla kohtalon tai pienten ihmisten siihen ulettua. Meidän sisäisessä suhteessamme on jotakin verratonta, jotakin iäistä. Uljaana ja vaiti otan minä sinun käsistäsi vastaan eloni kohtalon. Vapaina ja kahleettomina ovat sielumme elävät toistensa kanssa; ne eivät synkkinä kiukuttele kohtalolle, joka ei anna mitään eheää, vaan ovat kiitolliset että he joka tapauksessa ovat tavanneet toisensa tässä elossa. Älä ole neuvoton, kaiuta kaihosi lauluihin, joita minä saan kutsua *omikseni*, ajattelehan, että tämä kesä kuuluu meille paljon täydellisemmässä ja kauniimmassa muodossa kuin sen edeltäjät, ajattelehan, että löytyy ihminen, joka tuntee sinut hengessä ja totuudessa ja jonka silmissä sinä löydät onnen! Kuinka moni voi sanoa itsestään samaa? Mutta jos huomaisit, että kuoleman tummat varjot lähenevät, niin kutsu silloin minut heti, voidakseni ottaa ne vastaan sinun vierelläsi. Tässä on käteni, Jegor Morosoff, Erna Wolzogen jää luoksesi, kulkekoonpa tiesi helisevissä sopusoinnuissa ylös elon aurinkoisille kukkuloille tai päättyköön niiden hiljaisten, tummien sypressien varjoon, joiden luota elämän viimeinen viheriöivä aalto kainosti vetäytyy takaisin."

Minä en ole vielä saanut vastausta näihin riveihin, mutta olen urheasti alottanut sodan päivien autiota yksitoikkoisuutta vastaan. Tämä ei kuitenkaan ole niin helppoa, sillä Liina-täti kohtelee minua peitetyllä, haikealla osanotolla, mikä saa minut ihan pois suunniltani, ja tohtori Lehdénissä, joka nyt käy meillä yhä useammin vieraana, on minulla selvästi silmiäni edessä se tulevaisuus mikä minulle on ajateltu siinä tapauksessa että minusta tulisi oikein kelvoinen ihmislapsi. Kaiken lisäksi on Sofia-serkku palannut häämatkaltaan ja oli eilen kutsunut lähimmät sukulaisensa luokseen uuteen kotiinsa. Sisusta oli upeuden ja maun ihmetyö, mutta sisäinen koristelu jätti paljon toivomisen varaa. Sofia keimailee kuusi jalkaa pitkälle luutnantilleen ja osottaa siten poroporvarillisia taipumuksiaan ja hän on liikuttavan mitätön. Heidän Italia-matkastaan osasi *luutnantti* kertoa missä hotellissa on hyvä asua ja missä viinituvassa saa parhaan viinin; *Sofia* valitti ruokaa jota valmistettiin öljyn kera, tarjoilijoita, jotka aina katselivat häntä niin julkeasti. Tätä tehden pusertelivat he alituisesti mauttomalla tavalla toistensa käsiä ja suutelivat toisiaan, nojautuen laillistetun onnensa leveälle perustalle. — Oi, jumalat, jos joku mies tekisi minulle samoin toisten läsnäollessa, pitäisin minä häntä kelvottomana narrina. Mutta kun keskustelu lopuksi johtui lähestyviin leiriharjoituksiin ja siitä johtuvaan eroon ja kun molemmat puhuivat siitä kuten uhkaavasta onnettomuudesta, en minä enää voinut pidättäytyä sanomasta:

"Sitä minä en voi ymmärtää. On kuitenkin eittämättömän suuri viehätys ikävöidä rakastamaansa ihmistä ja ettei aina omista sitä mille antaa suurimman arvon. Minusta tuntuu kuin elämältä olisi riistetty etevin sisällys ellei se jäisi meille mitään velkaa, eikä, ainakin joksikin ajaksi, ottaisi meiltä sitä, mitä me ikävöimme ja toivomme."

Sitä seurasi tietysti vastaansanomisen myrsky nuoren parin puolelta, jotka lopettivat sillä vakuutuksella, etten minä ollut pätevä lausumaan mielipidettäni sellaisissa kysymyksissä. Olkoot he oikeassa, minä en ymmärrä poroporvarillista onnea ja omaa rakkausmurhenäytelmäni minä en voisi vaihtaa kolmikymmenvuotiseen rauhallisen avioliiton riemuihin! — — —

19 p. kesäk. 1886.

Vihdoinkin kirje Jegorilta! Se tuli kreivin aikaan, voimani olivat lopussa! —

"Minulla ei ole ollut rohkeutta kirjoittaa sinulle ennemmin, rakas Erna", kirjoitti hän siinä, "sillä minun tunteeni eivät olleet läheskään yhtä korkealla asteella kuin sinun, minä olen kiukkuisesti noussut kohtaloa vastaan, enkä voinut käsittää, että minun on oltava yksinäni siinä vanhassa kauheassa

elämässä, johonka sinun kauniit silmäsi ovat vähäksi ajaksi saaneet minut kotiutumaan. Niin rakastettuni, en vielä koskaan ole lasketellut niin hurjia kirouksia sairauteni takia kuin näinä viimeisinä vaikeina viikkoina, sillä minä tunsin sekä taiteilijana että ihmisenä itseni sen lyömäksi joka puolelta. Onkohan mahdollista että niin muutamana päivänä saa kokea niin paljon? Kultaisia unelmia, hiljainen itsessään lepäävä satu, katkera vihattava todellisuus, kaikki kaikki niin pienessä ajassa? Minun päätäni pyörryttää! —

"Minä en halua kuitenkaan miehuuttomasti valittaa, minähän tunnen suuren, voimakkaan sydämen, jota saan kutsua omakseni ja joka lahjoittaa minulle onnen, jonka arvoiseksi minut vain tuska voi tehdä. Mutta sinä olet sanonut, että kun minun hiljaiset kuoleman-aavistukseni muuttuvat varmuudeksi, saan minä kutsua sinua saadakseni rauhallisesti ja turvallisena sinun vahvan sydämesi lähellä erota maailmasta, kaikesta — vaan ei sinusta, sillä minun sieluni on eroittamattomasti yhdistynyt sinun sieluusi. Jumalallisen kaunista olisi tosin ollut jos minä olisin saanut sinut kanssasi elää lyhyen, suloisen elon!

"Tämän mukana kaikkein viimeinen painos sielustani. Kenties laulat sinä sen laulun jonakin hiljaisena iltana huoneessasi ja ajattelet silloin minua.

"Läpi elämäni ja yli haudankin sinun! Jegor."

Sen jälkeen seurasi samalla paperilla David Straussin ihmeellinen runo, "Tiedä, en valita en", johon hän oli sepittänyt sävelen.

Nämä yksinkertaiset akordit, nämä intervallit muistuttavat vanhojen runoniekkojen lauluista ja ne olisivat voineet miellyttää Goethen harpunoittajaa kun hän alakuloisina hetkinään tarttui kielisoittimeen. Ylipäänsä on tämän miehen olento ja hänen rakkautensa laji niin uskomattoman tavatonta eikä sovi ensinkään tämän vuosisadan puitteisiin, etten minä voi sitä verrata mihinkään, vaan olen pakoitettu katselemaan sitä kummastellen kuin ihmettä. Mutta sen lisäksi on minulla taas hetkiä jolloin minä tunnen, että tämän kohtalon traagillisuus ja kosketus tuohon luonteeseen tekevät minut sairaaksi. Juuri siitä syystä kun tunnen kuinka hänen "hienoimmat hermonsä väräjävät", puhuvat hänen sanansa vastustamattomalla voimalla sielulleni, ja musertavat minut tyyten, hänen synkkämieliset sävelsointunsa ja hänen tummat pohjattomat silmänsä tuovat minulle tervehdyksen hänen kotimaansa äärettömiltä aroilta. Sellaisina hetkinä nostaa vapaudenkaipuuni päänsä ja tuntee halua katkoa tokeensa — turhaan! sillä parhaan osan itsestäni, uutteruuteni, rohkeuteni, elämän-hilpeyteni olen minä kadottanut! — —

28 p. kesäk. 1886.

Jumalan kiitos, eilen välähti vapauttava salama pimeydessä ja osotti minulle selvästi sen tien, jota minun on kuljettava. — Mutta se on paras, toivottavin minulle. Ilma oli painostava; minä olin vetänyt akkunaverhot alas, pukenut ylleni valkoisen pukuni ja lepäsin matalalla persialaisella patjakollani. Huoneen tummassa hämyssä vaivuin puoli hortoon ja minä näin edessäni "Vainajain saaren". Sumu kohosi korkeiden kallioiden ylle, aallot loiskivat salaperäisesti ja sypressienkin kuulin tällä kerralla suhisevan ja kuiskivan. Mutta sen jälkeen alkoivat kalliot, joille sumupilvien läpi tunkeutuvat auringon säteet valoivat kirkasta hehkuaan, kaikua minulle hyvin tunnettuja synkkiä sointuja. Tämän säästyksen kestäessä lipui alus hiljaa esiin pimeydestä. Paareilla oleva kuollut oli Jegor Morosoff, hänen ylitsensä kumartuneen olennon tunsin itsekseni.

Ollessani vielä tykkänään tuon unikuvani tenhoamana en minä huomannut useita kertoja uudistunutta koputusta ovelleni ja vasta kun se kuului yhä kovemmin huusin minä: "Sisään". Kummakseni ei se kumminkaan ollut Liina-täti, vaan tohtori Lehdén, joka seisoi avatulla ovella nähtävästi neuvotonna uskaltaisiko hän minun asentoni vuoksi lähestyä tai ei. Tuossa tuokiossa olin herännyt täyteen tajuntaan ja seisoin hänen edessään.

"Mitä sitten on tapahtunut!" huudahdin minä vielä äskeisen unikuvani tenhoamana, "mitä kauheita tietoja te tuotte?"

Vasta nyt sulki hän oven, mutta nosti sen sijaan akkunaverhon.

"Täytyykö sen välttämättä olla jotakin kauheaa joka tuo minut teidän luoksenne, Erna neiti?" vastasi hän onnistumattomalla hymyilyn yrityksellä. Oi, hän on viime aikoina kadottanut terveen, iloisen luonteensa, tuo entinen reipas, nuori tohtori näyttää nykyään kalpealta ja totiselta.

"Sanokaa minulle mutkittelematta mikä seikka sai teidät tulemaan tänään meille, ja ensi kerran tuttavuutemme aikana minun huoneeseeni", tinkasin minä itsepäisesti.

"Minä toivoin tapaavani talon rouvan, tätinne", vastasi hän epäröiden, mutta vaikenin sitten äkkiä, lähieni vielä askeleen ja jatkoi sitten lyhyesti ja päättävästi.

"Ei, se oli hätävalhe, ja sellaisiin ei meillä ole tänään aikaa. Minä en toivonut tapaavani tätiänne ja olin hyvin iloinen kun toivoni toteutui, sillä minä halusin ja minun täytyy puhua kanssanne kahden kesken. Herra Morosoffilla on tänään aamupäivällä ollut verensyöksy, jonka luulin vievän häneltä hengen. Jäin pariaksi tunniksi hänen luokseen, tein kaikki välttämättömät toimenpiteet ja toin sen jälkeen hänen luoksensa esimieheni, joka hyväksyi täydellisesti toimeni. Ollessani jälleen iltapäivällä herra Morosoffin luona, jätti hän minulle tämän paperin."

Ja tohtori Lehdén ojensi minulle paperin jolle Jegor oli vapisevin käsin kirjoittanut nämä epäselvät sanat:

"Ilmoittakaa heti Erna Wolzogenille tilani!"

"Eikö hän saa puhua?" kysyin minä ja soitin pitäen kädessäni Jegorin sielusta lähtenytttä hätähuutoa.

"Ei, ainakin toistaiseksi olen ollut pakotettu kieltämään sen häneltä. Jokainen sisäinen ja ulkonainen liike on huolellisesti vältettävä sen kaksinkertaisen vaaran takia jonka uusi verensyöksy saisi aikaan."

"Enkö minä saa häntä nähdä?" kysyin minä katsoen tohtoria suoraan silmiin.

Hän kalpeni yhä enemmän mutta ei vältellyt katsettani.

"Minä odotinkin tätä kysymystä ja luulen sairaani herkän luonteen kärsivän suuremman vahingon kuumeisesta odotuksesta kuin siitä iloisesta mielenliikutuksesta jonka hänen kaihoisan kaipuunsa täyttäminen saa aikaan. Sieluelämä on hänellä siksi vallitsevana ja saattaa valojen ja varjojen vaihteluillaan sellaisen vaikutuksen hänen ruumiilliselle hyvinvoinnilleen, etten minä ole moista kenessäkään toisessa ihmisessä huomannut."

"Pyydän teitä odottamaan minua pari minuuttia; tulen heti takaisin", sanoin minä kiiruhtaen pukuhuoneeseen. Imettäjälläni, joka juoksi sinne kiireisen soittoni kutsumana, oli vaikea hetki. Kaiken piti käydä äärimmäisen joutuin, mutta kävi tietysti paljon hitaammin, sillä mikään ei pysynyt vapisevissa käsissäni ja samoin olin minä paljon kiukkuisempi vaimo-raukkaa kohtaan kuin koskaan ennen, joten hän joutui aivan ymmälle ja teki kaikki päin mäntyyä. Vihdoinkin oli kuitenkin kaikki valmiina ja minä voin palata täysin pukeutuneena tohtori Lehdénin luo. Hän oli kirjoituspöytäni edessä, mielenkiinnolla tarkastaen pompeijilaisen käden kipsijäljennöstä.

"Missä on herra Morosoff antanut tehdä tämän erinomaisen kipsijäljennöksen?" kysyi hän hattuaan ottaessaan.

Minä tunsin kylmän väristyksen huolimatta lämpöisestä ilmasta. Minä en siis yksin ollut huomannut tuota arvoituksellista yhtäläisyyttä, vaan se oli niin ilmeistä, että jokaisen täytyi se huomata.

"Te erehdyitte", vastasin minä, "tämän käden omistaja kuoli vuosituhansia sitten. Paljon ennen syntymistäni toi isäni kipsijäljennöksen mukanaan Pompeijista!"

"Uskomatonta! Niin, se tahtoo sanoa, minä en hetkeäkään epäile asian niin olevan", lisäsi tohtori Lehdén heti väkisten päässeän huudahduksen jälkeen, "mutta minä en olisi koskaan voinut pitää sitä mahdollisena että luonto voi aina siihen määrin jäljentää itsensä!"

"Niin, niin, taivaan ja maan välillä löytyy seikkoja joista kouluviisaus ei voi uneksiakaan", ajattelin minä itsekseni.

Liina-täti ei ollut vielääkään tullut kotiin. Tohtori Lehdén huolehti siitä, että tädille sanottaisiin minun lähteneen hänen kanssaan Voldemar-sedän luo ja antoi aluksi kuskillekin saman osotteen:

"Te ajattelette kaikkea, rakas tohtori, te olette niin hyvä", sanoin minä ojentaen hänelle käteni. Hän pusersi sitä lyhyeen ja kuumeisesti, mutta laski sen pian irti.

"Älkää sellaista luulko, Erna neiti, sillä minä kannan rinnassani pohjatonta kuilua."

"Oi tohtori, teidän viette minua kuolevan luo", ja ensi kertaa purkautuivat kauvan pidätetyt kyneleet silmistäni.

"Mutta te rakastatte tätä kuolevaa", sanoi hän hiljaa, "ja te tulette rakastamaan kuollutta vielä enemmän. Jospa aavistaisitte kuinka tämä ajatus minua raatelee, kuinka kernaasti minä näiden kyneleiden takia olisin hänen sijassaan. Niin, vaikkapa hän jo *tänään* kuolisi niin on hän kuitenkin niin rikas, niin kadehdittava minuun verraten!"

"Hiljaa, rakas tohtori", sanoin minä, "me kärsimme kaikin maailmassa, mutta kuka olisi niin röyhkeä ja väittäisi oman tuskansa suurimmaksi? Se ajatus antaa minulle rauhan, että me emme itse kehrää kohtalomme lankoja, vaan ainoastaan näyttelemme osamme näytelmässä, mikä oli valmiiksi kirjoitettuna paljon ennemmin meidän esiintymistämme, kuten rakas setäni on minulle opettanut."

Meidän vaunumme vierivät pitkin Berlinin kesäisiä, vähäliikkeisiä katuja, emmekä enää vaihettaneet sanoja. Tohtori Lehdén ohjasi minut sitten sedän toimistoon, mutta seisahtui kuitenkin itse ulommaiseen huoneeseen, kun taas minä menin kaikkein pyhimpään, työhuoneeseen. Parissa minuutissa oli kaikki sanottu; Jegorin paperi, jota minä yhä pidin kouristuksen tapaisesti kädessäni, julisti päätöksen; vajaan puolen tunnin kuluttua olimme kaikin kolme hänen asunnossaan Hendelkadulla. Tohtori Lehdén meni ensiksi sisään valmistusta tekemään, mutta palasi jo muutaman minuutin kuluttua, ja ilmoitti sairaan olevan hieman paremman ja että minä sain mennä yksinani sisään. Hän pyysi ainoastaan minua vakavasti, että minä sallisin Jegorin puhua mahdollisimman vähän. Pamppailevin sydämin, mutta kevein askelin menin minä silloin huoneen läpi, missä ei ollut edes pianoa suljettu ja avasin varovasti, keveästi suljetun oven. Kun sumun läpi näin minä pitkän laihan, harmaapukuisen nunnan nousevan ylös, tekevän ristinmerkin Jegorin yli ja käden ja pään liikkeellä osoittavan minulle tuolia Jegorin vierellä sekä sen jälkeen poistuvan huoneesta.

Sumu silmistäni häipyi ja minä näin hänen makuusijansa; kalpeana mutta entistä kauniimpana taivutti rakastettuni hiljaa päätään tervehdykseksi kuten ainoastaan hän sen voi tehdä ja ojensi molemmat kätensä minua kohti.

Myökkänä vaivuin minä alas vuoteen viereen ja painoin poskeni hänen poskeensa. Vasta nyt huomasin kuinka paljon olin kärsinyt viime viikkona, vasta nyt huomasin luonnottomuuden erossamme. Hän siveli hyväillen toisella kädellä päätäni ja kuiskasi:

"Nyt on kaikki, kaikki hyvin taas, rakkaani, sillä sinun mukanasasi on tullut vapaus ja onni. Kuinka voisi minun kohtaloni olla raskas kantaa kun sinä vielä olet minun."

Nämä sanat toivat minulle mieleen kaiken sen, mitä minulla oli sanottavaa hänelle ja kuinka kalliit ne minuutit olivat, jotka meille suotiin. Minä istuuduin sen takia tuolille, pyysin häntä olemaan oikein levollisena ja kuuntelemaan hiljaa minua ja esitin sitten suunnitelmani hänelle. En vielä koskaan ennen ole nähnyt niin loistavia, niin onnen kirkastamia kasvoja kuin hänen kasvonsa olivat minun puhuessani.

"*Niinkö* sinä tahdot, Erna, tehdä, *niinkö*? Jumalat olkoot ylistetyt, vielä löytyy kuitenkin näiden pienten, paloiteltujen ihmisten joukossa kokonaisia, suuria luonteita ja sellaisen olen minä tavannut!"

Minä pyysin häntä hellästi olemaan puhumatta enempää ja vaikenin itsekin, jottei hänen tarvitsisi vastata. Vaiti ja liikkumaton vietimme me siinä, silmä vasten silmää, käsi kädessä, minuutteja, jotka yhtä hyvin olisivat voineet olla iäisyyskiä, sillä aika tuntui minusta seisahtuneen. Ja minuun teki harvinaisen kummallisen vaikutuksen, kun Jegor hyvästellesään sanoi:

"Nyt olen taas, aivan erilailla kuin kukaan toinen, katsonut syvälle sinun pohjattomiin silmiisi; muuta en tarvitse unhoittaakseni kaikki: kevään, elämän, kuoleman ... itseni."

Kun unessa palasin kotiin Voldemar-sedän vierellä; koko ulkonainen elämä tuntui minusta epätodelliselta, varjomaiselta, ainoastaan sisäisellä mailmallani oli sisältöä ja todellisuutta. Turhaan koetin käsittää, että kuolon enkeli seisoi Jegor Morosoffin vierellä ja ennen pitkää sulkisi ne silmät, jotka vielä aivan äskettäin loistivat vastaani hellinä, sekä tekisi lämpöiset, elinvoimaiset kädet, mitkä niin lujaan sulkivat minun käteni, kylmiksi ja kankeiksi.

Tohtori Lehdén kävi meillä vielä myöhemmin ilmoittamassa minulle, ettei hänen sairaalleen ollut tullut mitään haittaa käynnistäni vaan päinvastoin hyötyä. Mutta hän ei silti salannut minulta että Jegorin vähäisten voimien ja lähellä olevan verensyöksy-vaaran takia näytti tuskin todennäköiseltä hänen henkensä pelastus.

Oli onni, että Liina-täti oli nyt kotona ja haikeilla, taivaallisilla tunteenpurkauksillaan sai minut molemmin jaloin seisomaan maan päällä. Ei mikään kiusaa minua enemmän ja kykene voimakkaimmin vetämään vastahankaa tekemään, kuin hän asettaessaan päänsä vasemmalle sivulle kallelleen ja antaessaan kynneltä nokkia ja alkaessaan sidesanojen paljoudella — ei kukaan ihminen kasaa sellaista kuulumatonta kasaa "sillä, mutta, kuin, kuitenkin" toinen toisensa selkään — laulaa litanioitaan. Minä kestin urhoollisesti puolisen tuntia hänen luonaan, mutta sitten karkasin ja koputin hiljaa Voldemar-sedän ovelle. Setä tuli minua vastaan, tarttui hellästi käteeni ja veti minut luokseen sohvalle.

"Rakas poloiseni", sanoi hän, "kuinka sinä oletkaan saanut kärsiä tänään ja vieläkin kärsit."

"Niin", vastasin minä, "mutta minä pelkään, ettei se vieläkään ole lopussa ja että vielä sinäkin, josta enimmän pidän, asetat minut kovaan koetukseen."

Hän nousi äkkiä ylös ja katsoi minua tutkien viisailla harmailta silmillään.

"Mitä tarkoitat, Erna?"

"Että minulla, kypsän harkinnan jälkeen, on aie mennä naimisiin Jegor Morosoffin kanssa ja sen teen mahdollisimman pian."

"Mutta rakas lapsi, sehän on sulaa hulluutta, eihän kuolevan kanssa naimisiin mennä!"

"Kyllä, Voldemar-setä, jos ainoastaan siten voidaan saada maailman silmissä oikeus olla hänen läheisyydessään hoitamassa ja lohduttamassa häntä ja voida seistä hänen vieressään hänen viimeisellä hetkellään", sanoin minä varmasti. "Jumalani, olethan sinä ennakkoluuloton ihminen, joka et anna arvoa totutuille tavoille, etkä salli ulkonaisten pikkumaisten näkökohtien asettua kahden voimakkaasti tuntevan sydämen väliin. Sinun täytyy toki ymmärtää minua. Kun oli kysymyksessä tämän miehen elämän sulostaminen estivät sinun perustellut syytä, mutta kuoleman edessä pidän minä kiinni oikeudestani."

"Avioliiton valmistukset eivät käy niin joutuin, kuin luulet, Erna, vaikkapa kiirettäkin pitäisi. Ennenkuin olemme päämäärässä, voi Jegor olla jo aikaa sitten kuollut!"

"Voldemar-setä, asian sikseen jättäminen sellaisen syyn takia ei olisi täysin johdonmukaista."

Hän hymyili vasten tahtoaan. "Totta tosiaan, sinä olet erinomainen opetuslapseni — silloin kun sinun omat etusi ovat kysymyksessä. Niin painavaa päätöstä tehtäessä täytyy toki katsella asiaa joka puolelta ja tarkoin harkita kaikki mahdollisuudet. Otaksuhan, että käy kuten haluat, menette naimisiin muutaman viikon kuluttua, mutta Jegor Morosoff voimistuu tällä välin ja parantuu vielä kerran tästä kohtauksesta. Uskotko sinä silloin löytyvän maailmassa lääkäriä, joka pitäisi toivottavana, niin, edes suotavana, että sinä seuraisit häntä ilmaparantolaan, vaan sen sijaan määräisi täydellissimmän levon miehellesi ja pakoittaisi sinut jäämään kotiin? Mitä sinä siinä tapauksessa olisit voittanut rohkealla askeleellasi?"

Minä nousin ylös hehkuvien poskien.

"Setä rakas", sanoin minä tuntien ääneni väräjävän, "sinulta olin kaikkein vähemmän odottanut kuulevani tällaista. Sinä tiedät aivan hyvin, ettei kukaan sellaisissa tapauksissa mieluummin seuraisi lääkärin määräyksiä. Mutta mitä minä toivon tämän rohkean askeleen, kuten sinä suvaitset sitä kutsua, minulle tuovan, on seuraava: Minä haluan olla laillisesti oikeutettu Jegorin ollessa hädässä, silmänräpäyksessä voida rientää hänen luokseen ja jäädä sinne, ilman että minua sen takia pidetään siveettömänä ja häveliäisyytensä unhoittaneena tyttönä. Minä olen laitton ja sen vuoksi valitsen sen ainoan keinon, joka vie minut suoraan päämäärään, ja valitsen myös täysi-ikäisyyteni nojautuen, jos niin surullisesti kävisi, että sinä, rakas setä, olisit toista mieltä. Mutta minä en saa hukata aikaa, sillä Jegor on kuoleman kielissä, ja minä tiedän myös aivan hyvin että syynä siihen on osaksi minun edellinen kieltävä vastaukseni."

Voldemar-setä sulki minut äkkiä syliinsä ja suuteli minua hellästi poskille.

"Tee, kuten sydämesi käskee, sinä ainoan veljeni tytär, sinä sieluni rakastettu", sanoi hän. "Usko minua, minusta on ollut kovin vaikeaa nähdä sinun kärsivän, mutta minun täytyy kuitenkin ennen kaikkea täyttää velvollisuuteni. Ole myöskin vakuutettu, että täysin käsitan menettelysi ja osaksi itsekin tunnen sitä tenhovoimaa, jota on Jegor Morosoffissa. Mutta juuri sen takia tiedän ettet kenenkään miehen takia maailmassa tule siinä määrin kärsimään kuin hänen. Samassa määrin kuin saat kokea sanomatonta onnea tämän ylhäisen sielun rakkauden kautta, olet sinä myöskin siten oppiva tuntemaan rajatonta tuskaa, rajatonta kieltäytymistä ja hehkuvaa halua. Ja kun ajattelen sinun luonnettasi niin ilmenee eräs seikka, joka saa minut erittäin levottomaksi. Sinä olet naisellinen sanan parhaassa merkityksessä, mutta et mukautuva, sinulla on voimakas vapaudenkaipuu ja sisäinen itsenäisyys, sinä voit hyvin antautua mutta et koskaan olla itseäsi vailla. Mutta kun ei mikään voimakas intohimo voi olla ilman suurta tyranniusannosta, niin pelkään sinun myöskin tässä suhteessa saavan maksaa lunnaasi. Mutta nyt on jo kylliksi sanoja, joilla ei ole mitään merkitystä välttämättömyyden edessä. Luota minuun, minä aloitan jo huomenna yhtymisesi valmistavat toimenpiteet."

Ja ikäänkuin hän olisi halunnut karkoittaa muistonkin siitä raskaasta ja katkerasta, mitä hän milloinkaan oli voinut minulle sanoa, sulki hän, tuo hyvä, rakas setä, minut vielä kerran syliinsä ja kutsui minua lapsekseen, Ernakseen.

Yö on jo pitkälle kulunut, mutta minä en saa lepoa. Minä näen yhtämittaa Jegorin kalpeat, jalot, surulliset kasvojen piirteet, kuulen ne kuiskaavat sanat, jotka pusertuivat esiin hänen haavoittuneesta rinnastaan enkä mitään muuta ajattele kuin yhtämittaa sitä, ettei hän saa erota tästä maailmasta ennenkuin minulla on hänen nimensä.

Oi, minähän tiedän liiankin hyvin, mikä tänään on alkanut ja millä tulevaisuudessa on jatkonsa ja loppunsa, mutta minä toivon kuitenkin voivani pusertaa julmalta kohtalolta onnen, joka maailmalle jää salaisuudeksi, ja että minun sallitaan viimeisellä hetkellä olla hänen luonaan. Kuka voi aavistaa mitä on tavata todellinen, alkuperäinen ihminen, joka on oikeaa synnynnäistä aatelia ja jolla on Jumalan armosta kykyä, tahtoa, rohkeutta ja rakastettavuutta. Kaikki nämä olentoraukat, jotka otsansa hiessä nojautuvat saavutettuun, ovat jääneet ainoastaan köyhälistöksi.

3 p. heinäk. 1886.

Ihme on tapahtunut. Kun Jegor on saanut tiedon meidän pikaisesta yhdistymisestäämme, edistyy hänen parantumisensa päivä päivältä lyhyin, mutta varmoin askelin; hän on jo saanut nousta vuoteeltaan ja istua ulkona parvekkeellaan. Joka aamu saan minä kukkaistervehdyksen ja lyhyen kirjelapun, missä ei tosin ole mitään uutta, vain aina toistuu siinä sama asia — kuten metsän humina laulaa iäisesti samaa ikivanhaa lauluaan ja puron lirinä kertoo samaa suloista satuaan yötä ja päivää. Vihkiäistemme valmistukset käyvät tasaista kulkuaan ja minusta tuntuu kuin juuri se antaisi Jegorille uusia elinvoimia. — Tosin on meidän laitamme tykkänään toinen kuin toisten kihlautuneiden, joilla on edessään pitkä yhdyselämä. Ei mitään miellyttävää huonekalustoa ole tekeillä, ei mitään juhlien paljoutta, ei mitään häämatkasuunnitelmia, ei ole muuta ajateltavaa kuin siviliviranomaisten luona tapahtuva toimitus ja kirkollinen vihkiminen. Heti sen jälkeen matkustaa Jegor erään luotettavan palvelijan seurassa Sveitsiin ja sieltä Italian järville. Tosin unelmoi hän suhteiden muuttuvan syksyksi ja terveytensä olevan siinä määrin ennallaan että hän voi viettää talven minun kanssani Roomassa. Omasta kohdastani en minä ajattele ensinkään tulevaisuutta, niin, — minä huomaan eräänlaisella alakuloisuudella että minä tuon kauhean kesäkuun päivän jälkeen, jolloin näin niin selvästi vainajain saaren edessäni, olen kadottanut kyvyn nauttia edeltäpäin jostakin riemusta. Sen sijaan on minuun juurtunut syvä epäily huomispäivää ja kaikkea tulevaisuutta kohtaan, minä tunnen kirjaimellisesti, että ainoastaan nykyhetki kuuluu minulle. Mutta sen vuoksi nautinkin minä siitä niin omantunnontarkasti kuin tuskin kukaan toinen, sen takia iloitsenkin minä jälleen hetken onnesta entisellä elämänhalullani, enkä anna poroporvarillisten sielujen pettää itseäni.

Askel, jonka nyt olen ottamaisillani, on heistä yhtä tavaton, kuin henkilöisyyteni on heistä liian epäkeskeinen jokapäiväiseen käyttöön. Minä osaan tosin jossakin määrin miedontaa ja muutella persoonallisuuttani, niin että se soveltuu ulkonaiseen seurusteluun ja sen takia nautinkin jonkunlaista yleistä suosiota. Mutta mahtaisinkohan minä voida — jos niin tahtoisinkin — vastata itselleni, jos minä, ihmisten mieliksi miedontaisin ihanteitani, muuttaisin toimintatapaani, jättäisin sanomatta mitä minulla on sydämellä ja tekemättä mitä sydämeni käskää? Siitä johtuu, että tarkkaava ihminen, Erna Wolzogen, nauraa makeasti ihmisten käytökselle, joka milloin hiljaa, milloin ääneen ilmaisee osanottonsa minun hullutteluuni. Ja minkä takia en niin tekisi? Joiltakin näkökohdilta on kaikki huvittavaa, kunhan sitä vain ei kestä niin kauan, että se tulee jokapäiväiseksi ja yksitoikkoiseksi.

15 p. heinäk. 1886.

Jos minä menisin naimisiin samalla lailla kuin toiset, oikeat ihmislapset, niin olisi tänä iltana remuavan juhllainen häätö; mutta asiain nykyisellä kannalla ollen on nyt vain hiljainen ilta ennen häätöpäivääni. Jegor oli tosin saanut tohtorin suostumuksen saada viettää iltaa meillä, mutta me olemme sen luonnollisesti viettäneet kaikkein lähimpien perheen jäsenten kesken. Mutta tämäkin piiri oli minusta liian suuri, minä olisin kernaasti ollut ilman Sofiaa ja hänen pitkää luutnanttiansa, vieläpä Liina-tätiäkin. Noiden molempien naisten osanottavaiset katseet kiusasivat minua alituisesti, nuoren aviomiehen typerät puheet saivat minut aivan pois suunniltaan tuntiessani kuinka myöskin Jegor siitä kärsi. Minä ymmärrän nyt liiankin hyvin jokaisen hänen katseensa, jokaisen hymynsä, jokaisen hänen kätensä liikkeen, käsitan sydämelläni koko hänen henkilöisyytensä ja koetan turhaan palauttaa muistiini aikaa jolloin se oli toisin. Huomatessani kuinka se pakko, johon Jegor pakottausi toisten takia, kävi hänelle yhä sietämättömämmäksi ja tuntiessani hänen jokaisen hermonsä väräjävän pyysin hänen soittamaan minulle kerran. Me menimme molemmat soittuhuoneeseen johon ei kukaan toisista meitä seurannut. Tuskin olimme päässeet kahden kesken, kun hän kiihkeästi syleili minua.

"Rakkaani", kuiskasi hän korvaani, "sellaiseen kokeeseen et sinä saa minua koskaan enää asettaa. Aina on minulle kiusallista nähdä sinua toisten seurassa, mutta kun näkymätön maailma tunkeutuu tänä päivänä, viimeisenä yhdessäolomme iltana, väliimme, niin saattaa minut tämä onneton oikku sietämättömyyden rajoille."

Minä uskoin villini sanoja, jonka lämpöiset hengähdykset tunsin poskillani, mutta en antanut hänen sitä huomata, vaan puhuin lempeästi ja hellästi hänelle, sivelin aivan hiljaa kiehkuraisen tukan hänen otsaltaan ja onnistuin siten karkoittamaan hänen synkät ajatuksensa. Kun minä kymmenen minuuttia

myöhemmin pyysin häntä soittamaan suostui hän kernaasti siihen ja sanoi ainoastaan:

"Näetkös, rakas loihittajattareni, kuinka sinä voit taltuttaa ja ohjata villiä luonnettani ja kuinka mielellään se sinua seuraa, vaikkapa se kuinka terhakasti tahansa nousisi kohtaloo vastaan."

Mutta sen jälkeen soitti Jegor siten, etten edes minä ole koskaan ennen kuullut hänen soittavan sillä tavalla, sillä hän houkutteli esiin norsunluisista koskettimista kokonaisen lemменkevään, ja kuitenkin soitti hän samaa vanhaa tunnettua laulua unelmoivine sointuineen, yksiäänisine, itseensä sulkeutuneine säveleineen. Se koski sydämeni sisimpään ja sai kyyneleet silmiini ja ennenkuin ehdin niitä estää putoilivat ne käsilleni. Silloin kumartui Jegor alas, imi ne huulillaan ja sanoi:

"Sinä et aavista, rakastettuni, miltä minusta tuntuu ajatellessani eroani. Pitääkö sitten elämän kurjuuden päästä aina niin likelle meitä, ja ojentavatko sitten aina hillittömin tuska ja sydämellisin onni toisilleen kättänsä meidän sydämiemme yli?"

Yksin huoneessani olen minä ajatellut tätä kysymystä ja tulin siihen lopputulokseen, että rakastettuni kuvasti itseänsä oikein, sanoessaan elämänsä olevan kokoonpannun synkistä moll-äänistä ja kaihoavista tuskaisista liaksi jännitetyistä kolmisoinnuista. Voisiko sitten muuten selittää noita tummia varjoja, jotka niin varhain lankesivat hänen tielleen ja noita ylitse vuotavia rikkauksia, joilla hyvät hengettäret hänet varustivat, kunnes viimeinen, paha hengetär, turmiota tuottavalla lahjallaan teki kaikki tyhjäksi. Loput hänen päivistään ovat tulevat toisellaisiksi, kun minun iloinen luonteeni ajatustensa kirkkaalla, puhdistavalla lähdevirrallaan sysää sivuun Jegorin uhittelevat ja synkät ajatukset ja kun hän tulee vakuutetuksi, että kohtalo on kuitenkin antanut hänelle jotakin, mikä on enemmän kuin puolinaista.

Huoneeni sohvalla on valkoinen atlaspuu, joka huomenna on oleva ylläni, ja sen yllä on läpinäkyvä huntu kuin salaperäinen suloinen satu. Olen rukoillut Jumalalta, että tämän puvun alla sykkisi puhdas sydän, joka on tietoinen niistä korkeista velvollisuuksista, joihin hän sitoutuu; minä olen vielä kerran todenteolla tutkinut itseäni olisiko mikään itsekäs pyyde johtanut minut siihen päätökseen, jota vahva, terve ihmisymmärrys pitää niin hyljättävänä, mutta minä voin täydellä luottamuksella nostaa käteni ylös ja vastata: "ei". Jotakin itsekästä on tietysti jokaisessa inhimillisessä rakkaudessa, äiti näkee lapsessaan oman minänsä, apuutarvitseva olento huutaa Jumalaa turvan tarpeessa, nainen, joka seuraa valitsemaansa miestä, tottelee sitä salaperäistä, vastustamatonta voimaa, jolla luonto on sitonut yhteen molemmat sukupuolet.

Mutta vastaako yksikään näistä suhteista täydelleen minun suhdettani? Enkö minä aivan hyvin tiedä, että Jegoriin on sattunut kuoleman jousi, että hän todennäköisesti voi ainoastaan kutsua minua ollakseni hänen vierellään, kun se synkkä hallitsija, johon hänen rakastettu päänsä on vihitty, ojentaa kätensä sitä ottaakseen? Mutta enkö vielä varmemmin tiedä, että ainoastaan ajatus minusta ja rakkaudestani antaa Jegorille voimaa jäämään vielä tähän pimeään elämään, että hän ainoastaan sen takia tyytyy siihen kohtaloon, joka niin raskaasti painaa hänen väsyneitä hartioitaan? Ja olisinko minä sokea näkemään sitä salaperäistä voimaa, joka sopusointuisesti järjestää yksilöiden kohtaloita, ja unhoittaisinko sen päivän, jolloin ensi kerran näin rakastettuni vainajain saaren edessä ja estin hänet tekemästä väkivaltaista loppua elämälleen. Ei todellakaan tarvitse olla mikään Ifigenia tai Antigone ollakseen suuren traagillisen kohtalon arvoinen, joka vetäytyy syrjään pintapuolisten ihmisten katseilta. Mutta minä tahdon huomenna, kun minä urkujen soudessa ja Jegorin vierellä kuljen valkoisessa puvussani alttaria kohti, voida tuntea itseni papittaren kaltaiseksi ja sanoa: "Minä omistan elämäni vapaehtoisessa palveluksessa sinulle".

16 p. hein&k. 1886.

Säteilevän kauniina valkeni tänä päivänä hää-aamuni, ilma oli kesäisen lämmin olematta silti painostava, taivas sininen ja sydämeni aurinkoinen.

Todellakin on päiviä, jolloin suru ja tuska, sairaus ja kuolema tuntuvat meistä unhoitetulta sadulta, tämä päivä oli sellainen. Myöskin Jegor, joka tuli jo varhain noutamaan minua siviiliviranomaisten luo, näytti niin terveeltä ja iloiselta, ettei kukaan voinut aavistaa kuinka sairas hän aivan äskettäin oli ollut. Charlottenburgin linnan puistossa vietetyn illan jälkeen ajoin minä nyt ensi kertaa kahden kesken hänen kanssaan, mutta tunsin häpeäkseni, ettei eilinen juhlallinen tunnelma ensinkään halunnut palata ja että tuhannet pikku seikat tulivat mieleeni. Minä olin mielissäni siitä, että vaalean sininen, runsaasti koristeltu pukuni oli yhtä alkuperäinen kuin aistikaskin ja että hattuni sopi sille hyvin ja Jegor sanoi minulle sadottain leikkillisiä kohteliaisuuksia puvustani ja ulkomuodostani. Hän näytti olevan yhtä ymmällä kuin minäkin, sillä hän sively hansikastani ja suuteli tulisesti rannettani, niin, vieläpä hän hymylikin minulle kun eräs vanha nainen vaunuista laskeutuessamme huudahti hämmästyksissään:

"Kas, kuinka kaunis nuori pari!"

Voldemar-setä odotti jo meitä toisten todistajien kanssa siviiliviranomaisten luona, mutta kaikki kävi hirveästi kaupantapaisesti. Turpea virkamies, joka narisevin äänin esitti määrätty kysymyksensä ja sitä tehdessään tuijotti minuun silmälasiansa läpi kuten maailman yhdeksänteen ihmeeseen, ärsytti minua asennollaan ja ulkonäöllään ja koko toimitus tuntui minusta niin liikemäiseltä, niin tympäsevän jokapäiväiseltä, etten voinut käsittää kuinka voi olla olemassa sellaisia ihmisiä, jotka tyytyivät ainoastaan siihen. Jo kauneusaistikin vaatii minun mielestäni kirkollista vihkimistä. Kuinka vapaaksi tunsinkaan itseni lähtiessämme tuon epämiellyttävän ihmisen luota ja tuosta ikävästä huoneustosta. Kun minun ylteni kotona puettiin valkoinen morsiuspukuni ja myrttiseppelä ja hunttu kiinnitettiin päähäni tulin jälleen juhlallisen tunnelman valtaan ja astuessani Jegorin vierellä kirkkoon hävisivät viimeiset, turhamaiset ajatukset. Vaikka pappi luopuikin tavallisista kehoituksistaan keskinäiseen rakkauteen, kärsivällisyyteen ja kristilliseen vaellukseen, niin siitä huolimatta tunsin uudelleen niin selvästi kuinka meitä hallitsee korkeampi voima, ettemme itse kohtaloamme tao, mutta sen sijaan on meidän tultava henkisesti suuremmiksi, vapaammiksi ja paremmiksi.

Tänään olivat kaikki ihmiset hyvin kilttejä ja ystävällisiä, jokainen omalla tavallaan. Liina-täti heltyi kyyneliin, Sofia-serkku riippui nyyhkyttäen kaulassani ja kuiskasi:

"Rakas Erna-raukka, verratessani omaa häämatkaani sinun häämatkaasi on sydämeni melkein haljeta."

Minä silmäsin mieheni hienopiirteistä perin intelligenttiä sivukuvaa, siroa kättä, jonka hän ojensi tarttuakseen käteeni, ja annoin Sofialle anteeksi, joka ei tiennyt mitä sanoi. Mutta kirkosta lähtiessäni luulin nähneeni erään pilarin takana tohtori Lehdénin kalpeat ja synkät kasvot, — tämä huomionteko saattoi minulle suuren tuskan ja se vaikutti kuin sanaton syytös.

Meidän täytyi taas sen jälkeen asettua lähimmän perhepiirin keskuuteen, missä tarjottiin joukko hyviä herkkupaloja, joista kuitenkin ei Jegor enkä minäkään sanottavasti nauttinut, yhtä vähän kuin niistä monellisista hienoista viineistä, jotka Sofian mies sen sijaan arvosteli erinomaisiksi. Ja sen jälkeen laskettiin meidät vihdoinkin, vihdoinkin kahden kesken pieneksi hetkeksi, hyvästi sanoaksemme, minun omaan huoneeseeni, johon rakastettuni ensi kerran astui. Jo portaissa kuiskasi Jegor minulle:

"Serkkusi näyttää niin tyhmältä ja samalla niin julkean terveeltä, että hänen näkemisensä kiusasi minua äärettömästi", mutta hän vaikenä äkkiä astuttuaan huoneeseeni, joka pianoni, taulujeni, kirjoituspöytäni ja palmujeni takia näyttää niin kodikkaalta. Tuota pikaa oli hän kirjoituspöytäni vieressä ja katsoi kättä jonka ääri viivat kuvastuivat selvästi punaista samettialustaa vasten.

"Se on alkuperäinen jäljennös, jonka isäni on saanut Pompeijista", vastasin minä hänen kysyvään katseeseensa. Silloin katsoi Jegor minuun hymyillen ja asetti kätensä sen viereen. Vaikka yhtäläisyys muistossanikin oli ollut suuri, niin todellisuudessa tuli se aivan suuren suureksi. Ulkonaisissa silmissäni sulivat molemmat kädet yhdeksi, sisäisissä silmissäni hävisi aika ja paikka ja suuri maailman kirja avautui ja aikoja sitten täyteen kirjoitettu sivu oli edessäni! Oliko se todellakin Jegor, joka oli jalkaini juuressa ja kiersi kätensä polviini ympäri ja kuiskasi:

"Rakkaani, oletko sitten tyyten unhottanut, että me jo kerran ennen, harmaassa muinaisuudessa olemme kohdanneet toisemme tämän maan päällä? Sehän tapahtui Bajaessa, tuossa erittäin siveettömässä paikassa, jonne minä — oikea keisarin aikuisen Rooman lapsi — olin lähtenyt nauttimaan elämästä sen aikuisten tapojen mukaan. Siellä lämpöisessä auringon paahteessa, josta johtuu niin ylellinen elämä, hermostuttavassa, tuoksujen täyttämässä ilmassa ja silmiä sekä aisteja juovuttavassa väriloistossa kasvoivat minun hillittömimmät himoni suurin määrin. Tulipa kerran päivä jolloin ajoin murhata vihatun kilpakosijani — me kilpailimme erään arvottoman henkilön suosiosta — ja minulla oli jo kiiltävä teräs sitä varten mukanani. Matkallani kohtasin sinut. Sinä tulit puhtaana ja koskemattomana kuin kevätaamu sukulaistesi seurassa Pompeijista. Lempeiden, kiinteiden silmiesi loisteen edessä pakenivat kaikki epäpuhtaat voimat. Minusta tuli toinen, parempi ihminen, sillä ainoastaan sinä olit kaikissa ajatuksissani ja tunteissani. Minä kosin sinua ja sain sekä sinun, että isäni myöntömyksen.

"Etkö enää muista sitä päivää, jolloin minä toisten vierasten seurassa kuljin teidän pylväskäytävälle läpi kukilla koristetuilla pluviumiini ja tricliniumissa istuuduini matalan pöydän ääreen? Minulla oli punainen ruusukiehkura tukassani, julkisesti uhrasin Backukselle, mutta kuitenkin salaisesti rakkauden jumalattarelle. Syötyämme hiivin minä huoneeseeni, missä sinä maalattujen, suloisten amor-kuvien parissa unelmoit viattomia unelmiasi onnesta ja rakkaudesta, ja minä kerroin sinulle uudesta, upeasta talostani, johon sinä Roomassa vierelläni astuisit. Rakkaani, täytyykö minun vielä muistuttaa sulle sitä, kuinka sinä hyvästi heittäessämme otit tukastani pari tumman-punaista kaksoisruusua, jotka kasvoivat samassa varressa, revit pois terälehdet ja annoit niiden veripisarain tavoin pudota valkoiselle, purppuralla reunustetulle puvullesi?"

"Sinä väitit sen olleen huonon enteen, mutta minä suutelin sanat huuliltasi ja kuiskasin pieneen

korvaasi että sinä jo seuraavana päivänä samoihin aikoihin olit omani. Oi ihmisajatusta, ihmiskohtaloa! Lähdettyäni luotasi ja kuljettuani forumin yli ja siitä käännettyäni kadulle, missä suuri jalokivikauppias asui, ostaakseni häneltä kallisarvoisen koristeen suloiselle rakastetulleni, niin siinä kohtasi minut laavasade. Ja minun täytyi kadota varjojen valtakuntaan ennen kuin olin elänyt kauneinta päivääni!"

"Jegor", huudahdin minä, "Jegor, sinä puhut mielikuviasi, herää toki elämään ja todellisuuteen!"

"Erna, rakkaani, sen tein jo aikoja sitten, tein sen tuona mieltäkiinnittävänä toukokuun päivänä, jolloin minä vainajain saaren edessä näin ensi kerran ihanat kasvoisi. Kuinka innostunut ja samalla niin naisellinen onkaan niiden ilme, mikä hyvyyden, sävyisyyden ja hellyyden loiste ympäröikään tätä ilmeikästä päätä! Minä tunsin heti, että sinusta lähti voima, joka otti valtaansa sisäisen ihmiseni, joka nosti minua ja pakoitti minut muuttumaan paremmaksi. Ja jälleen olit sinä, jonka minä tunsin entuudestaan, pelastanut minut siitä synkstä virrasta, jälleen puhdistit sinä sieluni loasta ja ravasta, ja vielä kerran heräsin minä sinun sydämesi vierellä kaameasta unesta."

"Runoilija, runoilija", sopersin minä ja suutelin hänen kaunista uljasajatuksista otsaansa; tällöin sekoittuivat vaaleat hiukseni hänen tummiin hiuksiinsa, mutta hän pusersi minua lujemmin ja kuiskasi:

"Rakastettuni, älä anna jälleen tuon vääjäämättömän asettua välillemme, ajattele, kuinka kaukana huulet ovat pikarista. Minusta tuntuu kuin minä olisin liian joutuin kulkenut eloni taipaleen ja täysin yhdessä siemauksessa nauttia lopun elämästäni sinun seurassasi Alpeilla ja sitten Roomassa, tuossa ainoassa, pyhässä kaupungissa! Tule, seuraa minua jo tänään!"

Oi, hänen silmänsä lausuiivat vielä enemmän kuin hänen huulensa! Minä en kuitenkaan saanut kallistaa korvaani sille. Minähän olin luvannut hänen lääkäriilleen ja Voldemar-sedälle totella kaikkia niitä määräyksiä, joita he pitivät Jegorin terveyden tilalle tarpeellisina, eikä ainoastaan nyt vaan koko syksynä ja talvena. Ja minä rukoilin häntä sydämeistäni, ettei hän vaikeuttaisi minua velvollisuuksieni täyttämässä häntä ja toisia kohtaan, minä muistutin häntä siitä vaivasta jolla minä olin taistellut itselleni suloisen oikeuden jäädä hänen luokseen jos hänen terveytensä jälleen huononisi, minä toistin myös lupaukseni, että jos hän toipuisi niin olisin valmis jo keväällä seuraamaan hänen kutsuaan.

Silloin teki Jegor jotakin kauheaa. Hän sipasi atlaspukuni hian ylös kyynäspäähän asti ja painoi hampaansa keveästi suurta valtimoa ympäröivään lihaan.

"Jos tietäisin", sanoi hän, "että minulta jälleen riistettäisiin oikeuteni, surmaisoin paikalla itseni, mutta viimeisessä hetkessä purisin poikki valtimosi, joten voisimme kulkea yhtä aikaa sen tumman portin läpi. Minussa ei ole miestä jättämään sinua tänne jälkeeni ja jo ajatuskin, että sinä elät toisille ihmisille, on minusta kuolemaa vaikeampi!"

Minä värisin vastoin tahtoani. Hänen kasvoissaan näkyi julma, kalsea piirre, joka kenties kuului Bajaen roomalaisille. Kun Jegor sen huomasi lauhtuivat hänen kasvonpiirteensä ja hän kuiskasi tyynnyttävästi:

"Pelkäätkö villisi rakkautta? Ole huoletta. Sinun läsnäollessasi ei minulla ole mitään tahtoa, sinun takiasi särjen minä koko sisäisen ihmiseni."

Ja sitten seurasi hyvästijättö. — Emme enää puhuneet toisillemme mitään. Jegor ei edes suudellutkaan minua, hän painoi ainoastaan päänsä polvelleni ja sulki silmänsä. Hänen kasvonsa olivat kalpeat, kalpeat kuten kuolevan kasvot.

"Tätä kauheaa eroa", mutisi hän, mutta kohosi sitten äkkiä ylös, painoi suutelon huulilleni ja oli jo oven ulkopuolella ennen kuin minulle selveni että se oli hänen hyvästijättönsä.

En seurannut häntä, sillä minä tiesin kuinka hän vihasi hyvästijättöä toisten läsnä ollessa.

Nyt on jo juna vienyt rakkaani kauas, mutta minä en vieläkään kykene riisumaan morsiuspukuani pois. Kaikki ympärilläni tuoksuu ruusuille, sillä Jegor oli tuhlaamalla koristanut huoneeni mitä valituimmilla ruusuilla. Hänen mielestään kuului sellainen ruusuneitsyelle. Sormessani oleva vihkimäsormus tuntuu niin oudolta ja painavalta, mikä osoittaa etten minä vielä ole tottunut tuohon suloiseen kahleeseen. Oi, kuinka rakastan tätä sormusta, joka antaa minulle oikeuden sairaudessa, hädässä ja kuolemassa seisoa Jegorin vierellä. Kuinka tulisesti suutelenkaan sitä sen takia. Laillisuus on kuitenkin hyvä asia.

Berlini 3 p. syyskuuta 1886.

Olen palannut Sylt'ista ja Helgolannista, jossa olen kuluttanut neljä viikkoa Voldemar-sedän ja Liina-tädin seurassa. Pieni, siellä oleva yleisö tunsu luonnollisesti tarinani, joka tuulen siivillä oli kulkenut

edelläni ja suhtautui se minuun jokaisen oman yksilöllisen käsityksen mukaan. Kunnioitettavat, oikeat äidit pitivät minua hunningolle joutuneena, vanhemmat herrat epäkeskeisenä, nuoret tytöt pitivät minua omaperäisenä ihmisenä ja naimaikäiset miehet naisena, jota voi rakastella ilman epämiellyttävää seurausten pelkoa.

Oi, tuskin löytyy mitään vaikeampaa kuin asua suuri suru sydämessä aivan vieraassa ympäristössä ja tällöin tuntee itsensä kykenemättömäksi vetäytymään itsekkäästi ja epäkohteliaasti pois toisten ihmisten seurasta ja pysyttelymään etäällä heidän pienistä mieliteoistaan ja jokapäiväisistä keskusteluistaan. Millä kiihkeällä tarkkaavaisuudella minä tarkastelinkaan ensimmäistä postilaivan häivähdyistä taivaan rannalla, joka toi tullessaan kaivatun kirjeen Jegorilta. Ne tosin kertoivat yhä sen terveydentilan edistyvästä parantumisesta — hän voi jo olla kävelylläkin joitakin tunteja — mutta myöskin päivä päivältä lisääntyvästä alakuloisuudesta. Jegor ei tunnu uskovan tuleviin hyviin päiviin ja odottaa talvea kauhulla aina sen ainoan ajatuksen kiusaamana että minä voisin tulla liian myöhään.

"Myöskin tänä hiljaisena aikana", kirjoitti hän minulle kerran, "on tärkein pyrintöni ottaa jokaisesta hetkestä kaiken siinä tarjona olevan sisällön. On kuitenkin eräs seikka, joka minua suuresti kummastuttaa. Kun ennen kaunis maisema, suuri puu, herätti minussa hiljaista riemua, niin tekee sen näkeminen nyt, kun kaikki näyttää minusta kaksinkerroin kauniimmalta, usein alakuloiseksi."

Ja toisella kerralla:

"Minä olen seissyt kauan ikkunan ääressä ja antanut tuulen leikkiä ruskealla tukallani. Vain sinä, rakastettuni ja kaikkivoivat luonnon voimat saavat sen tehdä, jokainen muu kosketus pääni hiuksiin saattaa minulle ruumiillista kärsimystä. Mutta kun tänään katselin kuinka viheriät lehdet leikkivät sateessa kuin hulluja naamiohuveja, katseli elämä minua niin synkin silmin, että minulla oli vain yksi ainoa toivo, että se kerta kaikkiaan seisahtaisi. Erotessani sinusta, toivoin voivani luoda — mutta oi, minä olin unhoittanut että päivällä ajatellaan toisin kuin yöllä."

Heti kun olen tällaista lukenut, nousee eteeni jättiläismäisin rungoin vanha epäily: teinkö oikein seurattessani lääkärin määräystä. Sen jälkeen kysyn aina uudelleen itseltäni, enkö minä lyö laimin velvollisuuttani tuomitessani rakastettuni tuohon kauheaan yksinäisyyteen?

Parhaimpana lohtuna ja virkistykseenä sielulleni oli Voldemar-setä, jonka kanssa minä Helgolannissa voin seurustella paljon perusteellisemmin kuin kotona, jossa hänellä ei koskaan ole vapaahetkiä. Liinätä vieroiti tietysti merellä oloa ja keksi syyksi meritautin, mutta itse asiassa pelkäsi hän ainoastaan kallista henkeänsä.

Siitä syystä jouduimmekin me molemmat purjehtimaan usein kahden kesken aaltojen vyöryessä yli purren, tai katselemaan rantavalleilta kuinka virta ja tuuli saivat aallot leikkiin. Toisinaan istuuduimme me aivan rauhallisesti hiedalle meren vyörytellessä mainingeitaan hiedalla, tai katselimme me kukkuloilta kuinka palava auringon pallo purppuran punaisena vajosi mereen. Ne olivat parhaita hetkiäni, jotka käytin tutustuakseni Voldemar-sedän avulla lähemmin metafysiikan ja uudestasintymisopin mystereihin, jotka helposti ymmärrettävistä syistä tuon merkityksellisen illan jälkeen niin suuresti kiinnittivät mieltäni. Oli vaikeaa saada hänet keskustelemaan tästä aineesta, sillä hän pelkäsi että kysymykseni johtuivat tarpeettomasta uteliaisuudesta saada selkoa salaisista asioista, samalla hän myös epäili kykyäni voida käsittää niin tavattomia asioita. Mutta sitten kun sain poistetuksi nämä ennakkoluulot ja todistetuksi, että minä, vaikkakin vaivoin, voin seurata hänen ajatuksen juoksuansa, unhoitti hän usein vähemmän kehittyneen kuuntelijansa ja kertoi avomielisesti niistä asioista, jotka koko hänen elinaikansa olivat näyttäneet hänestä syvällisemmiltä ja saaneet hänet tutkimaan sekä vanhoja että uusia filosofeja.

Aluksi selitti hän minulle Kantin terävä-älyistä oppia ajan idealiteetistä, todisti minulle, kuinka aika kuului vain ilmiölliseen maailmaan, se on eräs meidän tietomme muoto, mutta itsessään sillä ei ole todellisuutta. Todellisuus on tuon suuren ajattelijan mukaan ainoastaan oliolla itsessään, "ikuisissa aatteissa", kuten Plato, "elämän halussa", kuten Schopenhauer sen sanoisi. Kaikki nämä erilaiset sanontatavat kuuluvat ainoaan muuttumattomaan, jolla ei ole alkua, jatkuvaisuutta tai loppua, kaiken elämä perussyhyyn, josta ajan ja paikan puitteissa yksilöt keskeymättä syntyvät ja kuolevat ihmiskunnan keskeymättä eläessä ja edelleen olemassa ollessa. Edelleen selitti hän minulle että ainoastaan ihmisen äly ja sen mukana luonnollisesti hänen tajuntansa ja käsityskykynsä tehdään olemattomaksi kuolemassa, mutta ei itse ydintä, tuota häviämätöntä oliota itseänsä tai halua elämään. Se ryöstäytyy aina uudelleen esiin luonnon sylistä mikä taas jälleen ottaa lapsen vastaan heidän ollessa väsyneitä ja elämään kyllästyneitä eikä salli niistä yhdenkään joutua hukkaan vaan antaa heidän, joskin toisen muotoisena, uudelleen alkaa kiertokulkunsa.

Voldemar-setä sanoi minulle myöskin että eräs meidän suuremmista ajattelijoiستamme on esittänyt meille tuossa vanhojen käsityksessä unen ja kuoleman veljeydestä olleen viisauden siten, että kuolema vaikuttaa aina samoin sille häviämättömälle osalle ihmisestä, kuin uni vaikuttaa yksityiselle ihmiselle.

Virkistyneinä, raittiina sekä varustettuna toisella älyllä alkavat nämä lyhytaikaiset oliot uuden elintavan päästäkseen siten parempiin tuloksiin ja korkeampaan tietoon.

Kysymykseeni, olikohan tämä niin varmaa vastasi Voldemar-setä, että sen epäileminenkin oli jo rangaistavaa kevytmielisyyttä. Vaikkapa me suuntaamme katseemme minne hyvänsä niin näemme me kaikkialla luonnossa asteettaista kehitystä ja ainoastaan edellyttäen yksilön uudestasytymisen on hänen täydelliseksi tulonsa mahdollinen. Kun ihmisen ollen muuttumattomasti sidottuna syyperäisyhteyteen, täytyy välttämättömästi tehdä siten kuten hän tekee, niin voi ainoastaan kuolema vapauttaa hänet itsestään ja valmistaa hänelle tilaisuuden edelleen ja ylöspäin kohoavassa linjassa itsensä kehittämiseen uudistetussa muodossa.

Myöskin Lessing tunsu tämän välttämättömyyden koska hän sanoo "ihmissuvun kasvatuksessaan":

"Mutta kun lopuksi kaikki todistaa meille että ihminen ihmisyytensä ensimmäisellä ja alimmalla asteella ei olekaan siihen määrään tekojensa herra, että hän voisi noudattaa siveyslakeja." Järjen kehityksen kautta, jatkoi Voldemar-setä, voitetaan ainoastaan tekojen lainmukaisuus, mutta ei koskaan siveellisyyttä, joka on sidottuna oman persoonallisuuden lakeihin ja joka on peräisin ihmisten sisäisestä olemuksesta. Mutta siveellisyyden edessä täytyisi jokaisen tuntea vastuunalaisuutta.

Saadakseni paremman yleissilmäyksen olen minä tähän asettanut kaikki selvästi yhteen mitä minulla oli tapana aina seikkaperäisesti merkitä muistiin sellaisten keskustelujen jälkeen. Ne olivat minun onnellisimpia hetkiäni, sillä näillä keskusteluilla oli sama voima, kuin Orfeuksen lauluilla; tuskan ja epätoivon peto, joka niin usein minua uhkasi, nukahti niiden ajaksi; näiden suurten ajatusten vaikutuksesta unhotin minä oman pienen persoonallisuuteni — niin, vieläpä Jegorinkin. Oi, ne tuntuvat minusta paljon käsitettävämiltä ja luonnollisemmilta kuin se oppi, jota minuun oli vaivalla istutettu, että ihminen oli muodostunut tyhjästä ja eläisi täällä vähän aikaa herätäkseen sen jälkeen taivaassa kirkastetussa muodossa ja ylösnousemuksen päivänä yhdistettäisiin jälleen lihaan ja luuhun. Kuinka paljon lohdullisempaa onkaan usko edistyvään kehitykseen verraten vanhaan raakaan aineelliseen käsitykseen, joka meidän aikanamme jälleen voittaa maaperää ja tunnustaa ainoastaan aineen olevaisuuden joskin muuttuneessa muodossa. Tämä sisältää kuitenkin olevaisuuden koko eettillisen päämäärän kieltämisen ja antaa itse elämän vajota tarkoituksettomaksi leikiksi. Voldemar-setä on sitä mieltä, että eteville ajattelijaille on kaiken alkuperä aina mitä erilaisempien kysymysten takana ja että kaikkina aikoina on ollut nerojen asiana nähdä ajan ilmiöissä jotakin iäistä.

Millaiseen suhteeseen mahtanee tohtori Lehdén näihin kysymyksiin nähden asettua, jos hän edes viitsii niitä lähemmin ajatellakaan? Minä pelkään hänen oikean aikansa lapsen tavoin kiintyneen yksityisiin ilmiöihin ja tieteellisiin tutkimuksiinsa sekä olevan välinpitämättömän jalojen henkien suurille ajatuksille.

20 p. marrask. 1886.

On omituista kuinka toisinaan vaikeakäsitteiset totuudet aivan äkkiä kokemuksen avulla meille selviävät. Kun Voldemar-setä ennen tapansa mukaan lausui mielilauseensa: "emme me ihmiset ole ajassa, vaan aika on meissä", niin tuntui se minusta yhtä hämärältä kuin tarkoituksettomaltakin. Mutta kun nyt ajattelen millä noitamaisella kiireellä ne viikot menivät, jotka kesällä elin yhdessä Jegorin kanssa ja vertaan sitä aikaa tämän syksyn kulun hitauteen, niin ei voi tehdä muuta kuin yhtyä Voldemar-setän mielipiteeseen.

Jegor oleilee tätä nykyä Davoksessa, johon häntä neuvoi menemään lääketieteellinen auktoriteetti, jonka puoleen hän viimeiseksi kääntyi. Vasta kovan taistelun jälkeen päätti hän viettää talven yksin ja maanpaossa sellaisessa kylpypaikassa, ja siihen suostui hän ainoastaan minun kiihkeiden pyyntöjeni takia, vaikkakin sillä selityksellä, että se on viimeinen uhraus, johon hän suostuu sairautensa ja minun takiani. Minä tulin ajatelleeksi erästä keskustelua joka minulla oli Jegorin kanssa vähää ennen hänen matkustamistaan, jolloin hän jo voi paljon paremmin.

"Älä luule", sanoi hän silloin minulle, "että minä milloinkaan voin tulla terveeksi jälleen, vaikka se toisinaan siltä näyttäisikin. Se ei ole sairauteni, vaan sieluntilani, joka minut tappaa; liekki sisässäni palaa liian suurena siihen pieneen vahamäärään nähden, joka ympäröi sydäntä. Niin, jos voisin saada itseni työskentelemään, ajattelemaan ja tuntemaan puolella voimalla niin voisin kenties pidentää elämäni vielä parilla vuodella, mutta silloin en saisi olla oma itseni. Kun minä lapsena ollessani olin juossut tai tanssinut ja minun sallittiin juoda vähän vettä aivan pienessä erissä, niin minä kieltäysin siitä ja odotin kunnes voin saada tyhjentää koko lasin yhdellä kertaa. Ja samoin on ollut kaikenkin laita. On luonteita, jotka eivät voi tulla toimeen sillä pienellä onni-määrällä, joka lankeaa useimpien ihmisten osalle, vaan he odottavat, kunnes tulee heidän aikansa nauttia sitä täysin siemauksin."

Ja samalla tavalla kokoa Jegor nytkin tämän kuolleen talvikauden aikana voimia, voidakseen, kuten

hän kirjoittaa, kestää Rooman ihanuuden, kokoaa voimia voidakseen taiteensa avulla antaa muodon sille, jota hän vielä sielussaan tuntee ja mikä hänen väitteensä mukaan on kehittynyt vasta minun rakkauteni lämmön vaikutuksesta. Minun tehtävänäni on sillä välin huolehtia, että se linna on oleva valmis, jossa me tulemme elämään rakkautemme lyhyen sadun, jonka jälkeen me vapaaehtoisesti ja ennen aikaansa tulemme asettamaan pienen, tuon pienen sanan "loppu". — Ennen aikaansa? Niinkuin ei se kertomus olisi kaunein ja enimmin jännittävä, joka äkkiä katkeaa ja jää katkelmaksi.

Erään tutun nuoren arkkitehdin olen antanut vuokrata, tehdä lisää rakennuksia ja miellyttäväksi sisustaa erään huvilan Porta del Popolon ulkopuolella. Vieläpä on huolehdittu saksalaisten lämmityslaitosten hankkimisestakin siltä varalta, että kevät sattuisi olemaan kylmä, mutta sitäpaitsi myöskin paljon sellaista, jonka pitäisi virkistää kauneudenjanoista silmää. Minä olen saanut piirustukset jokaisesta huonekalusta, kuin myöskin jokaisesta puutarhan kukkapenkereestä, joita varjostavat muutamat korkeat ja tummat sypressit. Ensi kertaa elämässäni tunnen rikkauden suloa voidessani kaunistaa rakastettuni ulkonaisen elämän.

Minä en kuitenkaan ole ajatellut yksinomaan meitä ja meidän lyhyttä onneamme, vaan myöskin toisessa suhteessa olen järjestänyt asiani. Sitten kun minä yhä enemmän olen tutustunut ihmisten jälleensyntymisoppiin, tunnen minä, harvinaista kyllä, lähempää yhteystunnetta tulevaan sukupolveen ja toivon voivani vähäisellä kyvylläni tasoittaa monioiden sen lasten vaikeuksia. Kun Jegorilla ei ole ensinkään läheisiä sukulaisia ja minun sukulaiseni ovat varakkaita, niin olen kypsän harkinnan jälkeen määrännyt että kuoltuani lankeaa koko omaisuuteni lahjoitusrahastoksi varattomille musiikin-oppilaille. Voldemar-sedän silmät suurenvivat kertoessani hänelle ensikertaa suunnitelmastani ja hän esitti kaikellaisia vastaväitteitä ja selvitteli lainopillisella tarkkuudella kaikki ne mahdollisuudet, jotka voivat kohdata nuorta rouvaa ja vieläpä nuorta leskeäkin. Minä vastasin hänelle että minä en suinkaan ollut sitonut itseäni ehdottomasti, vaan voisin muuttuneissa olosuhteissa tehdä uuden testamentin. Vasta sitten, kun hän tuli varmuuteen päätökseni järkähtämättömyydestä, myöntyi hän. Me olemme antaneet erään notarion laittaa toivomukseni kirjalliseen muotoon ja tallettaneet tšekäläiseen oikeusvirastoon kysymyksessä olevan lahjoituskirjeen testamenttinani. Minun täytyy myöntää, että silloin tunsin omituisen tunteen.

Sen jälkeen on setä pitänyt minua silmällä varkain, mutta tarkasti ja keskeymättä. Hän on vielä entistäkin ystävällisempi, haluaa minut yhä useammin luoksensa, mutta kun minä iltasin istun käsitöideni hänen vieressään tai laulan hänen toivomuksestaan, katselee hän minua ja minä huomaan katseessa syvää tuskaa. Niin, kun minä taannoin lauloin pari venäläistä kansanlaulua, jotka Jegor oli kääntänyt ja lähettänyt minulle, täytyivät Voldemar-sedän silmät kyyneleistä. Näissä yksinäisissä sävelissä on tosiaankin jotain äärettömän surullista, joka etupäässä soi mollissa, samoin myöskin noissa yksinkertaisissa sanoissa usein toistuvine loppusäkeineen. Niissä väreilee kohtaloonsa alistuvainen henki, joka ainoastaan häivähtää esiin kuin unentapainen aavistus. — —

26 p. helmik. 1887.

Eikö tule koskaan loppua tälle talvelle karnevaalikujeineen ja iankaikkisine huveineen. Väittää niiden huvittavan minua, olisi aivan liiaksi sanottu, vaikkakin jokainen, joka näkee minun iloisesti nauravan ja puhelevan seuraelämässä varmaan luulee niiden sitä tekevän. Mutta se tapahtuu kuitenkin melkein yksinomaan tunnontarkkuudesta kun minä tiedän Voldemar-sedän panevan suuren arvon seurustelutaitooni, kuten hän sitä kutsuu. Tänä lyhyenä aikana, jonka vielä vietän hänen läheisyydessään, on hän, tuo rakas, hyvä setä, saava pitää minut kokonaan omanaan. Se ei kuitenkaan olisi niin vaikeaa, ellen minä olisi yhtä yleisen kuin tarkoituksettomankin uteliaisuuden esineenä. Kun nuori, rikas tyttö menee naimisiin jotensakin varattoman taiteilijan kanssa, on näiden ihmisten mielestä tämä jo rikos; kun hän ojentaa vaikeasti sairaalle miehelle kätensä — se on heiltä oikea hulluus. Mutta kukapa heidän kanssaan lähtisi käräjiä käymään?

Voidaanko kenties sanoilla selittää musiikin tenhovoimaa, tai sanoa mitä rakkaus on. Se on jalo, usein häväisty sana! Sinun ruhtinaallisen manttelisi suojaan kätkeytyy niin monet alhaiset himot, niin raaka omanvoiton pyynti ja niin suuri määrä yhteiskunnallista järjestelyä, jota kutsutaan avioliitoksi, sekä hetkellisimmät tunteet. Olenko sitten itse uskonut kärsivällisen rakkauten ihmeeseen, joka kaikki kärsii, kaikki uhraa? Enkö minä syntymäpäivänäni aivan vakavasti ajatellut mahdollisuutta ojentaa käteni tohtori Lehdénille? Ja jos hän olisi ennen tuota vaiherikasta toukokuun päivää aivan avomielisesti sitä pyytänyt, olisi hän todennäköisesti ollut puolisoni. Siten olisi maailma varmasti saanut yhden onnettoman naisen lisää. Sillä luonnon järjestykselle ovat kaikki inhimilliset säännöt ja yhteiskunnalliset aitaukset heikkoja, mutta voi sitä olentoraukkaa, joka sotkeutuu siihen päättömään sotaan Jumalan ja tämän maailman epäjumalien välillä.

Rakas tohtori Lehdén on toki todellinen mies. Minä en koskaan voi unhoittaa, mitä ritarillisia palveluksia hän on minulle tänä talvena tehnyt. Kuinka usein hän onkaan, kun ihmiset vaivasivat minua

teeskennellyllä, epähienolla osanotollaan, tullut väliin kertomalla jonkun hyvän ja hauskan jutun, joita hänellä aina oli valmiina. Millä taidolla hän ymmärsikään jo etukäteen estää kaikki vaivaavat kyselyt Jegorin sairaudesta. Jos olin surullinen, mukautui hän mielentilaani, mutta ymmärsi kuitenkin reippaan luonteensa avulla tehdä minut iloiseksi jälleen. Nähdessäni hänet noin reippaana ja iloisena en voinut oikein uskoa häntä samaksi tohtori Lehdéniksi, joka oli niin syvästi suruissaan seuratessaan minua kerran Jegorin luo. Minä olen kuitenkin kovin iloinen sen takia, että häneltä on tuo tunne mennyt ohi jo aikoja sitten. Se on todellinen onni; hän ei näytä ensinkään onnettomasti rakastuneelta.

Talvikuukausina oli Jegorin terveys alituisesti vaihteleva, nyt odotan lähimmässä tulevaisuudessa ratkaisevaa kirjettä. Huvila Roomassa on valmis ja on täysin järjestyksessä onnemme unelmaa varten, mutta sydämeni sisimmässä on vakaumus, että tämä unelma muuttuu kaikkien unelmain utuvaltakunnaksi.

Ennen aikaan ovikellon soidessa ajattelin sen aina tietävän jotakin erittäin kaunista ja ihanaa, nyt taas jokaisen soiton kuultuani pusertuu sydänparkani kokoon pelossa, että tällä kertaa on se sähkösanoma, joka kutsuu minua puolisoni sairavuoteelle!

8 p. maalisk. 1887.

Nyt on vihdoinkin tullut kirje, joka tuo selvyyttä tähän sekavaan ja särkyneeseen elämään! Viimeinen Jegorin keuhkojen tarkastus on osoittanut, että tosin ei mitään pikaista vaaraa ole uhkaamassa, mutta että sairaus e; kuitenkin ole silti ottanut asettuaakseen.

"Tämän tuomion kautta", kirjottua hän minulle, "on etevä lääkäri todentanut sen, minkä minä jo kauan sitten tiesin, nimittäin että minä kuulun tämän maailman perinnöttömiin, ja että tuo paljon ylistetty luonto, joka on niin antelias *suvulle*, on minuun nähden antanut tuskin *yksilöllekään* välttämätöntä. Tosi on: luonto on herramme ja mestarimme, eikä kukaan rehellinen ihminen sitä syytäkään, vaan alistuu hiljaa. Minä haluan kuitenkin varoa itseni muutamilta sen pikku piloilta, joihin minulla olisi tilaisuus joutua. Niihin kuuluu ennen kaikkea aivotuberkuloosi. Joka sen kynsiin joutuu, siltä riistää se älyn, taivaisen lahjan ja alentaa hänet eläimiäkin alemmaksi, kuolettaa hänen aistinsa ja ymmärryksensä. Tällaisten mahdollisuuksien odotuksen slaavilaisen pelvon 'jotakin kuoleman jälkeen' perusteella jätän tämän maailman rahvaalle, minä omalta kohdaltani jätän tämän maailman kuten jalosyntyinen, heti kun tunnen hetkeni lyövän."

"Mutta sitä ennen, suloinen Ernani, on meillä vielä jälellä elettävänä vanhassa Roomassa satu, joka saa jumalatkin kateellisiksi. En koskaan, en koskaan palaa minä siihen hulluun ajatukseen, että haluaisin suojella sinua rakkaudeltani ja kärsimykseltäni. Minkä elämme, sen elämme yhdessä ja matkan sinne äänettömälle saarelle, sen vielä äänettömämpiin suojiin aloitamme me yhteisesti. Mutta kuten sanottu, tämä on vielä kaukana tulevaisuudessa ja sitä ennen on kai tunteitasi suova minulle vielä monta minuuttia kuullakseni sinun rakasta ääntäsi, katsoakseni sinun syviin silmiisi ja suudellakseni suloisia käsiäsi. Oi, sinä teet minut niin rikkaaksi, sinä rakkahin, niin rikkaaksi, mutta sinä oletkin minulle enemmän kuin koko maailma, sanomattoman paljon enemmän! Pian, pian me yhdistymme, pian olet sinä käsittävä ne soinnut, jotka kulkivat sieluni läpi silloin, kuin minä sydän täynnä kuljin *via mala'lla* kuunnellen Reinin kohinaa ja katsellen taivaan tähtisikermiä. Voi hyvin, kuuntele rukoustani, että sinä niin pian kuin mahdollista lähdet matkalle. Minä en voi kirjottaa enempää tänä päivänä, minua niin liikuttaa paljas ajatuskin tästä onnesta, minun täytyy lähteä ylös korkeille, valkoisille vuorille tai alas laaksoon lehtikuusien varjoon."

"Puiden suhina laulaa sydämeni lepoon, antaa minulle rauhan ja järjestää sävelaallot, jotka sielussani väräjävät. Niin, täällä ylhäällä kukkulalla on vielä talvi ja lunta, mutta tasangolla uskaltautuvat jo vuokot esiin ja orvokit hierovat unen silmistään. Kesä on niin etäällä, niin kaukana, minä tuskin muistan kuinka kesällä eletään. Oi, rakastettuni!" — — —

Tämän kirjeen luettuani ilmoitin heti Voldemar-sedälle, että olin päättänyt Jegorin määräämällä ajalla kohdata hänet Roomaan mennessä. Hän ei tehnyt ollenkaan vastaväitteitä vaan auttoi minua niin paljon kuin voi matkavalmistuksissa. Ja vaikka minä olin jo kauan salaisesti tehnyt valmistuksia, niin on kuitenkin vielä paljon jälellä hankittavaa ja järjestettävää. Kysymyksessä on myöskin ulkonaisen ihmiseni pukeminen mahdollisimman edulliseksi, sillä oikeana taiteilijana rakastaa Jegor myöskin rakastamansa kuvan puitteita. Ja on omituista, millä huolellisuudella ja hellyydellä valitaankaan niitä vaatteita, joilla toivotaan viehättävän rakastettuansa ja mihin henkilölliseen suhteeseen tullaankaan jokaiseen hattuun, jokaiseen päivänvarjoon, jolla hänen katseensa tulee lepäämään. Minä en ymmärrä niitä ihmisiä, jotka eivät siihen pane mitään merkitystä. Minun mielipiteeni mukaan ei maailmassa ole mitään ehdottomasti ulkonaista, myöskin niillä esineillä on jotain syvästi sisällistä, myöskin ne kuuluvat ihmisen henkilöllisyyteen! — — —

Näiden pienten huolien keveässä aaltoleikissä virtaa vastustamattomasti esiin rakkauteni vuolas virta. Minä hyväksyn täydellisesti Jegorin päätöksen, minä olen omasta puolestani valmis silmänräpäyksessä seuraamaan häntä.

Intiaanien tapaa, polttaa lesket miesten ruumisten päälle, kutsutaan liian raakalaiseksi ja minä myönnän että lakina se on kammottava. Mutta ajatus on suuri ja kaunis, ainoastaan liian kaunis mitättömille ihmisille. Maailmaa, missä ei enää eläisi Jegor Morosoffia en voi ajatella —; mikäpä sitten estäisi minua jättämästä sitä hänen kanssaan.

11 p. maalisk. 1887.

Matka-arkkuni ovat valmiina ja ovat ne nielleet avonaiseen kitaansa kaikki ne lukemattomat loistoesineet, joita ylhäinen nainen tarvitsee. Kirjat ja nuotit aloittivat jo muutama päivä sitten matkansa alppien yli. Tänäpäen olen saanut loppuun pitkän hyvästeilläkäynnin jonon ja saanut mukaani sylin täyden hyviä neuvoja ja hurskaita toivomuksia. Minulla oli kuitenkin toisinaan kummallinen tunne ajatellessani: kaikkia näitä ihmisiä et sinä koskaan enää saa nähdä; niin, oikeinpa sydämeni pehmeni kun tullessani Sofia-serkkuni luokse tämä kysyi enkö haluaisi ruveta kummiksi sille pienelle maailman asukkaalle, jota hän odotti. Onneksi huolehti hän kuitenkin itse siitä, että minun alakuloinen tunnelmani hävisi hänen seikkaperäisen kertomuksensa kautta, niistä palvelijatarhuolista jotka hänellä nykyään olivat. Me erosimme kuitenkin sydämellisemmin kuin koskaan ennen ja minä pyysin hiljaisuudessa häneltä anteeksi kaikki ne pahat ajatukset, joita niin usein olin hänestä ajatellut. Mutta, Herra Jumala, eihän hän voi typeryydelleen mitään, ei kukaan ihminen voi, sehän on tunnettua, hypätä yli oman varjonsa.

Vaikeammaksi kävi minulle selvittää laskuni Liina-tädin kanssa. Koko hänen olentonsa vaikuttaa minuun kuin väärin viritetty soittokone, jokainen siitä otettu ääni saattaa minulle melkein ruumiillista tuskaa. Syvälle juurtunut tai pikemmin synnynnäinen vastenmielisyys vallitsee meidän molempien välillä. Minä en voi kestää hänen läheisyyttään ja tiedän, ettei hänkään minua kaipaa. Oltuani hänen seurassaan jonkun hetken tunnen itseni niin alakuloiseksi ja hölläksi, kun taas Voldemar-setä ja Jegor vaikuttavat elähdyttävästi minuun. Heidän läheisyytensä kohottaa elintoimintaani; voimia, joita en itse aavistanutkaan, liikkuu silloin sisässäni ja uudet ajatukset pyrkivät selvyytteen ja saavat ilmaisumuodon oikeissa sanoissa. Oi, Liina-täti, tässä elämässä on meidän kohtaamisemme ollut hedelmätöin, toivokaamme, että me toisessa elämässämme vaikutamme toisiimme hyväatekevämästi.

Tuntia myöhemmin. Kuinka on mahdollista, että ihmissanat voivat nostaa sellaisen vallankumouksen sisässämme! Istuin vielä päiväkirjani ääressä, kun Voldemar-setä koputti ovelleeni ja pyysi minua puolen tunnin kuluttua tulemaan hänen luoksensa. Sen tehtyäni puhui hän matkastani, joka tapahtuu huomen illalla, jätti minulle tarvittavat rahat ja osoitukset Rooman pankkiireille ja antoi myöskin minulle erään lehden, johon hän oli merkinnyt junat, hotellit ja muut sellaiset. Kun kaikki tämä käytännöllinen puoli oli ohi, käänsi hän minuun suuret harmaat silmänsä tavalla, joka aina vaikuttaa minuun, kuin koko minun sisimpäni olisi kokonaan paljastettuna hänelle.

"Erna", sanoi hän, "me olemme keskustelleet niin paljon keskenämme metafyyillisistä asioista, että minusta tuntuu ikäänkuin minä salaisin sinulta jotakin, jos en minä sanoisi viimeistäkin sanaa eräässä kysymyksessä, joka kerran niin suuresti kiinnitti mieliämme. Muistatko sitä sunnuntai-iltaa, jolloin keskustelimme onko itsemurha oikeutettua tai epäoikeutettua?"

Enkö sitä muistaisi! On olemassa unhoittumattomia tapauksia ja sanoja, ja nämä kuuluivat niihin. Jo se, että setä ollessamme viimeistä kertaa kahden kesken, käänsi puheen suoraan tähän kysymykseen, ajoi kaiken veren sydämeeni ja sai minut kovin hämilleni. Hän ei kuitenkaan näyttänyt sitä huomaavan, vaan jatkoi rauhallisesti.

"Minä sanoin silloin, että todelliset syvälliset moraaliset syyt puhuivat itsemurhaa vastaan. Ne ovat todellakin niin syvällisiä, että minä olen aina toisten läsnäollessa varonut koskea niihin. Mutta minä tunnen itseni velvolliseksi lausumaan sinulle avoimesti näkökantani elämästä ja kuolemasta, josta näkökannasta saan kiittää Franfurtin filosofia.

"Ihmisen *luonnolliset taipumukset* pakoittavat häntä pitämään silmällä ainoastaan *oman* persoonansa parasta, ja katselemaan kaikkia toisia yksilöitä enemmän tai vähemmän vieraina ja yhtäkaikkisina, joskaan ei juuri vihamielisinä oljoina. Tämä itsekkyyks on juurena ei ainoastaan yleisesti vaarallisille rikoksille ja paheille, vaan myöskin kaikille meidän heikkouksillemme ja vioillemme niiden hienoimmista vivahduksista, joita seuraa luonnon pakosta suuri määrä tuskaa ja kärsimystä. Jos voitaisiin jokaisen yksilön silmistä irroittaa harhanäkyjen siteet, niin näkisi hän kummakseen *jokaisessa toisessa* oman olemuksensa sisimmän ja niin muodoin myöskin *itsensä*. Mutta tälläkään, puhtaasti teoreettisella tiedolla ei oltaisi mitään voitettu. Se, jolle käsky: 'rakasta lähimmäistäsi kuten itseäsi', on

ainoastaan ulkonainen, inhimillisen epätäydellisyyden saavuttamaton siveyslaki, ei ole vielä laskenut sydämelleen elämän suuria opetuksia. Niillä on kuitenkin ainoastaan yksi päämäärä, nimittäin tehdä meille selväksi oman persoonan mitättömyys ja samalla myös meidän pyrkimystemme turhuus, jotka suurimmaksi osaksi tarkoittavat tämän saman persoonan menestystä. Mitä pienempi on se ero, jonka ihminen kuvittelee olevan itsensä ja toisten välillä, sitä enemmän häviää eroitus hänen ja maailman välillä, kuten me voimme nähdä esim. jalomielisissä teoissa kun oma minä väistyy syrjään lähimmäisen tieltä, ja sitä pitemmälle on ihminen kulkenut sillä pitkällä tiellä, joka sillä on kuljettavana täydellisyyteensä päästäkseen. Paljon enemmän kuin suuret filosofimme opettivat, että kaikki moninaisuus oli vain näennäistä ja lukematon yksilöpaljous oli yksi ja sama siihen nähden, että tuo kaikille yhteinen todellinen *oleva* olemus ilmenee heissä, on vanhin kirja maailmassa, Vedakirjat, korottaneet tämän ajatuksen perusopiksi. Se muodostaa ensimmäisen tuen ihmisten jälleensyntymisopille ja tämän takia vaativat indialaiset yhteistunnetta ja sääliä kaikille eläville olijoille ja sanovat nimenomaan että jokainen elämä on seuraus edellisen elämän töistä ja ennustavat vihdoin puhdistuneelle olotilaa, johon ei uletu yksikään maallisen elämämme kärsimyksistä."

Tässä vaikenä setä hetkeksi ja pyyhkäisi kädellään otsaansa. Tällaisissa silmänräpäyksissä näyttää hän minusta aina niin suurelta ja rakastettavalta, mutta myöskin niin hyljättyltä ja yksinäiseltä korkealla, henkisellä näkökannallaan. Ja kuitenkin ei hän koskaan anna toisten sitä huomata, jokainen viihtyy niin hyvin hänen läheisyydessään, levottominkin sydän tuntee syvintä rauhaa, ja millä liikuttavalla kärsivällisyydellä hän kestää minun ja Liina-tädin heikkouksia! Minä sitä vastoin mitättömine epäselvine ymmärryksineni — kuinka usein minä olenkaan tuomioissani kova aina julmuuteen saakka.

"Minä tiedän hyvin, rakas lapsi", jatkoi hän hyväntahtoisesti hymyillen, "ettei mikään sieluntila ole vähemmän sovelias tämän kysymyksen esille ottamiseen kuin sinun nykyinen. Sinä odotat yhdessä miehesi kanssa täydellisintä, ajateltavissa olevaa onnea, kuinka lyhytaikaiseksi se tulleekin, mutta todellisuudessa on se muodostuva Golgataksi luonnolliselle ihmiselle. Erna, sydämeni rakastettu, totuta itsesi ajatukseen, että suuret kärsimykset avarruttavat tuskalla sydäntämme, tehdäkseen niissä sijaa ihmisrakkaudelle ja ihmisosanotolle. Mutta se, joka on selvästi huomannut elämän todellisen päämäärän, hän ei voi ottaa itseänsä hengiltä, siten vetäytyäkseen syrjään sen suurilta opetuksilta; häneltä poistuu se harhaluulo, että hän yksilöllisen olemassaolon hävitettyään luopuu *elämästä* ja että hän muka hävittämällä ilmiön tekee olemattomaksi koko olemuksen. Kuolinhetki on erittäin vakava ja pelottava, koska silloin päätetään, mikä tie meillä sen jälkeen on kuljettavana, houkutteleeko meitä uusi, pettävä harha uusille, pettäville rannoille, tai alkaako se vapautuksen tila, josta Vedakirjat sanovat: 'sydämen solmut palotaan, kaikki epäilykset raukeavat ja teot katoavat!'"

Viimeisiä sanoja lausuessaan oli Voldemar-setä noussut ylös ja seiso i edessäni kuin pappi. Oi, hänen järkähtämättömien silmiensä edessä oli koko minun sieluni alastonna, hän tuns i kaikki ajatukseni, kaikki aikomukseni, mutta hän ei kuitenkaan laittanut minua hämilleni, vaan avasi sylinsä minulle ja veti minut sydäntään vasten.

"Voi hyvin, lapseni!" sanoi hän, "elämäni muuttuu vasta nyt oikein harmaaksi, sillä sinä olit sen kukka, ja sinä seisoit vierelläni kuin nuoruuteni. Niin, minä voin sanoa Wallensteinin tavalla: 'Sinä teit minulle todellisuuden unelmaksi, valaessasi aineen tavalliseen selvyyteen aamuruskon kultaista kimmellystä.'"

Silloin loppuivat voimani, minä tartuin kouristuksentapaisesti häneen, joka oli ollut minulle isänä, äitinä ja kotina, ja minä itkin siinä määrin, että luulin haihtuvani kyneleiksi, kuten muinoin Undine-raukka. Mutta hän koetti lohduttaa minua ja vei minut lopulta takaisin huoneeseeni.

Silmä-raukkojani pakoittaa, kaikki näyttää ympärilläni autiolta ja tyhjältä, tummana ja hämäränä kuvastuu minulle tulevaisuus. Ei olisi ainoastaan väärin, vaan olisi myös sula hulluus lopettaa päivänsä, ja minun täytyy myöskin koettaa saada Jegorkin pidätetyksi siitä. Oi, minusta näytti aina niin yksinkertaiselta ja oikealta päivänsä päättäminen silloin, kuin ei enää voida täällä olla miksikään hyödyksi. En ole vielä koskaan ennen sinua niin kaivannut, Jegor, kuin tällä vaikealla hetkellä!

Verona 15 p. maalisk. 1887.

Jos minä olisin järkävä ihmislapsi, niin minä jo makaisin tuossa tavattoman leveässä sängyssä, joka vie kolmannen osan koko makuuhuoneesta ja jonka lakanoista uhkuu epämiellyttävä kosteus. Mutta kun Erna Wolzogen ei ole koskaan ollut mikään virheetön tyttö, niin pitää hän myöskin tänään edullisempänä jäädä salonkiin ja kirjoittaa kahden kalpean hotellikynttilän valossa viimeisten kahdenkymmenen neljän tunnin tapaukset muistiin. Vielä eilen oli oikea ajometsästys, ennenkuin laivani pääsi vesivaraan, ja Liina-täti tuhansilla elämän säännöillään ja matkaneuvoillaan sai minut sen lisäksi aivan sekaisin, niin että minä lähetin hiljaisen huokauksen taivaaseen istuessani vihdoin kahden kesken Voldemar-sedän kanssa vaunuissa. Asemalla otti minut vastaan tohtori Lehdén ojentaen minulle ihmeellisen kauniin kukkavihon, jossa oli sireenejä, kieloja, ruusuja ja ihania orkideoita. Hän

kutsui minua ensi kerran: "armolliseksi rouvaksi" ja pyysi minua viemään miehelleni sydämelliset terveiset häneltä. Mutta kun Voldemar-setä vielä puuhaili matkalippuni ja -tavaraini kanssa ja me istuimme kahden kesken odotussalissa kääntyi hän äkkiä puoleeni:

"Minulla on teille esitettävänä vakava pyyntö, jonka täyttäminen tuottaisi minulle suuren ilon. Jos sattuisi, jota me kuitenkin emme toistaiseksi tahdo otaksua, että teidän herralle puolisolenne sattuisi samallinen kohtaus kuin kesälläkin, niin minä pyydän, että te ilmoittaisitte sen minulle sähkösanomalla. Minä kiiruhdan silloin heti hänen luokseen ja luulen myöskin voivani olla hänelle joksikin hyödyksi, koska minä tarkoin tunnen hänen taudinlaatunsa, persoonallisuutensa."

"Sitä en epäilekään, rakas herra tohtori", vastasin minä, "mutta se olisi teiltä liian suuri uhraus voidakseni siihen suostua."

Silloin loi hän minuun niin vakavan ja pahastuneen katseen, että minä aivan häpeissäni käänsin katseeni alas.

"Millä minä olen ansainnut tulla niin syrjäytetyksi? Minä toki luulin etten koskaan ollut sanalla tai teolla menettänyt onnea saada hädän hetkenä seistä ystävänä vierelläni. Ja pyyntöni ei ollut, Jumala nähköön, mikään jokapäiväinen puhetapa vaan totinen sydämeni tarve."

Minä ojensin hänelle käteni.

"Te olette hyvä", sanoin, "mutta minun erityisenä osanani näyttää olevan saattaa teille aina kärsimystä. Tapahtukoon siis niin, kun minä tunnen itseni avuttomaksi ja neuvottomaksi niin minä ilmoitan sen uskolliselle ystävälleni."

"Kiitos, kiitos", sopersi hän ja nosti käteni huulilleen.

Omituisin tuntein otin sitten vaunun ikkunasta vastaan Voldemar-sedän ja tohtori Lehdénin hyvästelyt. Ensimmäinen näytti hyvin totiselta ja jälkimäinen oli kovin kalpea, mutta hänellä oli sen lisäksi niin kova ja liikkumaton ilme että minä tuskin koskaan olen nähnyt jäykempiä ja onnettomampia kasvoja kuin hänen kivettyneet kasvonsa olivat. Oi, sehän on hulluutta, ikäänkuin minä olisin aivan korvaamaton ihminen!

Kun minä yöllä heräsin unestani oli minulla, vielä puoli horrossa ollen, suloinen tunne siitä, että jokainen kuljettu penikulma toi minut lähemmäksi Jegoria. Innspuckin takana olivat Stubai-alpit suuripiirteisinä edessäni kirkkaassa auringon valossa, mutta ylhäällä Berner-alpeilla alkoi sataa lunta. Ei pyrynyyt eikä tuullut vaan kuten äänettömät, valkoiset poimut putoilivat suuret kiteet luotisuorasti alas, jolloin edessä olevat vuoret havuttomine lehtikuusineen ja tummine petäjineen vihtivät tummansiniseltä, melkeinpä punasinervältä. Oi, maailma on kuitenkin kaunis, hyvin kaunis, vaikkakin minä tunnen ja nautin siitä aivan omakohtaisesti. Minun silmissäni olen kuitenkin ainoastaan minä itse ja rakkaimpani toimivia henkilöitä elämän murhenäytelmässä, kaikki muu on koristusta, puitteita. Mutta lausuntalaulu, tai aaria tekisivät kuitenkin helposti heikon vaikutuksen, elleivät kuoron äänet sitä säestäisi.

Rooma 20 p. maalisk. 1887.

Kokonainen viikko eroittaa minut siitä illasta Veronassa, jolloin kirjoitin yllä olevan. Olenko minä vielä sama ihminen, eikö tällä välin ole onni kevein askelin astunut esiin ja painanut ruusukiehkuran päähäni?

Seuraavan päivän matka Florensiin, jonne saavuini myöhään illalla, oli jotensakin väsyttävä, niin että en tuntenut ensinkään halua ottaa päiväkirjaani esiin matkalaukusta. Matkaseurani oli tosin hyvin auttavaista ja huomaavaista, samoin junailija, jonka puoleen minä toisinaan käännyin tietoja saadakseni. Kaikki katselivat kuitenkin minua jonkun verran ihmeissään; minä näytin kai liian nuorelta matkustamaan yksin maailmalle. Tullessani liian levottomaksi vedin hansikkaan kädestäni ja ammensin uutta voimaa katselemalla vihkimäsormustani, joka tosiaankin piti kaiken kiusallisen ja ikävän loitolla minusta. Florensissa sain Jegorin viimeisen kirjeen, missä hän ilmoitti kohtaavansa minut Pisan asemalla ja siellä astuvansa vaunuuni, seurakseni Roomaan saakka.

Matkaa jatkettiin siis seuraavana päivänä. Oi, kuinka se tuntui pitkältä tuo puolentoista tunnin matka Pisaan. Lukemattomia kertoja katsoin minä kellooni ja loihdin eteeni nuo rakastetut kasvot hienoine, kärsivine piirteineen, jotka siinä olivat erotessamme. Vihdoinkin saapui junamme asemakatokseen; minä menin likemmäksi junan ikkunaa ja ensimmäinen, jonka näin, oli Jegor, vähän ahavoittuneena ja terveemmän ja reippaamman näköisenä kuin mitä koskaan olin voinut toivoakaan. Parilla harppauksella oli hän luonani, avasi vaunun oven ja astui sisään. Kielellä ei ole sanoja kuvatakseen sitä mikä oli

kirjoitettuna hänen suuriin, tummiin silmiinsä istuutuessaan viereeni ja viedessään käteni huulilleen, sillä toisellisesta tervehdyksestä esti meidät erään ylhäisen italialaisen perheen läsnäolo.

"Nyt sinä olet tullut ja sinun kerallasi rauha ja onni; oi, minä en voi ajatellakaan tätä autuutta", kuiskasi hän aina vähän väliä. Tällä välin matkustimme me pitkin meren rantaan, hengitimme virkistävää meri-ilmaa, joka tunkeusi sisään ikkunain kautta, näimme Korsikan äärikiivet ja yht'äkkiä myöskin Elban kohoavan edessämme sinertävästä merestä. Aallot solisivat hiljalleen rantaan, aurinko säteili korkealla sinisellä taivaalla ja ilmassa riemuitsivat leivot. Mutta sen jälkeen käännyimme me meren rannalta tasangolle. Jegor näytti minulle vanhat vesijohdot, jotka sitä risteilivät sekä *via Appia antica'n* Metellaksen hautakivineen ja Pietarin kirkon. Me pidimme toisiamme käsistä ja katselimme toisiamme silmiin; puhumaan emme kyenneet. Saapua Roomaan yhdessä rakastettunsa kanssa on melkein liian suuri onni ihmissydämelle.

Pieni huvilamme oli juhlallisesti koristeltu tuloksemme, mennen yli kaikkien meidän odotustemme. Puutarhassa kukkivat punaiset ja valkeat kameeliat ennen kuulumattomassa loistossa. Azaleat kaikissa mahdollisissa vivahduksissaan muodostivat jättiläismäisiä pensaikkoja ja tumman siniset iriskukat pistivät esiin totisia, hiljaisia päitään tästä väriloistosta. Pieni kamarineitsyeni, jonka olin tuonut mukani noukki suurimmassa kiireessä kallisarvoisen kukkavihon ja koristi sillä ruokapöytäme, jolta söimme ensimmäisen yhteisen ateriamme. Tämä maistui meistä tykkänään toiselliselta kuin meidän hääpäivällisemme ja ilosta säteillen joi Jegor maljani kerran toisensa jälkeen. Mutta hän ei sietänyt viipyä kauemmin huoneessa, vaan pyysi minua sen takia laittamaan itseni pian kuntoon, voidaksemme yhdessä tehdä matkan Rooman läpi. Tosin ei ollut aikaa katsella ja nauttia mistään erityisesti, mutta minä tunsin jo tänä ensi päivänä yleisvaikutuksen, niin sanomattoman suuren ja mahtavan, että polveni vapisivat. Katsellessani Forum romanumia ja Colosseumia ja seisossani piazza di San Pietrolla ja tuon verrattoman taulun, josta olin kauan uneksunut: Pietarin kirkko ja Vatikaani, muodostuessa todellisuudeksi, virtasivat kuumat kyneleet poskiani alas. Niin, sellaiseksi jättiläisröykkiöksi ei tosiaankaan voisi mikään muu kasaantua, kuin yksistään autuaaksi tekevä kirkko, joka on rakennettu kalliolle ja jonka suojeluspyhimys hallitsee taivaan avaimia! Pietarin kirkon molemmat avonaiset pylväskäytävät ojentuvat ulos kuin jättiläiskäsivarret, jotka näyttävät haluavan syleillä koko ihmiskuntaa.

Vihdoin olimme Monte Pinciolla ja saimme sieltä nähdä yleissilmäyksen ikuisesta kaupungista jalkaimme juuressa. Yksinäiset ruokomännyt Januculumilla kuvastuivat terävästi iltataivasta vasten, sirot palmut ja harvinaiset havupuut keinuivat tuulella, lukemattomista kirkoista ja kappeleista soi *ave Maria*, mutta minulla oli vain yksi ajatus, että minä nojasin rakastettuni käsivarteen ja että hän minun kanssani nautti ja jakoi tämän ihanuuden! — Oli jo pimeä palatessamme rakkaaseen kotiimme ja minä olin väsyneempi kuin tahdoin tunnustaakaan. Jegorin mentyä musiikkihuoneeseen — se on luonnollisesti koko huvilan kaunein huone — vapautin minä aluksi itseni siitä puvusta, joka minulla oli ollut koko päivän ylläni, ja pukeusin yhtä hienon mukavaan kuin hienon upeaankin kotipukuun, joka on neulojattareni erikoisalaan kuuluva ja Jegorin ihastus. Hän keskeytti tietysti soittonsa ihailukseen sitä asiaan kuuluvasti ja sitäpaitsi ilmoitti hän suureksi ilokseni minulle, että uusi piano oli aivan hänen mieleisensä. Minä istuuduin matalalle, persialaiselle patjakolle, joka on ainoa täytetty huonekalu koko suuressa huoneessa ja pyysin Jegoria ensi kerran pitkästä ajasta puhumaan minulle omalla kielellään. Hän katsoi minuun hymyillen ja heitti kiharaisen tukkansa pois otsaltaan.

"Tänään emme me saa laulaa vanhaa, kaihoisaa laulua", sanoi hän, "tänään tulee iloisena ja onnellisena heläyttää rakkauden korkea laulu. Millä sitten alkaisin?"

Minä pyysin häneltä *G-duri* konsertin adagiota, jolla hän ensi kertaa oli kilpaillut sielustani ja hänen innostuneiden käsiensä alta soi se nyt kaikessa puhtaudessaan ja kauneudessaan. Lopetettuaan sen antoi hän pienen väliajan jälkeen seurata sitä kirjavan potpurin, jossa oli kappaleita mitä erilaisemmilta säveltäjiltä ja mestareilta, joiden sävelmien läpi kuitenkin kulki alituisesti sama punainen lanka. Lisztin rakkauslauluja, Siegmundin ja Sieglinden välinen duetto Valkyrian ensi näytöksestä ja Siegfridin rakkaus seurasivat toinen toistansa, jotka olivat sidotut yhteen miellyttävillä arabeskeillä, jotka olivat hänen omia sävellyksiään. Mutta lopulta väsyi Jegor puhumaan toisten avulla ja antoi sielunsa soida vapaassa fantasiassa. Minua kohtasi siinä kevään kukkaloisto toisinaan vaihtuen lämpöiseksi kesäyöksi; hän ymmärsi aina uusilla soitannollisilla käänteillä ylistää sydämensä kuningatarta, kunnes vihdoin kaikki kaihoavat äänet ja sävelaskeleet hajautuivat pelkiksi laulaviksi, soiviksi sävelaalloiksi.

Kun ainoastaan kaksi kynttilää paloi pianolla, niin vallitsi suuressa huoneessa puolihämärä, jonka läpi minä näin molempain puutarha-sypressien varjokuvat. Niiden välillä ui kuun kelo pilvettömässä loistossa sinisellä taivaalla ja heitti leveän, hopeanvalkoisen valokuovan huoneeseen. Äkkiä polvistui Jegor vierelleni.

"Jumal-unelma on siis muuttunut todeksi, rakkauteni esine", kuiskasi hän, "vihattu maailma ei enää

tunkeudu välillemme, vain sinä ja minä olemme toistemme luona. Etkö tunne kuinka sydämeni riemusta lyö tätä ajatellessa; vain sinä ja minä, vain sinä ja minä?"

Hän oli oikeassa! Ei äänikään tuosta hänen vihaamastaan maailmasta häirinyt meidän hiljaista onneamme, kaupungin hälinä ei ylettynyt tänne, ei askeltakaan kuulunut, ainoastaan iltatuuli suhisi salaperäisesti syppesseissä; minä hengitin Rooman ilmaa ja lepäsin puolisoni käsivarrella.

Rooma 15 p. huhtik. 1887.

Minulle on alinomaan sanottu, että parhaat avioliitot ovat historiattomia ja että suurin onni on mykkä. Voldemar-setä saa lohduttaa itseään sillä tosiasialla minun harvinaisten kirjeitteni takia, sillä en edes hänenkään kanssaan voi puhella onnestani. Vieläpä minun täytyy huutaa ääneen itselleni, että kaikki mainen paino on vierinyt päältäni ja minä vaellan jumalien tavoin pilvien yllä. On kuin me olisimme jättäneet kaiken surun, kaikki alakuloiset aavistukset ja synkät filosofiset järjestelmät alppien toiselle puolelle ja ikäänkuin olisi aivan mahdotonta sellaisten varjojen meitä seurata tämän taivaan ja tämän auringon alla. Jegor virkistyy silminnähtävästi, hän voi jo päivittäin asettaa itselleen yhä suurempia vaatimuksia tarvitsematta niistä sakkoja maksaa.

Usein huomaan hänessä kummallisen kaksoisluonteen. Huolimatta siitä täydellisyydestä ja helppoudesta ja arvokkuudesta, jolla hän osansa elämässä näyttelee, suhteessaan toisiin ihmisiin ja sen kautta on hän saattanut heidät harhaluuloihin tunteistaan heitä kohtaan, niin ovat ne hänelle kaikki pohjaltaan yks'kaikkisia. Sisimmässään suhtautuu hän heihin viileästi, terävästi ja suolaisesti kuin merivesi. Mutta siellä, missä *minun* luonteeni golf-virta juoksee, on hänen luonteensa lämmin ja miellyttävä. Sanoessani sen kerran hänelle katsoi hän minuun vakavasti: "Minä en voi ensinkään jakaa", sanoi hän, "minä olen antanut itseni kokonaan sinulle. Sinusta tulee kaikki hyvä minuun, tee minut nyt paremmaksi, rakkani!"

Voiko todellakin tehdä itsensä ja toiset paremmaksi? Minä en sitä usko, vaan pikemmin pelkään, että kehitytään määrättyjen synnynnäisten lakien mukaan ja että luonnollista ihmistä ei vähitellen kasvateta, vaan kohtalon täytyy sen murtaa. Jegorilla ja minulla on liian vahva tunne itsestämme ollaksemme oikein hyviä ihmisiä, se harhanäkyjen side, josta Voldemar-setä puhui, on vielä lujasti solmittuna silmiemme edessä. — —

Kaikesta tästä huolimatta — tai kenties siitä syystä — nautimme me nyt maisesta autuudesta kauniimmin, kiihkeämmin ja runollisemmin kuin rohkeinkaan mielikuvitus voi uneksia. Jokainen päivä on runosäe ja tarjoaa kuitenkin omituisen, verrattoman tenhonsa, niin että minä sanon itsekseni jokaisen päivän lopussa: Se oli edeltäjiänsä kallisarvoisempi. Omakohtainen onni ja sen yhteydessä persoonaton kohoaminen kaikessa suuremmoisessa, jota katselemme, antavat sielujen nousta yläpuolelle oman itsensä. En luule missään muussa kaupungissa olevan niin paljon elämän kauneuden ulkokohtaisia elementtejä kuin Roomassa, ja minä pidän sitä ihmistä kova-onnisenä, jonka elämisen ehdot ovat takoneet niin kiinni turpeeseen, ettei hän edes *yhtä kertaa* pääse tänne.

Olen pannut täällä merkille erään luonteenomaisen omituisuuden, nimittäin sen, että kaikkialla säestää elämää suihkulähteiden ja -kaivojen kohina. Jos ollaan joko Belvederissä tai Borghesin galleriassa, kadulla tai huvilassa, niin, vieläpä puutarhassammekin, niin kuulee ihminen saman, sulaisen, yksiäänisen sävelen, milloin mahtavasti kohisten, milloin hiljaa ja vaimeten. Jos minä katselen vanhoja kuvia Palestiinasta, niin luulen toisinaan kuulevani itämaisten kaivojen solinan ja harhakuva ei häiriinny jos minä jostakin Vatikaanin ikkunasta katselen ikuista kaupunkia jättiläiskupoleineen. Jegor pitää veistokuvista, hän luulee aina lähtevän niiden piirteistä soinnukkaita sävelmiä, minä sitä vastoin olen lähemmissä suhteissa maalauksiin ja toimitan erityisesti hartaushetkeni di Folignon madonnan edessä. Punainen puku kääriytyy liki ihanaa vartaloa ja on liikuttavaa nähdä äidin kohtuun pidellessään kiinni Jesuslasta, joka koettaa tulla alas hänen helmastaan. Ei tosiaankaan voi olla mitään enemmän liikuttavaa kuin nämä molemmat äidilliset kädet, jotka varjellen kiertäytyvät rakastetun lapsen ympärille, kun taas nuo puhtaat alistuvaiset enkelisilmät ovat jo mukautuneet tuleviin kohtaloihin. Oi, hänenhän täytyy vaeltaa pois sinun käsivarsiltasi, pois sinisen manttelisi suojasta, joka kääriytyy hänen rakastettavan lapsivartalonsa ympärille, alas ihmiskunta-raukan luo antamaan sille loistavan esimerkin epäitsekästä rakkaudesta.

Rooma 27 p. huhtik. 1887.

Ellen iltapäivillä olimme me Villa Volkonskyssä, joka ruusuloistoineen ja satakielen lauluineen jäi mieleeni kuin ihme tai persialainen satu. Puutarha teki haaveellisen vaikutuksen aloepuineen, intialaisine viikunoineen, kaktuksineen ja monivärisine ruusupensastoineen ja ruusuköynnöksineen. Persialaisten sisartensa vieressä kiipeilivät pienet, valkoiset roomalaiset ruusut ja voimakas, viinilehden

muotoinen muurivihreä ylös ikivanhoja muureja, joita varjostivat sypressit ja tuijat. Minuun teki omituisen vaikutuksen kun me keskellä kaikkea tätä kukkien yltäkyläisyyttä ja elämän täydellisyyttä kävimme kopiksi erääseen antiikkiseen loistoarkkuun; se ei näyttänyt miltään vakavalta *memento mori'lta* vaan sen korkokuvat esittivät rohkeita Eroskohtauksia ja Bachuskujeita.

"Tästä voit nähdä, rakkaani", huomautti Jegor, "että luonnolle ja muinaisajan taideteoksille on välinpitämättömyys yksilön elämästä ja huoli suvusta, yhteinen piirre. Kumpainenkin ilmaisee selvästi omalla kielellään, että elämän puussa on kukkia ylen määrin joista pakostakin täytyy suuren osan lakastua ja että niin pian kuin lyhytaikainen elämä on lakannut, antaa Eros sytyttää uuden. Eikö tämä ole lisätodistus siitä, että jo vanhat aavistivat tuon, sittemmin hämärtyneen salaisuuden sisäisestä yhteydestä eletyn ja uudestasynntyvän elämän välillä?"

Minä katsoin hänen säteileviin silmiinsä, sielussani kohosi hiljainen rukous taivaallisille valloille etteivät vielä kiiruhtaisi onnen vierivää palloa. Mutta Jegor oli tavallisuuden mukaan arvanut ajatukseni ja vei käteni sydämelleen ja sanoi: "Rakastettuni, mehän emme ole vielä läheskään päämäärässä, meillä on vielä kokonainen iäisyys elettävänä!" Ja sitten kun hän oli saanut varmuuden ettei kukaan vieras silmä meitä nähnyt, suuteli hän minua otsalle ja huulille.

Mikä viehätys onkaan tuollaisessa varastetussa hyväilyssä, joka annetaan ja otetaan vastaan vapaassa luonnossa. Kuinka kauan me seisommekaan hiljaa vieri vieressä Albanian vuorten loistaessa purppurahehkussa ja Rocca di Papa näyttäessä suurelta linnun pesältä kalliolla. Näissä roomalaisissa maisemissa on jotain vakavan suurta ja rauhallista, niin, minä voisin vuorten alastomiin ääriviivoihin nähden väittää luonnon olevan täällä sanoista säästeliäämmän kuin mitä se on kotimaassani.

Jegorin nimenomaisesta pyynnöstä kuljimme kotiin jalan, koska hänestä oli viehättävää kulkea yhdessä rakastettunsa kanssa tuhansien vieraiden ihmisten seassa vilkasliikkeisillä kaduilla. Illalla leikkiessäni hänen tukallaan, kertoi puolisoni minulle venäläisiä kansansatuja, joiden yksinkertainen, todellinen, syvä, alakuloinen sävy liikutti minua suuresti.

Verratessani meidän molempain luonteita niin soi Jegorin moll'issa ja minun dur'issa, mutta tämä sekoitus muodostaa täydellisen sopusoinnun. Jegor on rakkauden nero ja minä haluaisin sovittaa taivaan meidän onnellamme, jonka minä hämärästi aavistan tulevan jälleen koskettamaan pikkumaisen inhimillistä ja yhteiskunnallista järjestystä.

Rooma 15 p. toukok. 1887.

Tähdettömänä ja rajuilmaa ennustavana on syntymäpäiväni ilta alkanut hämärtää; polttava sciroccotuuli puhaltaa, joka tuntuu kuivaavan veren suonistamme ja jonka hehkuvista henkäyksistä kukat ja ruoho silminnähtävästi tukehtuvat. Väsyneenä päivän kuumuudesta on Jegor jo aikoja sitten mennyt lepäämään makuuhuoneeseensa, mutta minä en voi jaksaa kestää omassa huoneessani vaikka minä antaisin paljon jos unelmaton uni vapauttaisi minut niistä ajatuksista, jotka aivoissani liikkuvat. Unen laita on sama kuin onnenkin, se pakenee etsijäänsä. — Minä nousin jälleen ylös, istuuduin pieneen salonkiini ja otin esille tämän uskollisen ystävän, joka on saanut olla vaiti lähemmäs kuukauden.

Kahdeskymmenestoinen syntymäpäiväni alkoi niin ihanasti, kaikki huoneet olivat yhdessä yössä muuttuneet yhdeksi ainoaksi suureksi, kukkivaksi puutarhaksi. Kaunein mitä taitelijamaku voi Roomassa ajatella oli kasattuna syntymäpäiväpöydälleni ja sen lisäksi rakkaat kirjeet kotoa ja Jegorin tekemä laulu, jota hän pyysi minun tarkastamaan päivän kuluessa ja sitten laulamaan sen hänelle illalla. Jo aamupäivällä menimme me S. Pietron kirkkoon Vincolissa, jossa on Michel Angelon suurin luoma. Jegor, joka oli ollut siellä kerran, kun minä en ollut oikein hyvin voipa, oli saanut sen kauniin ajatuksen, että juuri tänä päivänä oli minun tutustuttava siihen. En usko, että mikään on ollut niin jättiläissukuinen kuin tämä vanhan testamentin taistelunhaluinen uros. Ei voi ilman sisäistä vavistusta nähdä noita vihasta leimuavia suuria silmiä ja pelottava on tuo ihmishalveksinta, joka on keskittynyt täyteläisten huulien ympärille. Huomaa, että hän nousee ylös tuossa tuokiossa ja kiukustuneena käy rankaisemaan niitä, jotka tanssivat kultaisen vasikan ympärillä, mutta ei suututettujen olympialaisten tavoin jumalallisessa kiukussa ampumaan murhaavaa nuolta noihin olento-raukkoihin, vaan vihassa, mutta samalla sanomattomassa rakkaudessa kurittaa kansaansa johtaakseen sitä sen jälkeen edelleen luvattuun maahan.

"Katsohan", sanoi Jegor, "se on uuden humanisuuden henki, jonka kohtaamme tässä teoksessa, se on vapautuminen muinaisajan kaaviosta, ja sitä kutsutaan uuden viinin kaatamiseksi vanhoihin leileihin. Tämän Moseksen tavoin on Michel Angelo kiukustunut ja riehunut vapauden takia, halveksinut ihmiskuntaa ja kuitenkin rakastanut sitä voimakkaalla armahtavalla sydämellään."

"Luuletko sinä todellakin voitavan yhtähaavaa halveksia ja rakastaa?" kysyin minä Jegorilta.

"Ei, kun on kysymyksessä yksilö, mutta kyllä, kun on kysymys ihmiskunnasta", vastasi hän hymyillen, "ne ovat kuitenkin suurimmat henget, jotka sen voivat tehdä."

Minun täytyi ajatella Voldemar-setää ja sitä, mitä hän sanoi viimeisen keskustelumme aikana ihmisrakkaudesta ja ihmisosanotosta, minunkin ahdas, itsekohtainen henkeni tunsi sen olevan jotain suurta mutta saavuttamatonta.

Lopuksi päivää asetuimme me kuumuuden takia rakkaaseen, varjoisaan huvilaamme, ja illempana lauloin minä Jegorin laulun.

Minä muistan, kuinka tuttavuutemme ensi aikoina Jegorilla oli tapana lukea minulle sanat, joita minun piti säestää — mutta sitä ei ole tarvinnut tehdä enää pitkään aikaan ja myöskin tänään voin minä laulaa suoraan lehdestä. Mutta laulaessani viimeisiä sanoja: "Sydämeni viime lyönnilläkin olet mun" kieltäytyi ääneni ja kyyneleet syöksähtivät esiin.

Silmänräpäyksessä hypähti Jegor ylös, syleili minua ja suuteli kyyneleet silmäripsistäni. "Minä onneton ihminen", huudahti hän, "minkä takia en minä ajattele muita kuin synkän surullisia lauluja! Nythän olen saanut sinut surulliseksi, vaikka minun piti sinut saada iloiseksi."

"Ei, ei", väitin minä, "sinähän tiedät, että juuri suurimmassa onnessa kulkee surun aavistus, mutta sinä et saa unhoittaa, etten minä koskaan sulje sinun silmiäsi, vaan että silmiemme pitää yhtä aikaa erota auringon valosta."

"Niinpä kyllä", sanoi hän, "minä ajattelen aina sitä ja minä olen vakuutettu siitä, että me kuolleinakin ymmärrämme säilyttää ulkonäkömme, mutta pidän edullisempaa ainaseksi kadota ihmiseltä. Kun hetkemme on lyönyt, lähdemme Kapriin, ja menemme veneellä kauas merelle. Kun sitten laskeutuu aalloille pimeä, suljen sinut lujasti syliini ja vien sinut merenneitojen kylmään, sanattomaan valtakuntaan."

"Sinähän olet edeltäkäsini sommitellut kaiken", sanoin minä heikon väristyksen kulkiessa lävitseni ja minä muistin erään nuoren tytön ruumiin, joka muutama vuosi sitten minun läsnäollessani nostettiin vedestä. Sitten tarkastin Jegoria; tänään näytti hän kärsivältä, scirocco oli nähtävästi väsyttänyt häntä.

"Oletko kipeämpi, älä salaa minulta mitään?" kysyin minä.

"En, en" vastasi hän, "minua on vain jonkun verran väsyttänyt tuo tukehduttava ilma, ei se mitään muuta ole." Minä huomasin kuitenkin hänen hengittävän vaivoin ja useita kertoja painoi hän käden rinnalleen, kuten hänellä on aina tapana, kun hänellä on tuskia.

"Tule, tule, pikku hupsu", sanoi Jegor, joka luki levottomuuden silmistäni, "kun tulee liian kuuma, niin jätämme joksikin aikaa Rooman ja pakenemme Albanian tai Sabinian vuorille ja siellä valmistelen ahkerasti Prometeustani. Nyt on minulla erinomaisia soitannollisia vaikutelmia, jotka minä, kuten kaiken muunkin hyvän, saan sinulta."

Sen jälkeen johti hän minut parvekkeellemme ja kuiskaili minulle tuhansittain rakastettavia hassutuksia pääni levätessä hänen olkapäällään. Huomatessaan ettei levottomuus ottanut lähteäkseen sielustani tuli hän sangen totiseksi, tarttui käteeni ja vei sen sydämelleen.

"Rakkaani", sanoi hän, "jos minä olisin kuollut vuosi sitten, niin olisi se tapahtunut kiroten ja katkeroituneena. Mutta vaikka minun pitäisi jo tänään erota täältä, niin minä tunnustaisin kiitollisena että elämälläni oli toki yksi syy ja se olit sinä."

Tuskin oli hän puheensa lopettanut kun päämme päältä kuului pöllönhuuto, kuolemanenne, kuten sitä kotona kutsutaan. Sydämeni löi kiihkeästi! — Jumalani, kuinka minä olen heikko raukka, joka en voi voittaa tämän päivän synkkää mielialaa, vaan tunnen salaista kuoleman pelkoa! Minusta tuntuu niin kauhealta kun Jegor niin selvästi kuvaili meidän kuolintapaamme; hänen luja vakaumuksensa, että uusi päivä houkuttelisi meidät uusille rannoille, ei kyennyt karkoittamaan luontaista kauhuani. Oi, elämä on kuitenkin jotakin ihanaa! Maailma, josta minun kohta täytyy erota, näyttää minusta niin tarumaisen kauniilta. Minä olen aina sopinut niin hyvin yhteen persoonallisuuteni kanssa ja viihdyn niin erinomaisesti älyni kanssa enkä voi sen takia käsittää eroa kaikesta tästä. Sen lisäksi muistan vielä Voldemar-sedän vakavat, varoittavat sanat, jotka hän lausui viimeisenä iltana. — Mitähän, jos itse asiassa lapsen tavoin myöhästyisi koulusta ja jättäisi leväperäisyyteen päämääräänsä pyrkimisen. Jos jokainen elämä onkin tulos edellisestä ja saisikin toisessa inhimillisessä elämässään hyvittää mielettömän kärsimättömyytensä?

Niin, se on itse asiassa se, joka pakottaa meidät pysymään alallamme, se on siihen nähden kun "kurjuuden sallitaan elää korkeaan ikään". —

Ja kuitenkin ajattellessani näkeväni Jegorin vapaaehtoisesti tai pakosta eroavan minusta, näyttää hauta Välimeren syvyydessä paratiisilta.

Kaikkea, kaikkea olen minä valmis kestämään, älä kuitenkaan vaadi minua, armollinen Jumala, sulkemaan niitä silmiä, jotka minulle ovat enemmän arvoiset, kuin koko maailma. —

Tivoli 25 p. toukok. 1887.

Kuumuus on nyt todellakin ajanut meidät Roomasta ja me olemme oleilleet joitakin päiviä Tivolissa, paetaksemme sitten korkeammalle viileään kalliomajaan Rocca di Papalle. Palvelijamme on matkustanut sinne pienen kamarineitini kanssa edellä, hankkimaan meille asuntoa.

Täällä on kaunista, kaunista kuin unessa, minusta on erityinen viehätyksensä siinä, että joksikin ajaksi poistuu Roomasta ja sen syvästi sielua liikuttavista taidenautinnoista ja antaa täällä ihmeellisessä luonnossa väsyneet aivonsa ja silmänsä levätä tarpeekseen. Etupäässä Jegorin vuoksi, joka ei koskaan malttanut mieltänsä vaikka häntä silmin nähtävästi heikonsivat nuo loppumattomat pyhiinvaellukset kirkkoihin, raunioille ja gallerioihin, tuntuu tämä minusta hyvältä työltä. Täällä nautimme me vain hitaasti ihanuudesta ja tyydyimme siitä syystä eilen Cascatelleihin. Sinne mennessä näkee kauniin maiseman yli korkea-asemaisen Tivolin; vuorilla on vanhoja olivipuita, joiden satavuotiset rungot tekevät harvinaisen haaveellisen vaikutuksen, erittäinkin hämärässä. Huvilan raunioita, joilla on sellaisia upeita nimiä kuin Mecenas, Katullus, Varus, kohoaa viinitarhojen seasta, mutta kauniimmat ovat ne viisi vesiputousta jotka Anio täällä muodostaa. Jegor huomautti minulle erityisesti yhtä niistä, jonka toinen haara syöksyy kohisten alas syvyyteen ja on sen jälkeen kokonaan leveälehtisten vesikasvien peitossa ja soluu sitten pehmeästi vankeudestaan edelleen vienona virtana.

"Katsohan, rakkaani", sanoi hän, "tuon villin toverin muutos tapahtuu kaikessa rauhassa pehmeän lehtikaton suojassa ja kokonaan toisellaisena astuu se jälleen esiin ruusuiseen päivänvaloon. Niin on myöskin sinun olemuksesi levittäytynyt minun villin tahtoni ylle, siten johdat sinäkin minun harhakukujani oikeaan suuntaan."

Tämän päivän olemme me viettäneet Villa d'Estéssa. Se on korkealla ja sitä ympäröi leveä ylätasanko, josta näkee yli kolmeen penkereeseen jaetun puiston kolmisatavuotisine sypresseineen. Onnistuneesti ryhmiin jaettuina muodostavat ne kuin taustan, jota vastaan palmut, kaktukset ja aloet paremmin näkyvät; ja aivan alimmalle penkereelle luovat ne varjoa eräälle paikalle, jossa on istuimia ja josta näkee suoraan ylös huvilaan. Mikä yhdessä tuon satumaisen aseman ja noiden tummien, vakavien sypressien kanssa antaa etupäässä Villa d'Estélle leimansa, on mielestäni tuo tyhjentyvätön Aniosta tuleva vesipaljouus. Vesi juoksee esiin milloin pimeistä luolista ja putoaa sen jälkeen alas pitkin leveää, iloista vesipeiliä, jonka ylle piilipuut alasriippuvine oksineen luovat varjoa, ja milloin taas muodostaen suuria hautamaisia puroja, joiden äyräillä on kaatuneita muistopatsaita, kuvastuu siinä taivas tai solisee se esiin pienistä lähteistä. Ihaninta, mitä silmäni ovat tässä suhteessa nähneet, oli kostea satuvaltakuntasi, Melusina, tuo loihdittu lähde, jonka Michel Angelo kerran sanoi olevan maailman kauneimman.

Vasta myöhään iltapäivällä vei Jegor minut erään varjoisan käytävän kautta eräälle kummulle oikealle puolelle huvilaa, jonka kummun keskellä oli jättiläismaljakkoo hienointa mallia, ja jonka sileän reunan yli vesi tasaisesti virtasi. Me istuuduimme molemmat vastakkain samoille penkeille ja saman marmoripöydän ääreen, jossa uljas Este-suku oli kestänyt ystäviään. Meidän päämme yli suhisivat ikivanhat plataanit, kumpu, joka kohosi kaivon takaa oli koristettu tiheällä laakeripensaalla ja sen oikealla ja vasemmalla puolella oli pari luolaa. Luolien komeroissa oli kivisiä luonnottaria ja sammalen ja Venuksen hiusten peittämällä muureilla leikkivät vesisuihkujen varjot haavemaisesti. Kauan, kauan katselimme Jegor ja minä sitä vaitiollen, kunnes minä vihdoin hetken runollisen ihastuksen vaikutuksesta ja veden suloisien, surumielisen laulun tenhosta, lauloin tuon rakkaan, minulle kuuluvan laulun. "Rakkahani, sulokäsilläsi sulje silmäni." Lopetettuani viimeisen värsyn sanoi Jegor:

"Sinä ajattelet minun aivoillani, Erna, ja tunnet minun sydämelläni. Juuri samalla hetkellä kun minä toivoin kuulevani sinun laulavan tämän laulun, aloit sinä sitä laulaa."

"Onko se sitten niin uutta?" kysyin minä hymyillen. "Eikö ole kaikissa meidän ajatuksissamme, toivoissamme ja sanoissamme sama sointu ja ellei niin olisi, niin eikö meillä silloin olisi siitä sama tunne kuin synnistä ja uskottomuudesta?"

"Olisi kyllä", vastasi Jegor, "mutta minä olen niin kovin iloinen, että sinä tänä taivaallisen ihanana hetkenä lauloit juuri sen laulun joka alussa sai sinut niin alakuloiseksi. Sinä saat minun takiani antaa anteeksi alakuloiset laulunni ja lohduttaa itseäsi Rückertin sanoilla: Minun laulunni voinevat yön tullen, iloisesti laulan minä jälleen uuden päiväni herätessä."

"Jegor", sanoin minä, "oletko tosiaankin täysin varma, että tämä uusi päivä koittaa sinulle ja minulle?"

"Minä olen siitä aivan yhtä varma kuin omasta olemisestani", vastasi hän, "sillä vaikkakin minä kaksikymmentäkuusivuotisen elämäni ajan olen edistynyt melko joutuin, niin on tämä aika ollut minulle kuitenkin liian lyhyt katsoen siihen mitä minulla oli opittavana ja sanottavana."

"Mutta mikä takaa meille uuden yhtymisen, sellaisen, josta Goethe puhuu ihanassa runossaan rouva von Steinille?" uskalsin minä kainosti sanoa.

"Rakkautemme", sanoi Jegor varmalla äänellä. "Sinä tunnet minut kiivaaksi epäilijäksi, mutta minä en ole ainoastaan silloin vahva, kun on kynnyksessä ehdoton epäily, vaan silloinkin kun on kysymys ehdottomasta uskosta. Mutta tämä viimeksi mainittu esiintyy minussa nimenomaan tämän ajatuksen ja sinun persoonallisuutesi suhteen. Minä en kykenisi koskaan sinusta eroamaan, yhtä vähän kuin voisin sinua toiselle antaa."

Viimeiset auringonsäteet kimmelsivät nyt kahden suunnattoman suuren vedenjumalan yllä, jotka tekivät kuin vartiopalvelusta kaivon vieressä ja joiden eläimenmuotoiset ruumiit sammal ja ruoho oli muuttanut viheriöiksi penkeiksi. Myöskin keskellä olevan lähdenymfin kaulaan ja rinnoille oli luonto sitonut viheriän seppeleen. Satakielet lauloivat sypresseissä, laakereissa ja palmuissa yhtä suloisesti ja kaihoavasti kuin kotonakin vanhoissa lehmuksissa; vain vaivoin voimme me erota Melusan hiljaisesta taruvaltakunnasta. — — —

Paluumatkalla kuljimme erään aloepuun ohi, joka tuuheiden sisartensa välistä oli työntänyt esiin hoikan rungon ja kukkinut runsaasti, mutta sitten oli katkennut kuormansa painosta ja makasi nyt kuihtuen maassa.

"Tuo on jokaisen aloen kohtalo, joka on kylliksi uskalikko kukkiakseen", huomautti Jegor. "Kasviparka, sek in kuolee oman elämänrikkautensa takia."

Rooma 29 p. toukok. 1887.

Tänään on Voldemar-setä tullut tänne, sähkösanomani kutsumana, ja tohtori Lehdén tuli hänen seurassaan. Nyt ovat he molemmat ulkona, sillä on paljon järjestämissä ennen Jegorini hautausta joka tapahtuu huomenna protestanttisella hautausmaalla. Minä en ole häntä jättänyt hetkeksikään en yöllä enkä päivällä. Hän makaa paareilla musiikkihuoneessamme kauniina ja uljaana kuin voittaja. Lukemattomia kertoja olen asettanut käteni hänen kylmän kätensä viereen, joka nyt yhä enemmän on Pompeijista tuodun kipsijäljennöksen näköinen. Rakkaani, missä olet nyt, tai pikemmin, minne on — nyt kun sielusi on sammunut — se häviämätön, alkuperäinen joku, joka sinussakin sykki, paennut? Ja kuinka kauvan sinä tulet olemaan siinä ajattomassa tilassa ilman unelmia ja toivoja, mikä täytyy olla ylen autuas jos vain kasvojesi ilme puhuu totta? Kuinka kadehdittavalta minusta näyttääkin tajuttomuuden pitkä yö ja kuinka tuskaisan täytyisikään heräämisen olla, jos me aavistaisimme mikä vaikea ja tuskallinen elämänunelma meillä on uneksittavana.

Nähtyäni Jegorin jäähyväiskatseen tuntuu minusta, harvinaista kyllä, kuin sisässäni olisi kaikki sanatonta ja kuollutta. Minusta tuntuu melkein varmalta, että se suuri tuntilasi joka järjestää aikaa, on kumoon lyötynä, ja että aika senvuoksi seisoo alallaan! — — —

Minä en ole vielä itkenyt yhtään kyyneltä, sehän olisi elämistä — minähän syöksyin sellaisesta korkeudesta, että minä muserruin atomeiksi eikä minulla enää ole tuntoa olemassaolostani.

Rooma 30 p. toukok. 1887.

Tunti sitten laskimme me hänet päivän kirkaasti helottaessa maan poveen tummien sypressien alle; hän oli kirjaimellisesti hautautuneena ruusuihin, joita hän niin paljon rakasti ja laakereihin, joiden omistamista hän niin usein oli ikävöinyt. Palattua huvilaamme sulkeuduin minä heti musiikkihuoneeseen ottaakseni vielä kerran hyvästi häneltä, joka niin mielellään oleili tässä huoneessa. Omin käsin olen minä kasannut ne kuihtuneet ruusut ja oransikukat, jotka olivat koristaneet hänen viimeistä makuusijaansa.

Minä suutelin pianon koskettimia, hänen kätensä olivat niihin koskettelleet, hänen korvansa kuunnelleet niiden ääniä. — Tämäkin on nyt ohi. Voi hyvin rakkaani, voi hyvin. Sinä ihanan ihmisyyden kuva. Sellaisena ei ole aurinko sinua koskaan näkevä, sillä jotakin palautumatonta, jotakin ominaista on sidottu jokaiseen yksilöön ja sen takia on surumme sitä syvempi mitä suurempi ja ihanampi tuo yksilö oli.

Villa d'Estéssa viettämämme päivän jälkeisenä päivänä kehoitti Jegor minua lähtemään kävelylle Sibyllan temppelistä molemmille Anion pääputouksille. Minä suostuin hyvin vastahakoisesti hänen toivomukseensa, koska minä osaksi pelkäsin Jegorin liian paljon rasittavan itseänsä ja osaksi vaivasi minua synkkä aavistus.

Sama kummallinen näky, jonka puoli unessa näin edellisenä kesänä hänen vaarallisesti sairastuessaan, oli toistunut; vielä kerran oli "vainajain saari" näyttäytynyt minulle; kuten silloinkin, solisivat aallot nytkin salaperäisesti ja sypressit kuiskivat ja suhisivat vuoren laulaessa samaa, minulle hyvin tuttua synkkää säveltään. Mutta venheessä, joka lipui esiin pimeydestään, ei ollut naista, vaan sen sijaan makasi paareilla kaksi ruumista, jotka tunsin Jegoriksi ja itsekseni.

Rakas puolisoni pyysi minua kuitenkin niin kiihkeästi kävelylle, että lopulta siihen myönnyin. Me lähdimme siis jotensakin varhain aamulla matkalle Anion suurimmalle vesiputoukselle. Se syöksyy alas melkoisesta korkeudesta, juoksee leveän kalliohalkeaman läpi kauheasti kohisten ja heittäen vesisumua eteensä. Vaahto kuohuu alas valkoisessa ryöpyssä kuin loppumaton henkienjono, ajautuu oikealla yli jyrkän kallioseinän ja juoksee sen jälkeen pieninä puroina päävirtaan. Vastoin tavallisuutta lisääntyi tänään tuo levoton ahdistus, joka painoi sieluani, vaikka muuten suuremmoiset luonnonnäytelmät aina rauhoittavat minua; eipä edes tuo kimmeltävä vesikaarikaan, joka rauhansinettinä kaareusi veden yli, voinut hävittää levottomuuttani. Myöskin Jegor katseli vakavana alas hurjaan vesiryöppyyn; silmäni kostuivat kyyneleistä, jotka tipahtivat kasvoilleni. Ne olivat viimeiset kyneleet, jotka kuivista, kuumista silmistäni ovat lähteneet.

Sen jälkeen jatkoimme kävelyämme toisille putouksille. Jegor seisahtui useita kertoja, hengitti vaivoin ja painoi kädellään rintaansa. Kysymykseeni, voiko hän pahoin, vastasi hän kieltävästi ja vakuutti, että tunsin ainoastaan omituista tuskan tunnetta, niinkuin hänellä olisi haava jossakin paikassa. Minä pyysin häntä palaamaan takaisin ja lepäämään viileiden huoneidemme hiljaisuudessa; hän luuli juuri sellaisen aurinkoisen, lämpöisen ilman tekevän hänelle hyvää, ja hän ei muka mitenkään voisi jättää Tivolian seuraavana päivänä näkemättä sen viimeisiäkkin ihanoituksia. Ja sen jälkeen me jatkoimme matkaamme kunnes me tulimme erään suuren puitakasvavan syvänteen reunalle, jonka leveältä kalliolaatalta kaksi virranhaaraa syöksyi alas ja siellä alhaalla muodostivat vielä toisen putouksen. Minä juuri etsin meille suojaisaa paikkaa kun näin miten Jegor äkkiä kaatui maahan ja suuri verivirta pursui ulos hänen suustaan. Minä laskeuduin polvilleni hänen viereensä ja asetin hänen päänsä lepäämään helmaani, rakastettujen kasvojen ylle levisivät jo kuoleman varjot. En luullut minulle suotavan kuulla hänen viimeistä sanaansa enkä nähdä viimeistä katsettaan, mutta minä en ollut ottanut huomioon hänen vahvaa tahdontarmoansa. Viimeisen kerran pakoitti hän tuota lopen väsynyttä ainetta, viimeisen kerran tervehtivät hänen silmänsä minua sillä katseella mikä niillä oli vain minua varten. "Lopussa on jo tuo suloinen laulu", kuiskasi hän. "Se ei saanut loppua kuten me ajattelimme; parempi on näin. Nyt et sinä myöskään saa vapaaehtoisesti seurata minua — sinun täytyy kestää loppuun asti — kasva suureksi!"

Ja jonkun minuutin kuluttua tulivat aivan hiljaa ja katkonaisesti sanat:

"Puolisoni, ainoa onneni, kuuletko kuinka tuo kaihoava ääni vaimenee?"

"Kyllä, Jegorini", vastasin minä, mutta oma ääneni kuului aivan vieraalta. Sitten alkoivat kuolon kamppailut. Hän koetti vielä kerran puhua, mutta sai vain sanan "sulje" kuuluville. Minä ymmärsin häntä, suutelin ja suljin kuolevat silmät. Silloin levisi autuas hymyily hänen kasvoilleen, koko ruumis vavahti ja hengitys lakkasi. Jegorini oli kuollut. — — —

Kauan, kauan istuin minä sen jälkeen liikkumaton hänen ruumiinsa vieressä, viheriöitsevän syvyyden partaalla jonka äyräillä sammalessa, ruohossa ja sananjaloissa kimmelsivät tuhannet vesipisarot ja tuuheat puut keinuttelivat lehtiänsä auringon helossa. Kaikissa kallion halkeimissa ja koloissa lenteli lintuja. Huoletonna ryöpyvästä elementistä rakensivat ne pesiänsä, välittämättä sivullaan liitelevästä kuolemasta lauloivat ne rakkauslaulujansa ja lentelivät edes takaisin yli leveän vesivyön. Ja tämä taivaallinen loisto oli minun Golgatani, tämä tunteeaton luonto katseli hymyillen minun ristiinnaulitsemistani.

Vihdoin tuli eräs vanhempi herrasmies erään kuljettajan kanssa, jonka hän oli lähettänyt noutamaan paareja ja kantajia. Sen jälkeen ottivat he hänet minulta ja kantoivat pois. Minä pyytämällä pyysin heitä tekemään sen varoen ja hiljaa; minä vielä luulin, että Jegor tunsin, jos vieraat, välinpitämättömät kädet häneen koskivat.

Illalla olin minä jo rakkaani ruumiin kanssa Roomassa. Tämä sattui ensimmäisen, "vainajain saaren" luona tapahtuneen kohtauksemme vuosipäivänä...

Minä näin tänään espanjalaisilla rappusilla nuoren kansannaisen sylissään puolen vuoden vanha poika. Hän muistutti minusta Murillon madonnaa istuessaan siinä etelämaisine ihonväreineen, muodon kauneuksineen ja puoleksi paljastettuine povineen josta pienokainen imi virkistystä kuin erinomaisesta hedelmästä; tummassa silmäparissa ei kuitenkaan ollut peitetty katse, kuten tavallisesti sellaisessa tapauksessa, vaan se loisti iloisena maailmaa kohti. Hetkiseksi heräsi sydämeeni ennen kuulumaton toivo, mutta jo seuraavassa hetkessä oli se poissa jättäen jälleen sijan haudankaltaiselle levolle. Olkoon taivas kiitetty ettei vanha kirous leviä pitemmälle! — —

Mistä sitten saavat ihmiset rohkeutta valittaa persoonallisia onnettomuuksiaan. Tuska kai ei ole tunkeutunut heidän sydämiensä syvyyteen poistaen sieltä kaiken inhimillisen pikkumaisuuden. Vasta nyt ymmärrän minä Voldemar-sedän sanat, että suuret kärsimykset ovat annetut avarruttamaan sydämiämme, niin että niihin sopii ihmisrakkaus ja osanotto; vasta nyt ovat silmäni auenneet ja minä aavistan, mitä hän tarkoitti viittailullaan, että täytyy pitää toisia ihmisiä yhtenä oman minänsä kanssa. Meidän yksilöllisyytemme on meidän rajanamme, sen murtaminen on kuoleman tehtävä, avarruttaminen uudestasytymisen tehtävä, keinona siihen — rakkaus, joka antaa meidän rakastaa toista ihmistä "kuten itseämme". Minkä takia vie Margareta Jumalan istuimen eteen esirukouksen Faustin puolesta, jota hän oli rakastanut maan päällä? Minkä takia sitten lausui Vapahtaja nuo ihmeelliset sanat Magdaleenalle:

"Hän on paljon rakastanut, sen takia hänelle paljon anteeksi annetaan?" Tiesikö hän että tomun lapsen täytyy kokonaan hävitä ja sulautua toiseen olemukseen ennen kuin sen voi täyttää niin korkea ihmisrakkaus, joka aina hänessä liekehti ja joka osottautui puhtaimmassa osanotossa olentoraukkoihin?
— — —

Tuska on paras opettajamme, sen opetukset ovat ainoat oikeat. Kulkiessani nyt kadulla tuntuu minusta kuin entinen ihmiseni olisi kuulunut sokealle, vasta nyt kykenevät silmäni eroittamaan toisissa kärsimyksen hienoa kirjoitusta, vasta nyt kun ei minulla enää ole voimakasta itsekästä tunnetta, tunnen minä sen sijaan onnettomien vankitoverieni tunteet. Palkinto, rangaistus — kuinka vierailta nämä sanat nyt minusta tuntuvatkaan, kuinka ne ovatkaan menettäneet kaiken merkityksen! Minua ei houkuttele puoleensa mikään uusi elämä, minä en himoitse mitään uutta päivää, sillä tuskahan sanoo kuitenkin viimeisen sanan ja tajuttomuuden yö näyttää minusta enimmän kilvoituksen arvoiselta. Korkeampi voima hallitsee meitä kaikkia, ihmeellinen järjestelmällisyys on johtavana lankana jokaisen ihmisen elämässä; suuri päämäärä on kuitenkin edelleen sama, nimittäin että luonnollisen, itsekkään sydämemme tulee särkyä tulisine tahtoineen, toiveineen ja himoineen. Mutta minun sydämeni särkyi viheriöivässä, salaperäisessä laaksossa Anion vesiputouksen vieressä!...

Rooma 4 p, kesäk. 1887.

Taas ovat matkalaukkuni valmiina, huomenna alkaa paluumatka vanhaan kotiin. Tänään päivällä olin viimeistä kertaa Jegorini luona. Aurinko poltti hautakummun reunoja, kukat, jotka vaihdetaan joka aamu, alkoivat jo kuihtua. Minä viivyin siellä kauan ja annoin tuon lyhyen, kauniin vuoden, jonka olimme yhdessä eläneet, kulkea jälleen sieluni silmäin ohi. Sen jälkeen koetin muodostaa itselleni kuvaa tulevaisuudesta; ajattelin, että rakastettuni oli kehoittanut minua kestämään loppuun asti ja tulemaan suuremmaksi ja tunsin kuin armona, että olen rikas, jonka avulla voin unhottaa itseni laajaan hyväntekeväisyyteen. Mutta katso, silloin seisoivat yht'äkkiä edessäni sysimusta kummitus! Ajattelehan jos aika ja nuoruus liittoutuisivat keskenään minua vastaan ja minullekin löisi se hetki, jolloin elämä pitäisi minut paikallaan, sen suloinen sävel vielä kerran hyväilisi ja hullaannuttaisi korvani?

Onneton, kauhea ajatus! Se voi olla kyllin hyvä niille puoli-ihmisille, jotka ymmärtävät sillä auttaa itseänsä eteenpäin, mutta se on kauhea ihmiselle, joka on elänyt ylen onnellista elämää, joka tässä surujen maailmassa on omistanut jotakin kokonaista. Ja enkö minäkin ole sen häviämättömän, kaikkea ylläpitävän voiman alainen, joka nostaa ylös maahan tallatun ruohon, joka täyttää kaadetun puun juuret lukemattomilla uusilla vesoilla ja joka hävittää kirveen jäljen? Eikö minussakin syki se sitkeä elämän tunne, joka muodostaa persoonallisen olemassa olomme perusehdon?

Tästä tietoisena tuomitsi Jegor minut elämään ja odottaako Voldemar-setä samasta syystä, että minä käyttäisin hyödykseni elämän suuria opetuksia?

Oi iäinen kaitselmus, ei toki tätä! Älä salli puhtaan murhenäytelmän loppua ivanäytelmään, muserra minut mieluummin kokonaan, mutta älä paloittele minua hitaasti!

Tylsä epätoivo naulasi minut paikalleni haudan viereen, en huomannut että aurinko aleni yhä matalammalle ja vihdoinkin katosi pilven taakse, en tuntenut, kuinka tasangolta puhaltava kylmä iltatuuli suhisi sypressien latvoissa. Vihdoinkin tuli haudankaivaja ja sanoi olevan ajan sulkea kirkkotarha. Silloin vasta nousin ylös ja lähdin kotimatkalle.

Kirkkotarhan ulkopuolella tapasin tohtori Lehdénin, joka oli hyvin kiihdyksissään ja kuten ainakin suututtuaan, oli hän kiukkuinen minulle.

"Onko tosiaankin teidän tarkoituksenne tappaa itsenne, armollinen rouva", huudahti hän, "ettekö tiedä, että jokainen hengenveto tähän aikaan on myrkyä mitä suurimpain sielunliikutusten väsyttämälle ruumiille? Minulle on sanottu teidän olleen jo kolme tuntia poissa huvilasta ja koko sen ajan olette te istunut hiljaa auringon laskiessa ja sen jälkeen olette te imeneet malariamyrkyä."

Väristys kulki ruumiini läpi.

"Jumalan tähden, rakas tohtori", huudahdin minä, "ette kai mitään sellaista minusta uskone? Ei, se ei ole ollut aikomukseni, mutta ajatuksissa olen olen unhoittanut ajan."

Hän katsoi minua syvästi suruissaan kauniilla, sinisillä silmillään.

"Sitä en tarkoittanut ja minä toivon koko sydämeistäni teidän säilyvän siltä onnettomuudelta. Oi, nyt värisette te taas... Etekä te ole ottanut mukaanne edes saaliikaan, kävelkää toki, Jumalan tähden, nopeammin."

Ja sitten veti hän minua mukanaan niin joutuin, että minä tuskin voin seurata häntä. Kuinka hän onkaan hyvä! Minä en ole saattanut hänelle koskaan muuta kuin tuskaa ja saanut häneltä osakseni vain rakkautta. Kuinka onkaan hän näinä kauheina päivinä pitänyt huolen kaikesta ja omalla yksinkertaisella, luonnollisella tavallaan järjestänyt kaiken, ikäänkuin se kaikki kuuluisi hänelle itsestään. Hän on ollut todellisena siunauksena minulle ja Voldemar-sedälle, joka ei osaa puhua sanaakaan italian kieltä! —

Nämä ovat viimeiset rivit Roomasta... Huomenna tähän aikaan on pikajuna vienyt minut jo kauas pois... Minun on täytynyt kuitenkin käydä levolle; pääni ja jäseneni ovat lyijyn raskaat, ja huolimatta lämpöisestä yöstä viluttaa minua niin että minun täytyy kääriytyä moniin vaatteisiin. Ensi kertaa Jegorin kuoleman jälkeen on minulla tunto omasta persoonastani; tähän asti olen tuntenut olevani ruumiiton. —

Eikö tämä pitkä yö sitten koskaan lopu? Pieni kamarineitini on nukahtanut vieressäni olevaan lepotuoliin ja vasta puoli tuntia sitten jätti tohtori Lehdén huoneen mennäkseen hetkeksi levolle. He sanovat minun olevan kovasti kipeän ja tänään, kun he luulivat minun olevan tajuttomana, puhelivat he malariasta, joka on muuttunut lavantaudiksi. Ulkomaalaiset lääkärit näyttivät vakavilta ja tohtori Lehdén epätoivoiselta ja Voldemar-setä vei hänet ulos.

Mutta kuinka he kaikki voivat niin erehtyä. Tuo olento joka makaa kuumeessa vuoteella ja näkee houriokuvia seinäpapereilla ja tuntee polttavaa janoa, sehän en ole minä! — Ei, tällä vieraalla, kärsivällä oliolla ei ole minun kanssani mitään yhteyttä, minä olen ilman ruumista, kuulen hiljaisia ihmeellisiä säveliä, jotka tulevat yhä lähemmäksi, soivat yhä puhtaammin ja välittömämmin, minä latelen avaruuksiin ja odotan Jegoria. — Missä sitten olet rakkaani? — Mutta minullahan on vielä jotakin sanottavana. Tämän kirjan, jonka palvelijattareni piti asettaa lyijykynän kera päänaluksen alle, silloin kun vielä makasin sillä vuoteella, joka nyt on tuolla vieraalla oliolla, on tohtori Lehdén saava. Nyt kun mainen verho ei enää katsettani rajoita, tiedän, että hän aina on minua rakastanut ja on tuleva hyvin murheelliseksi. Hän ei saa olla suruissaan, hänen täytyy tulla vakuutetuksi, että elämämme gobeliinikuva oli valmistettu varmalla ja hämmästyttävällä selvyydellä ennen kuin itse sitä aloimme kulkea. Ja siten saumataan kuva kuvaan kunnes ilmiöllisen maailman kuvat lakkaavat ja iäinen alkaa, jota edelliset varjostavat kuin pilvi aurinkoa.

Voi, kuinka minä rakastan kaikkia ihmisiä ja kuinka löydänkään itseni heistä! Ole siunattu Voldemar-setä, kiitos, lämmin kiitos sinulle, tohtori Lehdén...!

Nythän soi taas nuoren sävel, nythän solisevat aallot "vainajain saaren" rantaan ja nyt suhisevat tummat sypressit. Ei, ne eivät ole mitään surua herättäviä lauluja, se on suuri maailman laulu, joka ainoastaan maiselle korvalle kuulostaa synkältä, koska se siinä luulee kuulevansa joutuin heikkenevän äänen. Mutta näistä eri äänistä kootaan äänet siihen suureen simfoniaan ja kaikki sulautuvat selvästi ja puhtaasti perusääneen...

Jumalani, kuinka tuo onneton olio sängyssäni kärsii, minun täytyy sinne, minun täytyy auttaa. —

Rooma 10 p. kesäk. 1887.

Kun minä hetkisen jälkeen, kun Erna oli kirjoittanut nämä sanat, tulin hänen vuoteensa viereen antaakseni hänelle lääkkeitä, oli tämä kirja avoinna vuoteella ja itse hän oli houreissa. Ensi kerran nuoren praktiikkani aikana sain kokea, mitä tahtoo sanoa nähdä rakastamansa ihmisen kärsivän ja

kuolevan ja tiede, jolle on omistanut elämänsä, jättää ihmisen avuttomaksi. Malariakuume, joka oli saanut lavantautisen luonteen, löysi tässä sielunliikutusten heikontamassa ruumiissa edullisen maaperän ja kuume kohosi niin korkealle, että täytyi jättää kaikki toivo. Ilmiö, jonka olen kuullut sanottavan usein olevan havaittavissa kuolevissa, ilmaantui myöskin Ernassa; hän puhui hyvin usein sairaasta olennosta, joka makasi hänen sängyssään, ja hänellä oli siitä se tunto kuin jostakin vieraasta, joka ei kuulunut hänelle. Silloin tällöin oli hänellä erinomaisen selviä hetkiä, jolloin hän hämmästytti setäänsä ja minua keskusteluillaan, joissa oli hänen omituisen, soman puhetapansa leima. Niin, on jotakin aivan toista kun kuolema sammuttaa sellaisen hengen himmeän valon, joka vain säästeliäästi kykenee valaisemaan oman elonpolkunsu, kuin silloin kun se valloittaa herruuden sellaiselta hengeltä, joka liekehti Erna Morosoffissa. Hän ei enää meitä nähnyt, vaan lauloi puoliääneen ja liikuttavalla tavalla: "Rakkanani, sulokäsilläsi sulje silmäni."

Minä olin masennuksissani kuin poika, mutta myöskin vanha mies vierelläni värisi liikutuksesta, kun hänen sielunsa tuntui lentävän pois yhä heikkenevien äänien mukana. Aloitettuaan toisen värсын, keskeytti hän äkkiä, kohottausi puoleksi ylös ja katseli silmät selki seljällään ovea kohti ja huudahti kahdesti: "Jegor, Jegor". Sitten hervahti hän vuoteelleen. Muutaman minuutin kuluttua oli kaikki ohi.

Murhenäytelmän viimeinen kohta on nyt näytelty ja Erna lepää puolisonsa vieressä.

Painostavina, unettomina öinä olen minä lukenut minulle uskottua päiväkirjaa ja sen kautta olen tutustunut minulle aivan vieraaseen maailmaan. Kummallista! Me elämme ja luulemme tuttavallisesti seurustelevamme henkilöiden kanssa, pidämme niitä kaikkein rakkaimpinamme, emmekä edes aavistakaan, mitä heidän sisimmässään liikkuu. Hän oli oikeassa, tämä ylhäinen henki, kutsuessaan minua oikeaksi aikani lapseksi, ja moittiessaan minua siitä, että minä yksityisten ilmiöiden takia unhotin etevien henkien suuren ajatusjärjestelmän. Niin, ne ovat todellakin minulle vieraita; minä en ole koskaan piitannut elämän ylimaailmallisesta puolesta, tekemällä yliaistillisia havainnoita, vaan tunnen ainoastaan sellaisia johtopäätöksiä, jotka perustuvat kokemusten pohjalle ja analogian todistuksiin. Jos minä lukiessani en voinut salata sitä todistavaa voimaa, joka oli siinä lausutussa mielipiteessä, niin johtui se vähemmän niistä auktoriteeteistä, jotka olivat sitä mielipidettä puolustaneet kuin tuosta ihmeellisestä yhtenäisyydestä ja salaperäisestä kauneudesta, jolla elämä oli yhdistänyt, jalostanut ja lopettanut näiden molempain ihmisten elämät. Minä tunsin tänään tarvetta sanoa sen herra Wolzogenille ennen Roomasta lähtöäni. Me olimme yhdessä katselleet Palatinumia ja seisoiimme nyt eräällä niistä suurista pengermistä, josta on selvä näköala yli Januculumin ja Pietarin kirkon. Vanha mies katsahti minuun ensin vakavana viisaila, harmailla silmillään, sitten vastasi hän huomautukseeni:

"Olen iloinen, että tekin ihmettelette sitä suunnitelmallisuutta, jolla kohtalo antaa ihmisen vaikuttaa, henkisesti elähyttää ja kehittää toisiansa. Samalla tavalla kävi myös pienen Ernani kanssa viime vuoden kuluessa, joutuin, voisinpa melkein sanoa tiedottoman joutuin, mutta hänellä ei ollutkaan aikaa hukattavanaan."

Silloin en enää epäröinyt, vaan aloin puhua tuosta minulle vieraasta, ihmisten jälleensyntymisaatteesta, kerroin, kuinka se oli täydellisesti muuttanut Ernani katsantokannan, vieläpä se oli estänyt ajattelun itsemurhankin. Hän kuunteli minua ääneti, ainoastaan silloin tällöin nyökäytti hän hyväksyen päätään tai hymyili hyväntahtoisesti. Lopetettuani sanoi hän:

"Teidän synkkä ihmettelynne, rakas tohtori, osoittaa, kuinka kaukainen tuo ajatus on länsimaiden sivistyneelle, joka kuitenkin minun mielipiteeni mukaan on kaiken todellisen siveysopin ja humanismin juurena, silloinkin kun sen vaikutuksen alainen ei ole päässyt vielä siitä tietoiseksi; ja kuitenkin on tuo suuri salainen oppi kaiken olevaisen näennäisestä moninaisuudesta ja todellisesta yhtenäisyydestä enemmän levinnyt kuin te oletattekaan. Jo eleantit älysivät sen totuuden ja Giordano Bruno sai hengellään maksaa rohkeutensa lausumalla tämän mielipiteen. Vielä tänäkin päivänä leviää tämä suuri aate sukupolvesta sukupolveen, häviämättömästi ja eläen jokaisen ajanvirtauksen yli."

Me vaikenimme molemmat. Katselin ympärilleni keisaripalatsin vanhoja raunioita ja ajattelin vanhaa Facitustani, jonka äänen luulin kuulleen vielä kerran. Kulkiessani läpi sen käytävän, jossa Galigula kaatui ja katsellessani Jupiteritempelin yhteydessä olleita rakennuksia, kulki sieluni silmien ohi kuva siitä kauhusta, jolla Cesarhulluuden sokaisema Julianin-suku oli kiusannut ihmiskuntaa.

Ja minä ajattelin ensimmäisten kristittyjen aikuista Roomaa, jolloin tuo vainottu laho etsi suojaa katakombeista jumalaansa palvellessaan ... paavien aikuista Roomaa pyhine istuimineen, jonka edessä maailman päämiehet kumartuivat ... kaikki irtonaisia lehtiä historian suuresta kirjasta ja kaikki todistaen, kuinka erehdykset, hurjuus ja itsekkyydet olivat vetäneet puhtaimmat aatteet lokaan.

Olin lopulta ajatellut ääneeni ja palaten lähtökohtaani lausuin herra Wolzogenille mielipiteenäni, että myöskin aatetta ihmisen jälleensyntymisestä kohtaisi, heti kun terve ja kömpelö ihmisjärki ottaa sen haltuunsa, sama kohtalo kuin sen suuria edeltäjiäkin, s.t.s. sitä pilkataan, väärin ymmärretään ja se saa osakseen korkean, aistillisen tulkinnan. Silloin katsoi vanha mies minua hymyillen lempeää

hyväntahtoista hymyään ja sanoi:

"Sen myönnän kernaasti, rakas tohtori, mutta mitä onkaan alkuperäisen puhtailla aatteilla tekemistä terveen ja kömpelön ihmisjärjen kanssa? Luuletteko Jesuksella Kristuksella tai Sokrateella tai Giordano Brunolla sitä olleen, tai heidän edes siihen vedonneenkaan. Ei, he tiesivät kaikki palvelevansa totuutta, mutta totuutta seurasi pilkka, vaino ja kuolema. Lohdutukseksi toistan minäkin erään suuren hengen sanat:

"Kaikkien vuosisatojen kuluessa on totuus saanut punastua sen takia, että se on mahdottomuus, eikä se kuitenkaan ole sen oma vika. Se ei voi pukeutua kaikkialla vallitsevan erehdyksen muotoon. Silloin luo hän nyyhkien silmänsä suojelusjumalaansa, aikaan, joka viittailee sille voittoa ja kunniaa, mutta jonka suuret siipien lyönnit tapahtuvat niin hitaasti, että ihminen ehtii kuolla niiden kestäessä."

Ave Maria alkoi nyt soida. Vielä kerran hyvästelin minä Pietarinkirkkoa, Januculumin pinjapuita, joissa Ernan katse oli niin usein iloisena levännyt, ja Cestiuspyramiidia, jonka läheisyydessä hän sekä Jegor Morosoff nukkuvat kuolonunta. Minä tunsin selvästi, että nämä ihmiset olivat eläneet myöskin minua varten ja että he olivat jättäneet jälkeensä loistavan ladun, joka on valaiseva polkuani yhtä paljon minne hyvänsä se vienee ja milloin tahansa se loppunee.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK HAUDAN PARTAALLA: PALKITTU ROMAANI ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase "Project Gutenberg"), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. "Project Gutenberg" is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation ("the Foundation" or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting

free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a

replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.

- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.